

26 AP 65

26 AP 65

DEN
Sack met die stucken voor den

Paus van Roomen, syn Cardinalen, Bisschoppen, Abten, Monincken, en Meesters vande Sorbonne. Mitsgaders syn geboorte doop, ende gheboden.

TEGHENS

*K
Denicol, plant.*

IESVM CHRISTVM des eeuwigen Godts Sone, Heere des Hemels ende der eerden, ende synen Apostelen, syne Kercke, ende den heyligen Doctoren vande seluer. Inhoudende int corte de warachtighe ende alderskerste resolutie ofte verclaringhe vanden principalen punten vande Christelycke Religie. De welcke op desen tegenwoordigen tydt syn in grooté twyft ende gheschil.

Daeren bouen, isser mede in begrepen de Sententie gewesen tusschen beyde de partyen, getrocken wte Registeren vanden alderhoochsten raet des Parlements vanden Paradyse.

S. Ioës int. 5. d. 39.

Ondersoect de Scriften, want ghy daerin meent te hebben het eeuwich leuen, de welcke syn oock die ghetuyghenisse van my gheuen.

S. Hiero. inde prologe op Esaia Tome. 4.

Datmen eerst lese, en daer na datmē tselue versmade, tē cyndemē niet en sy geacht als door presūptie vā haer en nydr, te cōdēp acré ofte verdoemē dingē diemē niet en weet oft verstaet.

Ghedruckt tot Londen.

ANNO. 1578.

DEIN
191399

1459

BRITISH
MUSEUM

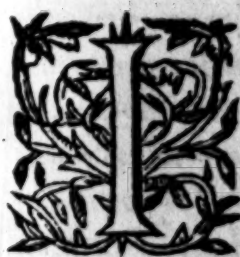

191399

1459

Totten Coninck Agbarus ende

syn bontghenooten mynen Heere Gamaliel en
Iayrus, seer excellente princen ende oodtmoe-
dighe getrouwe vrienden vanden op-
persten Messias ende verlosser on-
ses Heeren Iesus Christus.

N dien mē nu ter tyt wel ouero-
merckt den staet en cōditievā
de kercke Godts, men sal opet-
lyck beuindē het ghene dat de
Heere Iesus voorseyt en beloofst
heeft, volcomen ende warach-
tich te syne. a Wāt ons gewaerschout hebbende
vāde droefheyt en tribulatie vā synder kercke
b beloofde oock daerenbonen altoos met haer te
syne totten eynde der weerelt. Aengaende haer
tribulatie omrinckt met soo vele veruolghinge
persecutien ende tweedrachten, daer en is nie-
mant hy en weet dat de Heere Godt door syn
bermherticheyt haer heeft by gestaen, de selue
beschermende int midden van hare vyanden.
Waer wt wy beuindē dat syn beloofte warach-
tich is, aengesien hy de selue niet en heeft onuer-
sien gelaten van syn tweede hulpe ende goede
middelē, ten eynde sy niet verslint en soude wor-

a Mat. 10. 41. 7

b Mat. 28. 19.

De tribulatie
vande kercke
verveerlyck en
grouwelyck
binnen onsen
tyden.

Psal. 111. 2. 9.

De kercke
gods miracu-
leuselyck be-
houden en be-
schut ten tyde
vande veruol-
ghinghe van
Orleans.

A.ij.

den

Pilatus, Iudas,
Cayphas ende
Symon den
toouenaer en
schynen niet
door te synen,
want sy hebbē
nauolghers, de
welcke al doe
teghene dat sy
teghens Iesum
Christū deden.
c Pro. 21. d. 30
Godt ē verlaet
nemmermeer
syn Euangelie
sonder vriendē
ende dat om te
onderhouden
syn belooftē.
Mat. 28. b. 19.

den vanden leuwen ende grypēde woluen, de
welcke hy door syn rechtveerdich oordeel toe-
laet, om de selue te quellene, als representerende
de ghenē die se voortyden vernolcht ēde gehaet
hebben. Sietmen bedenslaechs niet vele nauols
ghers van Pilatus? De andere Stadthouders
van Iudas? de andere stehanders vā Cayphas?
De andere vicarisen van Symon den touenaer.
De welcke alle gader te samē vernolghen ende
tormenteren de kercke Gods, willende de selue
vernielen ende ganschelyck te niere doen, ten
eynde datter gheen memorie meer af en soude
blyuen. Maer de Heere Godt c (teghens den
welcken gheen wysheyt, wetentheyt, of raet en
is) can wel dissimuleren voor eenen tyr, de on-
beschaemptheyt van al sulcke sorten. Ende op
dat syn kercke ten haluen weghe niet en defail-
lere: soo verweckt hy binnen onsen tyden di-
uersche, de welcke representeren de oude vrien-
den ende liefhebbers van syn Euangelie. Ick
en wille de sommighe niet ghelycken by de
Apostelen. Nochtans soo en can men niet ghe-
loochenē. De Heere en heeft ons weerdighe
vaten gegheuen, inden mont vande welcke hy
ghesteelt heeft syn sweert syndende aen beyden
syden. Aengaende v lieden seer doorluchtighe,
ick derf wel segghen dat de een van v lie-
den

den representeert den goede Coninck Agbarus, Histo. eccl. int
de welcke Willende toenen Iesum Christu, i. boeck de Co
senteerde hem hulpe ende bystant te gheuen, als ninck Agbar
hy hem soo weerdichlycken t synen huysse noode. getrouwe vriet
d Dader doet het denoir en officie vanden goe Iesu Christi.
den Gamaliel prince ende doctoor vander wet d Act. 5. d. 34.
en een heymelyck discipule Iesu Christi, altyt Gamaliel
faunoriserende syn sake. Dander een is niet min toor een hey
der dan de Prince e Iayrus, den welcken alsoo melyck discipu
onse Heere Iesus Christus syn Dochter ver le Iesu Christi
weckte. Va gelycken heeft hy v oock verweckt, e Mar. 5. c. 22
miraculeuselyck v leuen bewarende wter kee Jayrus prince
len vanden Woluen. Nu seer doorluchtighe keert totte Euā
versaemt hebbende een corte disputatie vande gelie ontfinc
gheloone, beruerende de principale Artikelen een groote wel
des selfs. Soo hebbe ick in corte Willen aengri daet van Iesu
pen dit Argument, ten eynde datmen daer Christo.
doore opentlyck soude kennen ende mercke het Godt en appro
gheschilende onderscheyt van beyde de partye, beert gheen in
ende de welcke van heyden een rechte sake settinghe van
voor Godt heeft, welck niet en pryst oft appro menschen.
beert eenighe menschen vindighe, hoe dat sy f Deu. 4. a. 2. &
oock becleet ende onwimpelt syn met heylig 12. d. 32. &
heyt ende goede intentie. Want syn woort en 28. b. 14.
mach niet syden eenighe byweghinghe, veran g Galat. 1 a. 8.
deringe oft vermideringe. g iae de engelē vāde Inde prologue
hemel syn in desen suspect. Waerom achteruol gende van S. Lucas,

5. Lucas heeft
geschreuen d'e-
uangelie aen
Theophil⁹ een
man van groo-
ter auctoriteyt
De kercke heeft
seer groote wt-
vercoren vaten
in desen tegē-
woordighē tyt
Godt sy ghe-
looft.
h Mat. 6. a. 9.
De kerck godts
is noch ter tyt
in Egypten,
maer Is by de
Roode See om
dervvaers ouer
te trecken ver-
wachten de het
iaer. 666.
Apo. 13. b. 18.

gende het exempel van sinte Lucas scriuende
syn Euangelie totten seer goeden Theophilus:
Ick scriue v toe ende presentere dese cleyne en
christelycke resolutie, v biddende seer ootdmoe-
delycken de selue soo wel willen om helpen, ende
beschermen ghelyck ghy alreede begonst hebt.
Want onse Heere Godt heeft v gestelt syn wt-
uercoren vaten, ende principale lidmaten van
syn kercke, om v te gebruycken tot synder eeren
en glorie, ten eynde dat synē h maen geheylicht
sy, ende syn rycke ouer al toecome, ghelyck wy
bidden dat het van daghe te daghe vermeer-
dert worde, ons latende leuē onder uwe gehoor-
saemheyt ende bescherminghe. Biddende oock
wt grondt onser herten v te willen laten pro-
speren en geluck salichlyck te geuen wat
v herte begeert. Wt Egypte byde
Roode See verwachtende het
Iaer seßhondert sessent-
sestich tegē Babilō.

V aldercleenste onderdanighe ende ootd-
moedighe dienaer tallen tyden.
Denakolblint geboren, door Iesum verlicht.

Totten

Totten Christelycken Ridder,

ende couragiensen Heere, syn ootmoedighe
en gehoorfaem dienaer, wēcht hem gra-
tie, salicheyt ende alle gebenedydin-
ge door onsen Heere Iesus Christus.

Hebbende sekeren tyt ouerleyt het
twistich proces tusschen het eeuwlich
licht, en de duyternissen van Belial,
met de gracie vanden ghenen die de
cleenen de wysheyt gheeft: Ick heb-
be de stouticheyt genomen te ar-
beyden, om in corte te vergaderen een cleyn sarcken
met die stucken, voor den Paus van Roomen, tegens Ie-
sum Christum, het welck gedaen synde: hebbende na
demael dat selue gecommuniceert met sommige luyden
vā goeden verstaēde en geleertheyt, en vāde welcke ick
maer een leerionger ben. Hen lieden raet was dat cleen
penninck oft Talēt niet te verbergē inder eerden. Het
welck wel gemerckt, om dat te verschoonē met eenigē
eerlycken tittel, ick hebt willen toeschryuen en presen-
teren aen dry seer doorluchtige personagien, dewelcke
syn seer groote ende excellente eerlycke vaten, en prin-
cipale lidmaten van onsen Heere Iesus. Ende om dies-
wille dat ick wel weet dat ghy een van heure oude en
getrouwe dienaers syt, ick hebbe v wel willē dese oot-
moedighe supplicatie doen, te willen ontfanghen dit
cleyn talent ofte penninck om te besien met wat munt
ysen selue ouer beyde syden gesleghen is, welcke van
beyden dat valsche is, ende dander van goeden alloye, en

Psal. 19. a. 8.

Mat. 25. c. 25.

A. iiii.

acoge-

AENDEN LESER.

Mat. 24. e. 45 aengenaem voor Godt. Den welcken ick oodtmoede-
 Eph. 6. 2. 5. lyck bidde v van synder syden te willen bewaren, en-
 Tit. 2. 2. 9. de gheue my de gratie te cōtinueren ende volherden
 Apo. 13. b. 18. den goeden wil ende getrouwicheyt, de welcke de A-
 postel heyst vande dienaers teghens haer meesters. Wt
 Egypten byde Roode See verwachtende. Het Jaer. 666
 teghens Babylon.

V aldercleenste ootmoedighe ende onderdanighe
 dienaar tallen tyden.

Denakol blind geboren verlicht door Iesum.

*Waerschouwinghe totten ge-
 trouwen Leser, om hem wel te behelpen met
 den sack met die stucken, ende om wel te
 verstaen de gelegentheyt ende dis-
 positie vanden seluen.*

De metsers vā
 der kercke syn
 de ministers. 1
 Cor. 12. c. 28.

Eminde Leser, al ist soo dat-
 men siet, dat de bouwinghe
 vanden apostelen bycans te
 niete, ende geruincert is in-
 de christenheyt: nochtans soo
 heeft Godt verweckt vele goede metsers en
 cunslighe wercklieden, om de selue op heu-
 ren eersten stant te stellene, waer af datmen
 daghe-

AENDEN LESER

daghelycx fiet (gheloeft sy Godt de Heere)
 syn waerheyt aen dē dach ghebrocht te syne
 door de goede boecken ende gheschriften
 diemen nu int openbaer ende licht brengt,
 want een yegelyck aen dit gebouw werckt,
 na de mate vande gauen die hy vandē Heere
 ontfanghen heeft. Nu soo weet ick wel, dat
 vele menschen van groote wetentheyte ende
 gheleertheyte, hebbende opentlyck ende
 clarlyck ghehandelt het Proces vanden
 Paus van Roomen, teghen: I E S V M
 C H R I S T V M, hebbende Godde-
 lyck bewesen de goede ende rechtveerdi-
 ghe sake vanden eenen: ende het groot on-
 ghelyck vanden anderen. Waer door het
 soude moghen schynen, dat het ghene dat
 ick gedaen hebbe in dit stuck, en waer maer
 en verhalinghe. Maer als men wel sal heb-
 ben ouersien ende ghemerckt myn cleyn
 werck ende trauaile, men sal beuinden
 dat de ghene die alreede daer af gheschre-
 uen hebben, heur soo seer niet ghevoecht
 ende gheaccommodeert en hebben totten
 * nyuwelingen ende eerste geleerde inden
 geloouen, de welcke als kinderen die suygen,
 roepen, den meesten tydt Pa, Pa, dat is te
 seggen oft te verstaen dat sy hun verweeren

I. Tim. 3. 4. 6.
 * Nieuwelin-
 gē int gelooue
 syn de ghene
 die eerst be-
 ghinnen, de
 welcke anders
 gheenē schilt
 en hebben dan
 Pa, Pa, ghelyck
 de cleyn kinde
 ren doen.

altyts

AENDEN LESER.

altyts door tgeloooue van heuren vaders ende voorgangers, hebbende anders gheenē schilt dan heur vaders, niet wetende wie de warachtighe vaders ende ouders syn vāden geloooue. Door welcker oorsaken als de minste diender vanden metsers, de welcke aende bouwinge Godts arbeyden : hebbe ick wel willen vergaderen dit cleyn boecxken, om my principalyck te voeghen ende accōmoderen tot desen cleynen kinderē, die noch suyghen gheuende henlieden het gheestelyck melck, ten eynde sy daer na te beter mueghen verdouwen het broot vā Godts woordt. Dat in dien sy niet en connen vergheten heur ghewoonte henlieden aengebleuen vande kintsheyt roepende noch Pa, Pa. Sy sullen hier in vinden heur warachtighe vaders en gerechtē ouders, niet alleene de Apostelen, maer oock de oude vaders ende Doctoren vander kerkē : Vande welcke heur quade voestertissen hen wel meynen te bedecken ende beschermen in heur oudt papistich vel. So ist nochtans dat henliendē geschiet het ghene dat mē ghemeynlyck seyt, dat sy met heur eyghene stocken ende wapenen worden gheslegen, dit is de oorsake waer om dat wy in lichte hebben ghebrocht dit cleyn sacxken met die

stukken

De ghene die hen willen bekeeren totten Euangelie roepen dickwils Pa, Pa, maer syn kinderen.

De Papisten worden niet heur eyghen geweer ghesmeten.

AENDEN LESER.

stucken staende deen teghens den anderen ouer. Ten eynde men clærlycker ende opentlycker mach bemercken wie van beyde de partyen het beste recht heeft. Maer om tselue wel te begrypen, soo behoortmē eerst te ouersien de sake vanden Paus, (die wy voor ghestelt hebben) want die vande Apostelen hem antwoordt. Ende elcke Letter op de marge ofte canten, wyft v op syn gheleycke, ten eynde men wel geleyt ende gewesfen worde vā d'een propoest op dāder, ende vande propositie totter antwoorde. Van desen dan v hebbende gewaerschout. Wy bidden v (getrouwe Leser) in dancke te willen nemen desen onsen cleynen arbeyt. Om den welcken met eenige weldaet te bekennē.

V sal belieuen den Heere. voor ons
te bidden, ten eynde hy onser wil
ontfermen ende in ghenade
ontfangen. VVt Egyp-
tē byde Roode See int
Iaer van gratien

1568.

verwachtende het iaer. 666. te-
ghens Babylon.

Merckt.

Om wel te ver-
staen dit pro-
ces, behoortmē
eerst te lesen
die Paus sa-
ken.

Jacob. 5. b. 16.

Wy moeten
deen voor den
anderen bid-
den.

Senten.

Sententien gheextraheert

en getrockē wt de heylige scrifture, dewelcke
men wel behoort gade te slaen, om rechtelyck te
oordeelen inde sake van beyde de partyen.

a Ioēs 12 c. 48

Die my verwozpt ende myn woordē
niet en ontfanght die heeft eenē die
hem oordeelt. Myn woordt dat ick
ghesproken hebbe sal hem oordeelen ten
wtersten daghe.

b Galat. 1. a. 8

Alwaert wel soo dat wy oft eenen En-
gel wten hemel, v andere dinghen verco-
diche dan wy v vercondicht hebben, die
sy veruloeckt.

c Hebr. 13. a. 9.

Iere. 29. a. 8.

Mat. 24. a. 4.

Rom. 16 b. 17

Ephe. 5. a. 6.

d Iaco. 1. c. 21.

Laet v niet ommenoueren met men-
gerley ende vzeemde leringen.

e 1. Tim. 2. b.

14. c. 23.

Ontfancst het woordt godts in soetic-
heyt ende saechtmoedicheyt, het welck is
machtich v sielen te salueren.

En wilt met woordē niet kyuen, wāt
het selue niet nut en is, dā alleenlyck tot
ontstichtinge vandē toehoorders. Schout
oock de onnutte ende ydele woordē. Wan
ghelycken de sotte vzaghen ende questie-
en sonder stichtinghe, wel wetende dat
de selue t wist booztbrenghen.

f Mat. 15. a. 9.

Col. 2. b. 18.

a 20.

Paer te vergheefs eeren sy my, lee-
rende

rende booz leeringhen, geboden der menschen.
Mar. 7. 27.
Tit. 1. b. 14.

G Ghy en sult niet byuoeghen tot den woorde het welck ick v spreke, ende en sult oock vande selue niet afdoen.
g Deu. 4. 2. 2.

H Ghy en sult daer niet doen de dinghen die wy heden hier doen, een yeghelyck tghene dat hem goetdunckt, doet alleenlyck den Heere het ghene dat ick v beuele, ende en doet daer niet af oft toe.
h Leui. 18. a. 4
Deu. 12. d. 32.
& 11. d. 32.
Pro. 30. a. 6.
Ierem. 26. a. 2.

I Doch wanneer een Propheet vermet is te spreken in mynen naem, de dinghen die ick hem niet beuolen en hebbe te spreken, ofte inden name van andere goden, die selue prophete sal steruen.
i Deu. 18. c. 20

K Ghy en sult na uwer vaderen gheboden niet leuen, ende hare rechten niet houden, ende v lieden aen hare afgoden niet verontreynighen.
k Eze. 20 b 18

L Daer is eenen wech de welcke den mensche schynt rechte te syne, maer het eynde desselks leyt totter doot.
l Pro. 14. b. 12

M Den sotte behaecht syne wyse wel, daer enteghe die na goeden raet luyftert die is wys.
m Pro. 12 b 15

Groote

Groote ende merckelycke

Sententien getrocken wt de heylige Doctoren en oude vaders vander kercke, de welcke ons waerschouwen ende vermanen voor desen tegenwoordigen tyt, hoe dat een yegelyck van goeden verstaende behoort te vonnissen inde saken van beyde dese partyen, ende welcke van beyde hy behoort aen te grypen en voortestaen, als de beste, warachtichste ende aldersekerste voor godt.

De ghene die inder kercke syn, en scheydē hen niet af van Iesum Christū, maer spreken hem teghen.

De ghene die besitten het huys gods syn onwetende en vyanden der waerheyt.

*S. Hiero. opden prophet Michee int
7. Cappitele. Tom. 6.*

Christus is thoofst van alle menschen ende Christus is thoofst der kercke. de gheene die geacht worden van synen huys te syne, te wetene vander kercke, syn dickwils syn vyanden. Ende is warachtich dat sy niet en scheyden vant hoofst, maer spreken heur hoofst teghen, de welcke sonder den Meester ende sonder de gratie vanden Heere, hen beroemende na henlieden eyghe verstant van te verstaen de schriftuere, syn opgeblasen, ende nochtans verstaen sy niet, ende verdwynen int voortstellen van onnutte questien, ende gekyf, van woorden. Ende de welcke voorwaer synde int huys syn nochtans vyanden vander waerheyt.

*S. Cypriaen tot Magnum int. 1. boeck
inde. 6. Epistele.*

Helas?

De Ioden syn Men behoort dat te verwonderen, iac dat meer is inde kercke en men behoort daer om droefheyt te maken, ende tor-
nich

nich daer ouer te worden, dat de Christenen behulp stryden daer
ende onderstant doen den Antichrist, ende de verraders teghen.
vande kercke hen sterck houdende inde kercke te -
ghens de kercke.

S. Chrysostomus op S. Matthews
opt. 24. Ca. home. 49.

Het heyr van Antichrist syn alle de ketterrien, princi- Den Antichrist
palycken die welcke behouden heeft de plaetse vander met alle syn
kercke, ende heur houdt inde heylighe plaetse, soo dat heyr houden
schynt dat sy daer in gehouden wordt ghelyck het hen sterck inde
woort der waerheyt, Maer is de grouwel vander ver- kercke, tegens
stroynghe ende desolatie. Dat is te segghen van het de kercke.
heyr des Antichrist de welcke de sielē vā vele mēschen
van Godt gescheiden heeft.

S. Hiero. tegen Pelagien.

De Philosophen, Patriarchen der kettters hebben, De weerelt-
besmet de suyuerheyt vander kercke, door valsche doc- lycke philoso-
trine ende leeringhe. phie een viādt
teghens de
kercke Godts.

S. Chrysostomus in syn onuoelmaect
werck op S. Math. cap. 23.

Het is nootelyck dat het volck gae tot alle de Docto
ren, ende dat sy ondervraghe waer de rechte waerheyt
is vercocht, ende waer de selue is gecorrumpeert. Want
het niet verbodē en is te weten tegene dat een yegelyck
belyt ende daer wt te kiezen het beste. Oock seyt de
Apostel proeft alle dinghen ende behout dat goet is.

Men moet ee-
nen yegelyck
hooren, maer
nochtans in
Christum vol-
standich bly-
uen.
1. Thel. 5. c. 21

Pro-

*Prophetie ofte voorsegghin-
ghe van S. Hiero. vervult binnen onsen tyden
gelyck beschreuen staet inde. 6. tome op den
prophheet Nahum int. 3. b. 18. cap. op dese
woorden, O Coninck Assur, v pro-
phheeten hebbē slaperich geweest.*

Daer en is nie-
mant soo blind
hy en mercke
wel dat dese
voorsegginge
van daghe te
daghe veruult
wordt.

De heylige en
geloofweerdighe
scrituren,
sijn de berghē
tot den welcke
is het volck ge-
loopen in de-
sen tyt der ver-
noestinghe.

Het volck wort
gepresen dat
het gestudeert
heeft op de ber-
ghen, ende de
onwetentheyte
vande meesters
verleyders
wort metten
vinger bewesē.

IN den tyden vande comste IESV CHRISTI,
ende van Godts woordt, ende in den tyden vande ver-
deruinghe van Niniue, voortyden een schoon hoere,
het volck sal opstaen ende sal wandelen, het welck van
te vooren hadde slapende gheweest onder de Meesters,
ende sal gaen na de berghen vande Schrituren, ende
daer sullen sy vinden de berghen: Te wetene, Moy-
sen ende Iolue sone van Naue. De Berghen welcke syn
de Propheten, de berghen vanden nyeuwen testament
Te wetene, de Apostelen, ende Euangelisten. Ende
alsser tghelooue sal syn in sulcke berghen, ende dat
hy verkeert sal hebben inde lesinghe van alsulcke ma-
niere van berghen, indien daer niet gheuonden en
worde die daer onderwyse, want sekerlyck den
oogst is groot, ende de wercklieden in cley-
nen getale, dan sal syn neersticheyt gepre-
sen worden, wt dien dat hy geuloden
sal syn op de berghen, ende de
traecheyt ende onwe-
tentheyt vanden Meesters sal ghe-
straft worden.

De selue

De selue op den. 68. sal. Tom. 8.

Alwaert wel soo datter yemant heylich ware na den Nicmant en Apostelen, hoewel dat hy gheleert is, soo en heeft hy heeft macht na nochtans gheen macht, want de heere spreeckt inde den Apostelen schrifturen vanden volcken, ende princen die gewest Gala. 1. a. 8. syn, ende niet die syn inde selue.

De selue op Hiere. int. 9. cap. Tom. 6.

Eze. 20. b.

Men behoort niet na te volgen de dwalingen der vaderen ende ouderen : maer men moet na volgen de autoriteyt der Schriftueren, ende d'beuel des heeren dat leerende is. 18. 19.

De selue op den Propheet Michee int 6. cap. Tom. 6.

De waerheyt is moeder van d'armoede ende onwaerachticheyt brenghet voort ryckdom.

Theophilactus op den brief totten Rom. leste Capittel.

Die ons voor houden eenich dinck bouen d'Apostelsche leere, die syn leerende Erghenisse, Ketterie, ende tweedracht.

S. Cyprianus in den derden boeck den derden brief.

Soo wy alleen Christum hooren moeten, soo en moghen wy dan gheen achte nemen, op igene dat yemant voor ons geweest synde, goet gedocht heeft datmen doen soude, maer wel op igene dat Christus die voor al geweest is gedaen heeft, want men moet niet volgen de ghewoonte der menschen, maer de waerheyt Gods.

Men siet wel dat de lueghenaers ryck worden, ende die ghene die de waerheyt volgen, syn aerme, ende worden veruolcht.

Den Paus met alle syn doctoren.

Toto tit. de ce
lebr. Missar. ex.
& de consecr.
dist. 2.

Nse heylighe
Misse is dat selue Sacra-
ment, het welck is een
offer oft Sacrificie voor
de leuende ende doode.
want onder alle de Sa-
crificien ist d'beste ende alder excellenste, tot
de welcke op de stemme des Priesters den
hemel opent, vanden welcken Iesus Chri-
stus nederdaelt met synen enghelen die hem
dienen.

B Ende

*Iesus Christus rechtere
ende President.*

Want waer twee of dry in mynen naem vergadert
syn, daer ben ick int midden onder hen.

Mat. 18. b. 20.

Vanden heylichen Auontmael.

Ende als sy aten, nam Iesus het broot, ende als hy ghe-
danckt hadde, brack hyt, ende gaff synen Discipulen,
ende seyde: Nemet, etet, dit is myn Lichaem. Ende hy
nam den drinckbeker, ende danckte, ende gaffen hen
en seyde: Drinckt alle daer wt, want dit is myn bloet
des nieuwen Testaments, dat voor velen vergoten
wort tot vergeuinghe der sonden.

Mat. 26. c. 26.

Marc. 14. c. 22

Lnc. 22. b. 19.

1. Cor. 11. c. 23

De Apostelen onses heere Iesu Christi.

A

LSOO de heere IESVS heeft
gedaen, willē wy doen, sonder eenichsins te verâderen syn heyliche
instellinghe, want de leeringers
en syn niet wyser dan huer lieder
meester. Waerōme alsoo wy het
heyliche Auontmael vanden Heere ontfanghen hebbē,
soo gheloouen, leren, op de selue maniere ontfanghēt
wyt ende bedienent. Ende soo vele uwe Misse, sy is ons
onbekent, door dien dat het v Sacrament ende offer is,
ende niet des heeren, wel verlekert synde, dat Iesus Chri-
stus inder eeuwicheyt geheylicht heeft, de welcke ge-
heylicht syn, duer de eenighe Sacrifice ende opofferin-
ghe van syn Lichaem.

Ioan. 13. b. 16.

Mat. 10. c. 25.

1. Cor. 11. 23.

Heb. 7. c. 27. &

9. c. 26. &

10. b. 24.

S. Tho. in. 3.
part. summæ.

S. Tho. in. 3.
part. summæ.

B Ende men moet gheloouen opde straffe
vāde eeuwige verdoemenisse, dat subitelyck
het broot ende wyn syn getransubstantieert
ende verandert in het warachtich, natuerlyck
lichaem ende bloet **IESV CHRISTI**.
Alsoo groot grof ende dicke als hy was in
syns moeders buyck ende aent cruyts.

*Myne heeren de meestersen van des
Paus kercke.*

Des Paus kerc-
ke met myne
heerē de groo-
te meesters vā
de Sorbonne.

G Ratianus met syn decretē, Gregorius met
syn decretalen, den Grooten meester vā-
den Sententien, Sint Thomas van Aquina
Iohannes Bonauentura, Raymont, Petrus
Comestor, Iohannes Schotus, ende meer
andere.

Het geschut
en de artillerie
des Paus die

C In sulcker wys dat het broot niet meer
broot en is, noch den wyn niet meer wyn en
is niet met allen behoudeude van haer eyghē
nature, want sy syn heerlycken verandert in
het natuerlyck Lichaem Iesu Christi, gelyck
breeder ende goddelycker verhaelt is in onse
Heylighe Decreten ende Canones : ende
sonder.

HEYLIGHEN NACHTMAEL.

11 De Apostelen.

B De heere Iesus heeft ons alreede ouer langhe ghe-
waerschout gheen gehoor te gheuen den ghenen die
seggen. Siet hier is Christus, oft daer is hy. Ende al-
waert dat een engel vten hemel vercōdichde ons uwe
nycuwe versierde transubstantiatie ofte veranderinge,
soo soudē wy die houden voor vervloecht. Want door
het gelooue, Eten wy warachtichlyck het lichaem Iesu
Christi, en drincken syn bloet indē gheest, * De welcke
leuēde maect, maer het vleesch en is niet nut. Soo heb-
ben wy de woorden vande heere ontfāghen, de welcke
hy heeft gheseyt te syne gheest ende leuen.

Mat. 24.c. 23
Galat. 1.2. 8.
2. Cor. 11.2. 4
De kercke ons
Heeren Iesu
Christi, met
alle de heyli-
ghe Doctoren
der seluer.
Icha. 6.g. 63

De Heylighe Doctoren van- de kercke.

Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, Chryso-
stomus, Epiphanius, Cyprianus, Ireneus, Origenes,
Hilarius, Athanasius, Tertulianus, Theodoretus, Vi-
gilius Martelaer, ende meer andere.

De kercke ons
heeren Iesu
Christi, met de
heylige docto-
ren der seluer.

C Alsoot de heylighe Apostelen ontfanghen hebben
van den Heere Iesu: soo en in sulcker manieren hebben
syt ons ghegeuen. Wacōme niet willende vuytroyen
huerliedē gebouwe. Wy en kennen niet v lieder trā-
substantiatie oft veranderinghe, seker wesende dat die
niet te kēnen, is een aengename wetēschap voor Godt,
Wy en hebbē gheen gebreck ofte faulte van getuyge-
nisse vanden Apostelen, wyens leeringe de Doctoren
vāder kercke aengenomen hebben, gelyckmen lichte-
lyck kā gemerckē wt huer goedē schriftē. S. Augusti-
n^{us}, den oulē en ghetrouwē doctoer, heeft seerwel ver-

1. Cor. 11.c. 23
S. Aug. cōt. Ad
mantū. ep. 12.

B. iij.

Den Paus.

verstroyē gods
onuerwinne-
lycke waer-
heyt.

Alle de Papistē
hebben meer
gehoort naer
desē eerweer-
dighen, omme
te vernieuwen
en ter neder te
worpe het hey-
lich nachtmæl
dā hen te hou-
den aen de hey-
lige instellin-
ge Iesu Christi
nochtans ghy
siet wachy hier
seyt, hem ma-
kende disciple
van Cayphas.

Iſopus de fa-
bel dichter en
ſouder gheē ge-
nuchelycker
eluchte cunnen
vertellen dan

IIAM V A N D E N

ſonderlinge door den eerweerdighen vader
Sint Thomas van Aquinen, *In tertia partē
Summa, et in quarto sententiarum. Toto titu.
de celebrat. Missarū ex. a Et de consecrat. di-
stin. 2. a Et in Clemēt, de reliq. et Venerat sanct.*
Ende in meer ander plaetsen.

Ick Thomas van Aquinen ben bedwon-
ghen dese waerheyt te segghen, gelycker be-
ichreuen staet in myn opperste deel. 3. inde
additie 46. int. 6 article, segghēde alsoo, Aen-
ghesien dat de kercke ghefondeert is int ge-
looue ende Sacramenten, soo en ist niet toe-
gelaten den ministers vander kercke nyeuwe
artykelen vandē gelooue, ofte nyeuwe Sacra-
menten te makene, te veranderen of te nie-
ten te doene, de ghene die gemaect syn. Wāt
dat is de macht de welcke alleenlyck Iesum
Christum toe behoort, die daer is het funde-
ment vander kercke.

D De Priestere, van meynige synde te cōsa-
crerē, sprekende de vyf woordē, ofte de viere
(achterlatende Enim) op alle het broot het
welck op de merckt is, en op alle den wyn die
inde kelderen is, terstont daer na syn alle de
brooden ende wyn verandert ende verkeert,

int

HEYLIGHEN NACHTMAEL 12 De Apostelen.

staen ende ghelooft dit Heylich Sacrament, Ghelyck ende op de Le-
hy selfs wyleyt, segghende: Ick mach wtlegghen dat uit. 7. 9. 57.
dit Ghebodt geleghen is onder een teecken, want de
heere en heeft gheen swaricheyt gemaect, te segghen:
Dit is myn Lichaem, als hy het teecken syns Lichaems
gaf. Hy leert dat dese dinghen syn geseyt, Ghelyck hy
by ghelyckenissen ende teecken en spreckt. Want het
dinck dat yet beteeckent, noemtmen gewoonlyck S. Ambros. int
metten naem van igene dat door tselue beduyt is. Sinte boeck der Sac.
Ambrosius seyt: Ghy onfanght het sacrament om de cap. 1. en op de
ghelyckenisse van het vleesch ende bloet Christi, maer Epist. 1. Corin.
ghy vercrycht ende verwerft de gracie vā syn warach- int. 11. cap. en
tighe Nature, ende ontfanghende het broot in sulcken int boeck vā de
spyse, wordy mededeelachtich vā syn goddelycke sub- ghene die die-
stantie. Ende ghelyckervys ghy inden doop ontfan- nen tot e mi-
ghen hebt de ghelyckenisse vander doot: Soo hebt ghy sterien.
oock ghedroncken in dit Sacrament de ghelyckenisse
van het dierbaer bloet CHRISTI. Sinte Hierony- S. Hier. opt. 26
mus seyt alsoo. Dat Melchisedech de Priestere vanden cap. van Sinte
oppersten Godt, hadde gemaect in ghelyckenisse van Math.
dit offerende brooden ende wyn, alsoo representeerde
IESVS CHRISTVS de warachicheyt syns lyff
ende syns bloets.

Onse heere Iesus en heeft ons sulcke fabelen niet
geleert, maer ter cōtrarien heeft ons verboden daer ee-
nich ghelooue op te stellen. Sinte Augustians heeft
wel beter geleert en onderwese inde schole Godts daer
hy seyt. Totter tyt toe dat de eeuwicheyt geeyndt sal
syn, sal de Heere Iesus altoos daer bouen syn, Maer syn
waarheyt hier beneden met ons.

B. iiii.

Want

Sinte Aug. in
syn 2 quinqu
gene Psal. 54.
et ad Dardanū,
epi. 67. en int
3. boeck vā de
Christelycke
leeringe, ende

desē verleyder Schot' en doet int natuerlyck lichaē Iesu Christi. Sulcx seyt ende verclaert onse meester Ian Schotus int vierde boeck van synen Sententien.

Gelasi' een ge- Ick Gelasius Paus van Roomen en appro-
leert inā, wett bere gheenssins v transubstantiatie. VVant
bisschop van ick en wil niet afgaen ende comen teghen
Roomē gecorē tgene dat ick eertyts geschreuē hebbe tegens
int iaer ons hee Eutyches ende Nestor Ketters. Seggende al-
rē Iesu Christi soo, De sacramēten van het lichaem en bloet
453. Soomach Iesu Christi, het welck wy ontfanghen syn
men dā wel be goddelycke dinghen. VVaeromme wy syn
merckē dat tot deelachtich gēnaect vande goddelycke na-
synen tyden de ture door de selue, nochtans de substantie
transubstantiatie van broot en wyn en synder niet te min pre-
en was noch sent. Ende sekerlyck het beelt ende gelycke-
niet in rghe- nisse van het lichaem ende bloet Iesu Chri-
bruyck oft vā sti worden gecelebreert int bedienen vande
cie vāde kercke misterien. Soo is ons dan claerlyck genoegh
Godts welcke bewesen, wat wy behooren te geuoelen van
hy seer wel ver onsen heere Iesu Christo.
claert in syn
schriften.

Den eerw. Be- Ick eerwerdighe Beda, en wil'e gheenssins
da en is niet ge aennemen uwe transubstantiatie, ofte verāde-
heelyck papi- ringe, want ick en wil niet afgaen en weder-
stich gefint, spreke tgene dat ick gescr. hebbe opt. 22. Cap.
Want hy en van Sint Lucas, sprekende alsoo. Iesus Chri-
geloest gheen stus heeft willen stellen het Sacrament van
transubstantiatie. syn vleesch ende bloet, onder de ghelycke-
nisse

HEYLIGHEN NACHT MAEL. 13 De Apostelen

Wāt het is nootelyck dat het Lichaē met het welcke hy verreten is, sy op een seker plaetse, maer syn waerheyt is ouer al verstroyt en wtgestort. En mē moet niet meynen, dat Iesus Christ⁹ ouer al verstroyt is, na d'wesen ende substantie vā syn Lichaem : Want wy moeten ons wel wachtē soo vā syn godtheyt te affirmeren ofte ghetuyghen dat wy syn menschelycke nature niet en corrumperen ofte bederuen. Daerom en volghet niet wel, dat al tghene dat in Godt is, Godt sy.

Ende te nemen ende eten syn Lichaem, het schynt dat hy een onbehoorlyck dinck gebiet, oft een misdaet. Soo ist dan een ghelyckenisse, beuelende datmen behoort mededeelachtich te syne des lydens ons heeren, ende met vruechden ende profytelyck in synen sin ofte memorie te behouden, dat het vleesch desseluen is ghewoont geweest ende gecruyst voor ons. En de woordē ons Hēren Iesu Christi, syn gheest ende leuen. Verstaeghet gheestelycken tghene dat ick v hebbe geseyt. Ghy en sult niet eten dit Lichaem dat ghy siet en le en sult niet drincken het bloet dat wtgestort sal worden by den ghenen die my aent Cruys hangen sulen. Ick hebbe v gherecōman leert een sacrament gheestelyck te verstaen, want het is den gheest die leuendich in reet, het vleesch is gheenslins nut Dit is tghene dat desen heyligen doctoor seer breet geschryft in vele diuersche plaetsen Ende om dat hy niet en schyne alleen te syne vā deser opinie : Soo hebben wy wel willē verhalē het geuoelen van vele andere heylighe vaderen : Als te weten van *S. Chrysostomus, daer hy seyt.

B.v.

Christus

tans blyft altoos behouende de warachtighe natuerlycheyt van een gloriose en onsterffelycke mensche. * S. Chrysost. opden. 21. psal. en

op 3. Iohā. trac. 30. en in syn 2. quinquage. psal. 96. her welck verhaelt wort inn. j. Cā. de con. dist. 2. Aile tgene dāt in godt is, en is Godt niet: dat is te leggē, de mēschelyck heyt van Iesus Christ⁹ ē is syn godtheyt sel uer niet, want syn woort ē is niet vleesch ge wordē als verādert i vleesch, maer sy is verēenicht met het vleesch sonder mēgelingē vā de substantie nochtā godt en de mēscheē is maer een Iesus Christ⁹, de welcke noch

Psal. 110. a. 4.

Heb. 7. c. 21.

Watter af is de
sen Monick
heeft seer wel
geser. in dese
sake, ende my
dunckt dat alle
de Benedictine
en behooren
gheensins te ap
proberen de
transubstantia-
tie, want sy en
was noch niet
gheinuenteert
een tyde van S.
Benedictus, de
welcke huer
beter beuolen
heeft dan sy
doen.

Desen Paus is
sul gelyck, de

nisse van broot ende wyn, in stede van het
vleesch ende bloet des Lams, ten eynde hy
hem bethoonen soude de selue te syne, totten
welcken de heere heeft gesworen ende het en
sal hem niet berouwen, Ghy syt den priester
inder eeuwicheyt.

Ick Drhumarus Monick van sinte Bene-
dictus ordene, en stae in gheenderley manie-
ren toe v lieden Transubstantiatie ofte ver-
anderinghe. Want ick en wil gheensins af-
gaen ofte widerspreken het welcke ick be-
gonst hebbe op sinte Mattheus, segghende:
den wyn verhueght, ende vermeerderet het
bloet, waer door het bloet Iesu Christi en is
niet onteyghentlyck daer by beteeckēt, door
dien dat alle tghene dat door hem comt, ons
verhuecht door een warachtige blyschap, en
vermeerderet alle ons goet. De heere gaf synē
discipulen het Sacrament van syn lichaem tot
vergheuinghe van hueren sonden, en omme
de liefde te behouwen en bewaren, ten eynde
dat sy hebbende in memorie sulcken werck
souden altoos doen in ghelyckenisse tghene
hy voor hen moeste doen, ende niet en ver-
gaten dese lieffde. Dit is myn Lichaem, dat is
te verstante in het Sacrament.

Ick Adriaen Paus van Roomen, niet te-
gen-

Christus heeft inghestelt de tafele van syn heylich A-
uontmael, tot dien eynde dat hy in dat Sacrament ons
soude thoonen daghelycx het broot ende wyn, in ghe-
lyckenisse van syn Lichaem ende bloet. Item de nature
vāden wyn ende broot blyft altoos. Van gelyckē oock
Sint Denys, Ireneus, ende Origenes hebben in ghelycke
geuoelen geschreuen: Gelyckt blyckt int boeck gehee-
ten de Hierarchia Ecclesiastica, en in andere. Noch soo
heeft Theodoretus oock gescreuen, dat het lichaem des
heeren is verheue, vry van alle bederffelycheyt, onlyde-
lyck, onsterfelyck, verchiert met goddelycker eerē, aen-
gebeden ende geert vāde hemelsche crachten, noch-
tans laet daer om niet veruaet te syne in een seker
plaetse, ghelyck dat het was voor syn eerlyck makin-
ghe. Itē Vigilus maertelaer schryft aldus: Doen Chri-
stus vleesch opder aerde was, voorwaer het ē was doen
inden hemel niet: ende nu dat het indē hemel is, ten is
opder aerden niet. Iae, ten is soo op der aerden niet, dat
wy selfs Christū na den vleesche verwachtē wt den he-
mel comende: Den welken wy geloouen met ons op
der aerden te syne, na het woordt, oft als god.

Item Gelasius Paus heeft opentlyck betuycht, dat de
substantie ende nature van het broot ende wyn, bly-
uen in het Sacrament des auontmaels: In sulcker vue-
ghen als de menschelycke natuere blyft in onsen heere
Iesum Christum, vereenich wesende met syn godde-
lyck wesen, de sulcke was oock onder het ghetal der
vaderen gerekent, de welcke heeft ontkent en gheloo-
cher; dat in het sacrament des nachtmaels onder het
broot, sy besloten d'lichaem onses heeren Iesu Christi,
maer dat het alleenlyck is een misterie ende verholent-

op S. Mat. int
5. cap. homel.
8. ende tot Cæ-
sar de monick.
Iren. in li. cōtra
Valens ca. 34.
Origen. op S.
Mat. ca. 26. ho-
mel. 83. en opt
boeck Leuit.
homel. 7.

Ex Theodoret.
lib. Dial. 2.
Lib. 4. contrā
Euty.

Gelasius de
Paus int Con-
cilie van Roo-
men.

heyt

Den Paus.

welcke hoe
wel dat hy
niet en dochte
nochtans pro-
pheteerden hy
met den Pro-
pheten.

V A N D E N

genstaende de ordonācien vā mynen voor-
ganghers ofte voor ouders: nochtans gelyck
ick gheschreuen hebbe in myn vierde boeck,
Belyde ick dat het nootelyck is dat dekercke
bekēne dat sy gheen meesterſſe en is ouer de
Sacramenten, maer alleenlyck bedienersſſe:
ende dat sy gheensins en vermach in eeni-
gher wyse Sacramenten instellen, niet te
meer dan sy en vermach eenighe instellin-
ghe godts te niete te doen.

E Het Sacrament des Altaers behoort
alleenlyck vanden Priesteren int Broot
ende VVyn ontfanghen te syne. Maer den
leecken, behoortmen tselue alleenlyck wt-
tereyckene onder een specie: Te wetene, on-
der d'broot. *Titulo de consecra. Distinctione
secunda.*

Aengaende den siecken men sal dien het
lichaem Iesu Christi in alle deuotie ende re-
uerentie toe draghen: want het syn beuel
ende tge-

HEYLIGHEN NACHTMAEL 15 De Apostelen.

heyt vanden seluen. Hy spreeckt alsoo van woorde te woorde. Noch dat meer is, wy en willē niet verſwigē het Cōcilie van Nicene, het welcke daer af gedecreiret heeft, gelyck hier na volcht. En laet ons hier beneden he van Nicene, op derde ſoo vaſt niet ſtaen op d'broot en den wyn, leert ons wel die daer ſyn voor geſtelt op de taſele des heeren. Maer en goddelyck, laet ons door tgeloooue opheffen onſen geest daer bouē hoe dat wy ten hemel, en dat wy aenmerckē, dat het lam godts het moeten een welck de ſonden afneemt vāder weerelt is in deſe heydes heeren li- lighe taſel, het welck byden priesteren niet opgeoffert charm ende en is voor een ſacrificie opde maniere vanden beesten. drinken ſyn Ende nemende ſyn dietbaer lichaem ende bloet, laet bloet. ons geloouen dat het ſyn de warachtighe teeckenen vā onſer verriſſinge. Dit is het getuygen van vele heylige vaderen ende doctoren vander kercke: die ſoo wel ontfanghen ende aengenomen hebben de leeringe vā den Apostelen in deſe materie, in ſulcker wys dat ſy niet ghedoolt en hebben.

E Een discipule oft leeriōgen en mach niet volmae- Mat. 10. c. 24.
cter oft wyſer ſyn dā ſynē meester, het is den discipule Ioan. 13. b. 16.
genoech dat hy is gelyck ſyn meester, wt welcke oor- & 15. c. 20.
ſake, en willē wy niet afnemen ofte toe doen totte in- Luc. 6. c. 40.
ſtellinge vā onſen meester en heere Ieſus Chriſtus, den Deu. 4. a. 2. &
welcken wy alleen willen hooren, en ſyn exempel (ge- 12. d. 32. &
lyck hy ons beuolen heeft) volghende wy ontfanghen 28. b. 14.
ende reycken wt het heyligh ſacrament van het Auont- Ioua. 23. a. 6.
mael onder de twee gedaente van Broode ende Wyn, Pro. 30. a. 6.
ende en ſouden oock anderslins niet dorren doene Jerem. 26. a. 2.
ſonder te welen ende te ſyne Sacrament ſcheynders.
Het Cōcilium van Baſel, heeft beter verſtaen ende ge-
hoort onſen Heere Ieſum Chriſtū, als het geordonneert
ende beuo-

ende tgebot van syne kercke.

Ick en soude
niet wel deruē
stellen desen
Gelafius onder
het ghetal van
de Pausen van
Roomen, wāt
hy is geheel te
ghen geweest
teghens vele
van huere bla-
fphemien.

Ick Gelafius Paus van Roomen, stelle my
teghens uwe ordonnantie, ende en wille, de
felue gheensins voor goet houden: want ick
en wil niet afgaen, tghene dat ick geschreuen
hebbe int Canon *Comperimus, de consecrat.
distinct. 2.* daer ick spreke alsoo. VVy heb-
ben verstaen dat sommighe nuttēde oft ont-
fanghende alleenlyck het lichaem des Hee-
ren, hen vermyden vanden kelck: de welcke
gemerckt sy sondighē duer superstitie moe-
ten bedwongen wordden het sacrament ge-
heelyck te ontfangen, oft dat mēse geheelyck
daer af schejde. want de scheydinghe van
alsulcke verholentheyt ofte mysterie en can
niet gewesen sonder groote sacrilegie, ende
sচেydinghe des Sacraments.

HEYLIGHEN NACHTMAEL. 16 De Apostelen.

ende beuolen heeft, dat de leecke souden tselue nutten,
 ende ontfanghen onder beyde de specien. Ende Sinte Cyprian^o
 Cyprianus heeft hem geheelyck tegen al sulcke Sacra- int Sermoon
 ment scheynders ende tegensprekers van Iesus Christus vā de bekeerde
 gestelt, int Sermoon daer hy geschreuen heeft, vande sondaers.
 bekeerde sondaers sprekende. Hoe sullen wy het volck
 vermanē het bloet te storten om de belydenisse Christi,
 Ist dat wy hen weygheren het bloet deslelts als sy moe-
 ten stryden? Ofte hoe sullen wy hen bequaem maken
 tottē kelck der martirifation te drincken, ten sy dat wy
 hen toelaten eerst te drincken den kelck des heeren? dat
 meer is, de heere Iesus, ende syn Apostelen en hebben
 ons niet geleert noch beuolen het broot vanden heyli-
 ghen Auoutmael te bewaren, oft het selue herwaerts
 ofte derwaerts te draghen. Want de gehoorsame kercke
 van syn woordt en heeft sulx noyt gedaen. Het welck
 seer wel verstaen heeft. Sint Clement daer hy seyt: Soo
 vele hostien salmen offeren totten Altaer, als den volcke
 genoegh vresende: sulcx dat indien daer eenighe ouer-
 blyuen men sal de selue niet bewaren tot des anderen
 daechs, maer door neersticheyt vā dē clerckē met vrees
 ende beuinghe sullen de selue onfangen ende gheten
 worden. Origenes heeft hem oock gestelt tegen een
 alfulck superstiteus erreur als men binnen synen tyde
 inde kercke Godts woude inbrengen, daer hy spreeckt
 alsoo. De heere en heeft niet belast ofte beuolen dat het
 broot soude bewaert worden tot des anderen daech;
 het welck hy synen discipulen gaf, maer seyde henlī-
 den nemet ende etet. Siet hoe dat wy moeten de
 kerk Godts nauolghen, sonder te wycken ter rechter
 oft ter slincker syden.

Sint Clement
 in syn 2. Epi.
 Iacob. Ende
 int Canon. tri.
 de cōserc. dist.
 3. Orig. opt
 Leui. Cap. 7.

Aenge-

* Siet de Cautelen, vander Missen int. 21. cap.

† Siet de Cautelē vāder missen int. 19. 20. 21. 22. 23. ca.
* O afgryfelyckwoort, dat het lichaē onsheeren Iesu Christi soude odesworpēlyn eenige verrottinge vanden beesten ghetē

worden, en verbrant te syne. De arcke des testaments de welcke maer en was een figure van Iesus Christus en heeft haer soo niet laten handelen, wāt sy dede steruen alle die ghene de ontrent haer quamen. 1. Samuel. 5. 3. 9. * Met meerder redene soude het broot sulcx moeten doen indien het verandert en inde substantie vant warachtich lichaem Iesu Christi verandert ware: maer men moet bekennen, dat het teecken des sacraments, het welck men misbruyckt en is niet tgene dat daer betceekent wort.

F Onsen heylighen vader den Paus, ouerste hoofd ende President int Concilium van Orleans, heeft geordōneert ēde gedecreteert, gelyck het bescreuen staet int vyfste capittelle vanden seluen. * Dat indien het lichaem Iesu Christi is wtgheworpen oft wtgespoghen, van eenighen siecken mensche: ende door menschelycke broosheyt men niemāden en vonde die tselue soude willen opsuypen oft weder op eten tselue lichaem Iesu Christi wtghespoghen, dat het selue lichaem ons heerē Iesu Christi wtghespogen verbrant worde, ende de asschen daer af ghestelt worden by dē Reliquien. † Dat indien het Sacrificie van het Lichaem Iesu Christi is bedoruen ende verrot door een langhe ende vuylen ouderdom: dat het selue verbrant sy, ende de asschē daer af by dē Altaer geleyt. Dat meer is, Indien het lichaem Iesu Christi, wesende gheten vande muysen, ofte vande spinnecoppen, wesende

HEYLIGHEN NACHTMAEL. 17 De Apostelen.

F Aengessen dat de wormen, Muysen, spinne-
 pen, ende andere gedierre, eten y verandert broot, het vanden Papi-
 welck lange bewaert ofte gehouden welende bederft sten soude vele
 ende verrot van hem seluen: waer door me opentlyck langher onder-
 mercken can, dat alsulcken reecken des sacraments en is houden ende
 niet tghene datter beteeckent wort. D'welck is te seg- aenghebeden
 ghen, dat het broot het welcke een reecken is (gelyck gewest heb-
 opentlyck genoeg hier vooren bewesen is, ende ghe- ben, hadden sy
 lyck de heere Iesus seluete gewilt heeft) en ca gheens wysselyck cū-
 sins verandert ofte ghetranstsubstantieert worden in syn nen dissimu-
 natuerlyck lichaem. Wāt het soude een groote afgryse leren ende ver-
 lycke blasphemie syn, dat het lichaem ons heeren Iesu berghen de be-
 Christi soude de verrottinghe onderworpen syn ende derlyckheyt
 den rāden vanden beesten. Waer wt volgen soude, dat en iāmerlycke
 de heere Iesus Christus van minder macht soudert we- onderworpin-
 sen dan de goden en afgoden vander heydenen. Want ge desselvs, en
 sy hen beschermiden ende spraken door de gunste van om selue te
 den ghenen, die welcke door een rechtveerdich oordeel doene, soo ē be
 gods, heeft de arme weerelt verblint, de selue doende hoorden sy
 geloouen aen alsulcke transtsubstantie nieuweyck niet te beware
 in synen winckel gesmeert. Nu de kercke Gods on- in buslen, maer
 derwesen synde door den Heylighen gheest gheloof godt heeft dat
 wel beten Te wetene, dat onse heere Iesus Christ^{us} is laten geschien
 vanden dooden, opgestaen niet meer der door onder- om een beter.
 worpen wesende. Wāt hy is geglorificeert ende groot *Act. 1. a. 9.
 gemaect, onsterffelyck, en onbederffelyck, sittende nu Mar. 16. b. 19.
 ter tyt ter rechter hant Gods syns vaders, vande welcke † Psal. 16. 21
 hy niet neder cōmen en sal tot dat hy sal comen oor- Act. 2. d. 31.
 deelen de leuende en dooden, om een yegelyck te ghe-
 uen na syn werckē. Alsdan sal hy grouweyck straffen,
 de corrigeerders ende verualschers van syn Woordt:

Den Paus.

wesende vernielt ende verdorue ofte vreesse-
lyckē gheknaecht: ende indien de worm ghe-
heel gheuonden wordt, dat hy sy verbrant :
Maer indie datter noch yet resteert van het
Siet de Cautelen vāder mis- lichaē Iesu Christi, dat niet seer vreesse-
sen. 23. Cap. geknaecht ē sy, het is veel sekerder dat het ge-
nomen sy en gheten worde: nochtans soude
tselue seer vreesselyck geknaecht syn, verdor-
uen en vernielt door eenich gewormte ofte
verrottinge dat tselue terstot verbrāt worde,
ende datmen de heylige asschen daer af met
reuerētie legge en beware onder de reliquien.
Sulcke is onse heylighe ordonnantie ende ge-
bot de welcke wy willen onderhouden te
wordden opde straffe van excommunicatie :
ghelyck wy wel breeder geordonneert ende
gedecreteert hebben int selue Concilie, ende
doen scriuen inden titel *De consecrat. dist. 2.*
ende noch breeder ende opentlycker, inde
Cautelen (dat is waerschouwingen) van onse
heylige Misse. Int xix. xx. xxi. xxii. xxiii.
Capittel.

De consecr.
dist. 2.

G Het

de welcke hebben verandert ende ter neder geworpen de instellinghe ende d'oprecht wesen van syn heylighe Sacramenten. Daeren bouen de quaet sprekenheit vā onse regenpartie is te seer boos tegens ons, de welcke ons onrechtelyck beschuldigen seggende dat wy vā de moghentheyt godts twyfelden: ende ontkennen dat hy niet en vermach te veranderen het broot int Lichaem syns loons IESU CHRISTI. Maer in dit artyckel ende verschil vanden nachtmale, en vermeten wy niet te disputeren vā de moghentheyt godts: de welcke wy gheloouen en belyden te syne sonder eynde ende embegrypelyck. Want hier in is alleenlyck ons gheschil: Dat dē wille godts is sulcx als syn heyligh woordt getuycht: door de welcke wy betuyghen opentlyck dat wy ontfanghen ende eten door het ghelooue en gheschelyck het warachtich lichaem en dierbaer bloet Iesu Christi: het welcke wy bekennen onuerderffelyck te syne, gheenssins onderworpen den wormen, noch mer den viere verbrant te syne, het welck euwelyck is bereyt allen den ghenen die alsoo blasphemeren tegens onsen Heere Iesum Christum.

De wille ende macht godts, en discorderen nē mermeer gode die vermach alle dinghen als almachtich maer hy en wilt niet gebruycken syn volcommen macht tegens igene dat hy alreede heeft beloest, want hyt soo wilt ende beueelt, want Godt en contrarieert hē seluen niet.

C.ij.

Vanden

Daer wt soude
volghen, dat de
creaturen sou-
den kēders der
herten syn, het
welck valsche
is, want daer
en is maer een
Godt alleen
een kender der
Secreten vādē
menschen ende
proeuet de her-
ten en nieten.
Psal. 7. b. 10.
1. Para. 26. a. 9
Iere. 11. c. 20.
& 17. b. 10.
& 20. b. 12.
Rom. 8. c. 27.
Apo. 2. c. 23.

HEt is gheordōneert en gedecreteert by
dē hoogen bisschop, het hooft vā onse
moeder de heylige kercke, dat niet alleene Ie-
sus Christ⁹ is onse middelaer: maer oock de
Maghet Maria, en alle de heyligē die indē he-
mel syn. En daerōme behoorts men indē noot
te biddē en aenteroepen: als onse middelaers
en aduocaten tusschē godt en ons. want door
heur gebeden en verdiensten, wy den hemel
mogen vercrygen. De ghene die by eenigen
Prince yet te doene heeft, die adressert hem
eerst aen yemāden vā synen huysē oft houe,
om syn woort voor hem te voeren, tē eynde
dat hy alleen synde niet afgeseyt ofte syn be-
gheerte hem gevveyghert en worde. Ende
alsoo de Maghet Maria onse voorsprakerssē
en alle de heylighen vādē hemel, voeren ons
woort tot godt, biddēde den seluē voor tgene
dat ons van noode is, ende Godt en ontseyt
nemmermeer den heylighen, want heur ver-
diensten, syn van grooter cracht ende
weerden

Vanden Eenighen

19 De Apostelen

Middelaer.

DAER is een G O D T ende een middelaer Godts
eñ der mēschen, Iesus Christus de mensche. Wy
hebben Iesum Christum eenen rechtweerdigen
voorbiddet by den vader, ende hy is de versoeninghe
voor onse sonden.

GD At en is de kercke Godts niet, de welcke herne-
mēde ende veranderende syn woort, haer niet
te vreden en hout met de macht van eenen aduocaet eñ
middelaer Iesum Christū eenich Godt onderfoecker vā
allen herten. Aengesien de Apostelen, ende de gantsch
kercke na hen hebben versmaet alle andere aduocaten
ende Middelaers, hen te vreden houdende met dē eeni-
ghen I E S U C H R I S T O, de welcke voor ons bidt,
gelyck opentlyck de Schrifture betuyght: ende gelyck
men mercken mach wt tghene dat de Doctooen van
de kercke daer afgeschreuen hebben. Ende om dat
wy dit artikel in corte moettē begrypen, Sinte Ambro-
sius voert het woort voor de gantsche kercke seggen-
de aldus: Men heeft voor een gemeen costume te ge-
bruycken een arme excuse, als men seyt, datmē door de
selue mach gaen tot Godt, soo ende gelyckmen door
Grauen ende Princen men comt tot den Coninghen.
Nu wel aen, isser wel een mēsche soo wtsinnich eñ soo
onnachsāmich van syn salicheyt die de cere van eenen
Coninck toeschryft, eenen Graue ofte Prince? Ghemerckt
dat indien men sommighe vonde die sulcx dorfdē seg-
gen, syn te rechte gecondamneert, als tegens de Maiest.
misdaen te hebbene. Ende dese en houden niet voor
misdaen te hebbene: alsulcke die de cere vāden name

C.ijj.

Godts

1. Tim. 2. 2. 5.

Gal. 3. b. 19. 20

Heb. 9. b. 15.

1. Ioa. 2. 2. 1. 2.

1. Ioa. 14. 2. 6.

& 16. c. 26.

1. Ioa. 2. 2. 1.

1. Tim. 2. 2. 5.

Heb. 7. c. 24.

& 9. b. 15.

Gal. 3. b. 19.

Rom. 8. d. 34.

S. Ambr. opde

Epi. totten Ro.

1. cap.

S. Augu. opt. 1.

epi. vā sint Ian

trac. 1. & 2. eñ

tegens Parmen.

int. 2. & 6. lib.

cap. 8. ende in

syn quinquag-

ge. Pīal. 94.

& 108.

Den Paus.

VANDEN

Merckt.

Soe wie dat
sonde wille si
gheghebet van
sint Claude,
sint seer sunder
lyck en weer-
dich vinden
tselue van buy-
ten te leeren,
om behuer te
woordē vā de
vyftaechte
conste.

weerden. waerome sulcx doende, wy en cūnē
nemmermeer gemissen: als geschreuen staet
inden titele, *De reliquis et venerat. sanct* ende
in vele meer andere passagien vā het heyligh
recht vande Canones. Ia het gebet selue van
myn heere sinte Gelaude, is seer sunderlinge
ende godt aengenaem: na de gebeden vande
Maghet Maria onse principale voorspra-
kerle. Gelyck dat oock noch breeder blyckt
in onsen Misboeck van Parys, daer aldus
geschreuen staet inde prose der Missen van
de bootschap Marie.

VVeest ghegroet der maechden eer en lof.
Middelaresse der menschen.

Voortbrengeresse der salicheyt.

Item Inde prose van die ontfankenisse wert
dit ghesonghen.

Ghy syt een seker hope der ellendighen.

VVarachtelyck moeder der weesen.

Ghy syt die verlichtinghe der verdrukten.

Medecyne der crancken.

Ghy syt aen allen alles.

Item in die prose des lofsancks van Maria
die soo beghint. *Maria preconio. &c.*

O salighe baermoeder.

Die daer versoent onse misdaden.

Door v moeders recht, wilt ghebidden

Den verlosser. &c.

Ick

Godts toefchryuen den creaturen ofte fchepfelen, ende verlatende den heere, aenbidden de ghene die dienets met heur fyn: als oft Godt te dienen yet meer waer. Want om dier faken vercrychtmen toeganck totten Coninck, door middele vanden Grauen ende Princen: gemerct dat de Coninck is een menfche, ende niet wel en weet in wy van fyn onderfaten hy hem behoort te betrouwen. Maer om te winnen de gunfte Gods wien niet verholen en is: Als kennende alle des menfchen wercken men nyemâts gunfte van noode en heeft om fyn supplicatie ouer te gheuen: Maer is wel van noode een ootmoedich en verfleghen herte. Dit is tghene dat defe heylige man gefcreuen heeft, met het welcke vele Doctoren vander kercke ouer een comen, segghende, dat het blaspheemie is te hebben een ander voorfprake ofte middelaer dā den eenighen Iefum Chriftū. Indien yemant daer aen twyfelt: Die lese tgene fy op deſer materien gefchreuen hebben, ende in funderheyt. Sinte Auguſtin ende ſinte Chryſoſtomus, die welcke seggen openlyck dat hoe wel wy fyn vol aller boofheyt, arme ende miserable ſondaers. Nochtans en is ons gheenen anderen beſchermer ofte voorfprake noodich dan alleen de heere I E S V S door den welcken alleen onſe beden voor godt aengenaem fyn. Sinte Auguſtin⁹ leert ons de Heylighen te eeren, als ſchepfels ende weer-

S. Chryſ. hom. 6. van het profyt vā de Euāgelie en opt ca. Gen. 43. en in de rom. i. hom. 5. vāt. i. cap. vā S. Mat. S. Auguſt. int boeck vā Iſaac ende van het geluckſalich leuen.

S. Auguſt. int boeck vande warachtige religie int leſte. cap. en op S. Iā tract 23. ca. 5. en vande ſtadt dighe godts in. 10. c.

C.iiij.

28. boeck int 27. ca. en indē boeck vā de beſorghinge der dooden ca. 13. S. Epipha. int. 3. boeck inde. 1. cōment. ende tegens de Colliridien, en int. 3. boeck tom. 2. hæref. 75. S. Chryſoſt. in ſyn enuolmact boeck op ſint Math. int. 23. cap. hom. 2. Sinte Hieron. inde Comemat. op Ezech. int. 16. Cap. Historia Eccleſiaſtica int. 4. boeck int. 15. Cap.

Desen Cayphas
Scholier en
heeft niet seer
qualyck ghe-
leert in syn
schole wātme
daer stercke-
lyck sustineert
dat de Paus vā
Roomen is on-
straffelyck en-
den en mach
niet dolē. Een
hoere van een
Paus. Eenē
Hildebrandus
dē roouen aer:
Eenē Siluester
dē. 2. een swart
consten aer: een
ander die hielt
dat de sielen
syn sterffelyck
Waer door mē
mach mercken
oft de Pausen
niet en mogen
dolen.

Ick Iohannes Gerson, en wille gheensins
afgaen tghene dat iek geschreuen hebbe, in
myn eerste deel vande ondervraghingē ofte
examinatie vāde leeringen, seggende alsoo de
eerste waerheyt soude alsoo valt syn, dat ee-
nich slecht mensche vā gheender auctoriteyt
soude moghē soo excellentlyck onderwisen
syn inde heylige scrijture, datmen eer soude
behooren te geloouen na syn geuoelen in sa-
ken vā onderwysingē, dan aende geleertheyt
des Paus. Want het is claer, datmen eer dē E-
uangelio behoort gelooue te gheuen, dā den
Paus. Indien dā sulcke mensche leert oft on-
derwyst eenighe waerheyt begrepen int Euā-
gelio, daer den Paus sulcx niet en soude cun-
nen, ofte soude moghen grootelycx dolē:
soo is dan claerlyck ofte blyckelyck genoegh
wiens geuoelen men behoort voor te stellen.
Ende ofte gebeurde datmen eenen generalen
raet oft Cōcilie hielde inden welcken alsulc-
ken wel geleerden man iegenwoordich ware
indien den meesten deel afweke door quaet-
heyt ofte onwetentheyt tegens het euāgelio,
alsulcke leecke mesche soude hem mogen te
genstellen inden seluen generaelen raet. Dit
is oock geapprobeert door den Canō *Pudens*
da, 24 quest. j. et in canon Sy papa. dist. 40.

dighe vaten, sonder hen yet toetschryuen van tgene dat den heere alleene toebehoort. Seggende, dat wy in gheenederley manieren en behooren aentebidden de heyligen die inden hemel syn, ghemerckt sy onse herten niet en cuunen kennen, ende gheen kennisse van onse wercken en hebben: Ten anderen om dat het onmoghelyck is den leuenden eenichsins te helpen, want sy niet en weten warmen hier in dit leuen doet. Waer om hy seyt veruolghende syn propoest, Datmen gheen kereken, altaren, noch eenighe andere saken den heylighen en behoort toe te eyghenen ofte maken Aengesien wy door de selue niet salich en moghen ghemaect worden int generael. Ghelyck wy maer eenen eeuwighen Godt en hebben, syn eere gheen en anderen gheuende, soo en hebben wy maer eenen eenighen salichmaker middelaer ende voorsprake Iesum Christum: door den welcken wy hebben ende vercryghen alle dat ons van noode is.

C.v. Van

Den Paus.

Van het Vagheuiet.

Den Paus.

Mahomet in
syn Alchoran
belyde het va-
gheuiet als de
Paus doet, ge-
merckt sy alle
beyde accorde-
ren in dit ge-
looue, soo en
moetmen niet
twyffelen sy
en sullen alle
beyde gelycke
loon ontfāgē.

HONse moeder de heylighe kercke en
twyfelt niet daer en is een vier, geheetē
het vagheuiet tytelyck bernēde. welck suyert
ende afwist de sonden, vāde welcke de schult
alleen is vergheuen ende niet de straffe. Een
yeghelyck sy dan verskert, dat de heylighe
scripture ons getuycht van vier weghen. Te
wetene het Paradys, de helle, vagheuiet, ende
het voor gheboecht vander helle, ghenāemt
Limbus. Soo wie dese vier plaetsen niet en
gheloofte die en sal niet ontgaen de straffe
vanden seluen, want sinte Paulus een seer
groote getuyghe der waerheyt en heeft ons
niet willen verborghen dit secrete, seggende,
dat

Van het Vagheuiet.

22 De Apostelen.

VOorwaer, voortwaer, segghe ick v lieden dat die myn woort hoort ende ghelooft inden ghenen die my ghelonden heeft, die heeft het eeuwich leuen, ende en comt niet inde verdoemenisse maer is van den doot doorghEGAEN in het leuen. Wy hebben verlossinghe door syn bloet vergheuinghe der sonden, hebbende alle dinghe tot hem vereenicht, versoene door het bloet van Gruyce des seluen, door hem seluen, alle dinghen die daer syn soo opder aerden als inde hemelen. Godt heeft synen soone gesonden om een verlossinghe voor onse sonden te syne, die ons lief gehadt heeft ende gewasschen vande sonden in synen bloede.

Ian. 5. c. 24.

Coll. 1. b. 14.

1. Ioa. 4. 2. 10.

Apoc. 1. 2. 5.

De Apostelen.

HDE warachtighe en getrouwe kercke Iesu Christi, ket en verstaet syn woort: de welcke maer en getuycht van twee weghen, te wetene, vanden hemel ende vander hellen, ende soo wie der meer versiert, en sal inde goetheyt der seluer niet in gaen. Want wy en belyden noch en geloouen anders gheen vagheuiet dan alleen het dierbaer bloet van onsen Heere ende salichmaker Iesu Christo, de welcke door hem seluen is geweest de afwassinghe van onse sonden, ende door syn bloet hebben wy verlossinghe ende volle vergeuinghe der seluer. Want die ons lief gehadt heeft, heeft ons van de seluer gewasschen ende gereynicht geheelyck, gesonden wesende van Godt synen vader om te wesen een voldoeninge voor alle onse sonden. Ende aengaende het ghene dat sinte Paul^{us} seyt, dat een yegelycx werck byden viere geproeft sal worden: Dat vier is valsche-lyck

Mat. 25. d. 31.

vsq; in finem

Mar. 7. b. 14.

15.

Heb. 9. b. 12.

14. et 10. b. 10

Collo. 1. b. 14.

Apoc. 1. 2. 5.

1. Ioa. 1. 2. 7.

& 2. 2. 2.

Eph. 1. 2. 7.

1. Pet. 1. b. 19.

1. Cor. 3. b. 13.

Den Paus.

VAN HET

1. Cor. 3. b. 13. dat het vier sal proeuen de wercken van eenen yegelycken, ende dat hy behouden sal worden door het vier.

4. b. 12.

Desen weerdi-
ghen meester
Raymondt was
soo wel gestil
leert inde hey-
lige Schrif-
ture, dat hy an-
ders niet en
weet te allege-
ren dā syn Ca-
nons ende ge-
schur. Maer
ghene dat hy
seyt is wel be-
ter geappro-
beert door Ie-
saia. 1. b. 18.

& 43. c. 25.

Mich. 7. b. 18. Ioan. 3. b. 16. 17. & 5. c. 24. Roma. 5. a. 8. & 8. d. 3. 2. 1. Ioan. 1. a. 7. & 2. a. 2. & 4. a. 9. Heb. 9. b. 12. Daer gheseyt is, dat het bloet Iesu Christi is een geheele ende volcomen reyninghe, voldoeninghe ende vergheuinghe van alle onsen sonden de welcke Godt heeft ons gantschelyck ende niet half vergheuen ter liefden van synen soone

I E S U C H R I S T I.

Ick Raymondt, Predicher vande Pausse kercke, en wil my gheensins tegenstellen dē ghelooue van het Vaghetier. Nochtans, ick ghelooue vastelyck sonder twyfelen, dat godt de sonden niet en vergheeft tē haluen. Maer door syn gracie ofte genade vergheeft hyse heel oft niet. Ick en seyge sulcx vā my seluen niet, want het staet gescreuen ende geappro- beert door de heylige Canons ghelyck de wt- legginghe vande selue betuyghen, opt arty- kel *Maiores causas de baptismo & eius effe- ctu extra*. Daer geschreuen staet, dat de goet- heyt Godts niet en vergheeft ten haluen. Want als men voor Godt comt met weenen ende tranen by vergheeft het al oft niet.

I Wy heb-

lyck verstaen ende genomen voor het Vaghevier, want de Apostel aldaer spreekt van het vier der tribulatie, Cruys ende veruolghinge van deser weerelt: door de welcke de heere beproeft de syne, ende dat dit soo is, Sinte Augustinus leyt dese passagie ofte materie ghe- Sint August. in
trouwelyck wte in diuerse plaetsē, daer hy seyt. Som- synen Euchr.
miche gheloouen dat de ghene die Godts naem niet tot Lauren. int
verlaten en hebben, en die in syn kercke ghedoopt syn, 28. Capit. en
ende niet afgesnedē en syn geweest door eenighe twee int. 21. boeck
dracht ofte ketterie: dat in wat sonden dat sy gheleest vande stadt
hebben, de welcke sy door penitentie niet wt gedaen Godts ca. 26.
noch door aelmissen afgecocht en hebben: Maer sul. en in syn trac-
len inde selue daghelycx voortgeuaren hebben totten 12et vā gelooue
lesten dach heurs leuens, sullen behouden ende ghe. en vande were
saluēert wordē door het vier. Hoe wel dat na de groot ken. cap. 16.
te van heure sonden, dat vier sal langhduetich syn, ende
niet eeuwichlyck. Maer ick laet my duncken, dat die Die ghelooue
sulcx geloouen (ende nochtans vande Christene kereke een vaghevier
syn) syn bedroghen door een menschelycke goetwil- syn bedrogen
licheyt. Want de heylige scripture indien men de selue door een mē-
wel ondersoeckt, seyt wel anders. Siet hoe ende in schelyck goet-
wat manieren desen heylighe Doctoor seyt, dat de willicheyt niet
ghene die dit versierde Vaghevier tegens het woordt verstaende de
Godts gheloouen syn bedroghen door een mensche- heylighe scrip-
lycke goetgunsticheyt. ture, de welcke

I Wy maer en ghe-
uen ghetuygenisse, dan van de volcommen sūyueringhe, gedaen door
het dierbaer bloet IESV CHRISTI alleen.

Mat. 5. c. 26.

Luc. 12. f. 58.

Prouer. 25. a. 8.

Syrach. 8. a. 1.

Mat. 12. d. 32.

44.

2. Mach. 12. c.

Siet hier een
Middel seer
subtylyck ge-
uonden om
twater te doen
comen totten
Muelens van

I Wy hebben dry clare getuyghenissen in de scrifture die ons seker maken van het vageuier. Eerst also geschreuen staet vaden geuanghen de welcke niet veraccordeert wesende met syn tegenpartie, en behoort wter ter geuanckenisse niet te gaen totter tyt toe dat hy geheelck voldaan heeft. Het welcke andersins niet en behoort verstaen te wordē dan vande geuanghenisse des vagheuiers: int welcke mē volcomē voldoeninge doen moet aler men daer wt cōmen mach. Dat meer is, de sonde teghens dē heyligen gheeft en is tot gheenē tyde vergeuē noch in dese weerelt, noch in dandere: waer wt volcht datter eenighe vergheuinghe der sonden hier naemaels is. Eyntelyck, het autentyck boeck der Machabeen seyt, dat het een heylighe ende salighe gedachtenisse is voor den dooden te bidden, ten eynde sy verlost worden van haer sonden. Siet hoe het vagheuiers is goddelyck geaprobeert door langhe gewoonte aengenomē in oſe moeder de heylige kercke. Waer om tselue wel ouermerckt, mē behoort gheenſins te twyſelen. Maer god te bidden dat

Roome. Maer die wylen godts op dese weerelt voorſotte geacht en draghen haer looren in die muelens niet. Want de Muelder heeft een teer quade fame van een dief te syne.

I Wy lesen dat Saran comende inde wildernisse om Iesum Christum te temptere hem voorhielt sekere getuyghenissen wter heyligher scrifture, de selue valschelyck wtleggende om hem te verleyden. Maer hy die soo wel antwoorde, heeft ons geleert in synē name te antwoorden, ende getuyghenisse van onsen geloubte te gheuen allen ende eenen yegelycken die ons daer na vraghen sullen. Waer door wy seggen dat dese passagie vanden geuangene die niet en wilt ouercomen met syn partie, wordt vande versoeninghe ende vereeninghe verstaen, de welcke behoort te syne tusschen den ghenen die in proces staen: ende op sulcke wyse hebben tselue wtgeleyt de heylighe Doctoren, sonder eenich vermaen te maken van het vagheuiet, te wetcne, Ambrosius, Chrysostomus, Hilarius ende Theophylactus. Aengaende dē text de welcke luyt vande sonde in den heylighen gheest. Sinte Chrysostomus heeft het selue soo wtgeleyt, segghende, Aegesien alsulcke sonde v niet vergeueelyck en is, soo suldy daer af swaerlyck gestraft worden soo wel hier in dit leuen als in dandere. Het is dan onnutteelyck een Vagheuiet te versieren van alsulcken getuyghenisse het welcke alleenlyck luyt oft spreekt vande vergheuinghe vande misdaet ende niet vande straffe. Ende v lieden vagheuiet, is alleenlyck versiert voor de straffe. Het boeck vanden Machabeen en is niet geaprobeert noch aengenomen onder het Canon vande Hebreē, want het is onder het ghetal vande Apocryphen. Gelyck de heylighe doctoren, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, met het Concilium den brief aen Cheromac. ende in syn voorsprake vande prouerb. ende inde prologue aen Galeatus.

Mat. 4. 2. 6.

1. Pet. 3. b. 15.

Sint Ambr. op

sint Luc. ca. 12

Mat. 5. c. 26.

S. Chryf. super

Mat. ca. 5. ho-

mel. 10. 11. 12. 13.

S. Hilari⁹ The

ophylactus. in

haer lieder Ca

nons.

S. Chrysost. op

Math. cap. 12.

Homel. 24.

S. Greg. op sint

Iob. cap. 19. en

in syn Morale

int. 28. boeck

cap. 17. ende

in syn Can. di-

stinct. 14.

S. Hieron. in-

cilium den brief aen

dat hy ons wil salueren door dit heylich Vagheuiet, vant welcke wy wel haest sullen verlost syn door het celebreren van onse seer heyliche Missen, Gebeden, laergetyden, Offeren, Vigilien, Geboden, en Almoessen. Amē.

HET CONCILIVM VAN

TOLEDE.

Men behoort
dit heylich cō-
cilium onderda-
nich te syn ge-
meret het ge-
biedt naer
Godts woort.

De gebeden
dan ouer de
dooden syn y-
dele ende bi-
nutte ende al-
soo ghesoedeert
in sondē, want
vā alle onnutte
woordē salmō
rekeninge ge-
uen voor godt

Niet tegenstaende tgene bouen geseyt. wy versamelt int Concilie van Toledē hebben gheordonneert ende gestelt dese tegenwoordige ordōnancie, de welckewillen sterckelyck ende vastelyck onderhouden te worden ten eeuwighen dagen. Dat is, dat wy beuelen, dat de ghene die door de goddelycke roepinge van dit leuen scheiden ter aerden gedraghen worden, alleenlyck metten psalmen ende tgesanck vanden ghenen diese singhen. want wy geheelyck verbieden sulcken gebeden van begraffenisse gelyckmen ghe woonlyck is ouer de doodē te singhen. Dat het genoegh sy dan datmen de lichamen der Christenen gheue den dienst vāt goddelyck gesanck, inde hope vāde verrysinge. Dit staet bescreuen int. 3.22. en. 23. cap. vant tselue Concilium van Toledē ende oock ghedecreteert int decreet van Gratianus.

lijm van Laodiceen, en bekennen de selue voor gheen
 autentique boeckē, noch oock van gheender auctori-
 teyt wese de om eenige sake te approbeerē, die in twist
 is. Ia dat meer is, indien men wel ondersoect de hey-
 lighe schrifturen men sal beuinden dat het vier van de
 Vaghevier is gesmeet geweest in Satans winckel, de
 welcke alle syn macht daer toe keert ēde went om tot
 niet te doene, de groote cracht ende verdiēste des dier-
 baren bloets IESU CHRISTI, Ende dat het soo is
 de oude doctoren hebben betuycht door hen wtleg-
 ghinge, gheen vermaen makende van alfulcken Vaghe
 uier: maer hebben geheelyck cōtrarie geschreuen ende
 geleert. Sunderlinghe sinte Augustinus scriuende aen
 de Macedonias inde Epist. 54. seyt alsoo daer en is
 gheen ander plaetse om dleuen en de manierē te corri-
 geren ende beteren dan in dit leuen: want na selue sal
 een yegelyck ontfanghen het ghene hy alreede sal heb-
 ben verworūē op dese werelt. De barmherticheyt godts
 comt te hulpe den ghenen die penitentie doen. Maer
 in den toecomende tyden, en profiteert de penitentie
 niet. Ende int. 13. boeck vande stadt Godts int. 9. cap.
 seyt alsoo de sielen vande rechtweerdighe gescheyden
 wten lyue syn in ruste, en men behoort daerat gheens-
 sins te twyffelen. Maer die sielen vanden ongherech-
 tighen syn gestraft, totter tyt toe dat de lichamen vande
 selue verriylen sullen totten eeuwighen leuen ende vāde
 dese, totter eeuwigher doot. Sinte Cyprianus en is van
 gheen contrarie opinie geweest, daer hy seyt. Men be-
 hoort niet te meynen dat de doot vāden ongerechtighe
 sy van alfulcke maniere ofte cōditie als die vande recht
 weerdighe. De goede syn geroepen tot troost en ruste:

D. j.

ende

niet Conciliū
 van Laodicea
 cap 59.

Sinte Augu. in
 syn. 18. boeck
 vande stadt
 Godts. ca. 36.
 Ende int. 2.
 boeck vande
 christene lee-
 ringhe.
 Sapien. 3. 2. 9.
 & 4. b. 15.
 S. Ambros. van
 duccht vander
 doot. Tom. 1.
 cap. 2.

S. Cyprian int
 Sermoen van
 de doot.

Den Paus.

Delen is Cay-
phas ghelyck,
die welck seer
wel sprack,
maer niet wt
hem seluen.

VAN HET VAGHEVIER

Ick Panorme Cardinael van Roomen,
en wille my niet stellen teghens de Pau-
lycke Ordonnantien. Nochtans in saken
aengaende den ghelooue, de Sententie van
een weerlyck mensche behoort meer geacht
te syne dā het seggen ofte Sētentie des Paus,
in dien syn segghen betuyghelycker is door
betere bewysinghe vanden nyeuwen ende
ouwen Testamente, dan het segghen
des Paus. Ghelyck ick beschre-
uen hebbe opt Capitle,

*Significasti extra
de electis.*

Vande

ende de ongherechte tot straffe ende pyne. Terfont
 wordt den gherechtighen vrydom ghegeuen, ende
 den ongherechtighen pyne ende tormenten. Dat meer
 is, dese heylighe Doctoren Ambrosius, Hieronymus, S. Hiero. ad Ga
 ende Chrysostomus, niet teghensprekende den voor- la. ca. 6. & sup.
 gaenden: syn al van eenen sin met Sint Epiphanius, Esai ca. 65. &
 segghende, Daer en is Vasten, Aelmoessen, Penitentie, in. 7. Tom. de
 Gherechticheyt, Goet noch quaet, het welck helpen Eccle cap. 9.
 ofte schaden mach na de doot. Want alsdan en salder S. Epiph. int. 2.
 gheen plaetse van penitentie meer syn, noch gheen boeck tom. 1.
 voldoeninghe. Dit is tghene dat de getrouwe kercke Hæresia. 52. op
 met hare goede Doctoren gheloof, den welcken de gesangen.
 men groot onghelyck ende Injurie doet, de selue te S. Cyprianus te
 condemnieren als Ketterschs ende als veruloeckt. gens Demetr.
 Dat en is niet den Santen gheert vanden seluen men tract. 1.
 ghedachtenisse heeft om die na te doene ende te vol- Sint Chrysost.
 ghen. Waeromme dan om te besluyten: het Concilie int. 2. termoen
 van Toleda can ghetuyghen, oft wy qualyck van Lazarus.
 doen te vervorpen de ghebeden voor de
 doode. Want het dat selue verbiet als on-
 nut ende sonder vruchte versiert,

Den Paus.

Vande Biechte tot Godt.

De papistische
priester is een
stadthouder
van dien godt,
daer af S. Pau-
lus spreekt.
2. Cor. 4. 2. 2.

Den Paus is
meerder dan
syn Bisschop.

KOnse heyliche vader de Paus, belast en
beueelt eenen yeghelyck wesende in
verstādelyckē ouderdom, hē te biech-
ten voor Godt ende den mensche een prie-
stere wesende synen stadthouder, alle syne
fondē soo wel secrete als opēbare, met goede
deuotie ende leetwesen, ende dat tē minsten
eenmael tiaers. Andersins, soo vercleert onse
vorseyde heylighen vader als ketters en scha-
delycke, alle de wederspaninghe ende onge-
hoorsame van dit syn iegenwoordich ghebot
ende ordōnancie, by de welcke hy reserueert
tot synen Heylighen Apostolischen stoel,
sommighe groote ende afgryfelycke sonden
om die by hem bekend ende geabsolueert te
wordene deur syne auctoriteyt ende macht
alleene, meer dan de bisschoppen. Ende den
Bisschoppen reserueert meerder kennisse
ende

Vande biechte tot Godt. ¹⁷ De Apostelen.

Ick hebbe v kenlyck gemaect myn sonden, ende en hebbe myn misdaet niet versweghen : Ick sprack, ick wil de heere myn ouertredinghe bekennen: doen vergaefdy my de misdaet myner sonden. Ick hebbe ghesondicht teges v alleen, ende hebbe quaet gedaen voor v. O Godt weest my sonder genadich, de welcke is neder gegaen gerechtweerdicht in syn huys.

Psal. 32. a. 5.

Psal. 51. a. 6.

Luc. 1. 13. 13.

DE heylighe Scriture bewyft ons clærlyck genoech, dat te biechten reghens de mensche is gheen/sins nootelyck, ende dien volghende dat sulckē biechte is versiert ende geuonden bouen Godts gebot, a den welcken wy alleen onse sondē belydē moeten. Ghelyck Christus clærlyck seyt by S. Matheū. b Comt tot my alle die vermoyt ende beladen syt, ende ick sal v verquicken. Neemt myn iock op. v. &c. Hy en seyt niet, Gaet tot de priester ende seght hem v sonden in syn ooren, gemerckt wy reghens hem alleen, ende syn heylighe gheboden sondighen. c. Sint Iacob seyt wel belyt deen den anderen uwe sonden. Maer is te wetene ofte de Priesteren van den Paus hen met sulckē naem heeten deen den anderen? De ghene die niet geheel blind en syn merken wel dat sint Iacob in dit passagie spreekt vande versoeninghe met synen naesten. Ghelyck sinte Paulus dat seer wel verstaen heeft, daer hy seyt verdraghende deen den anderen, ende vergheuende malcanderen indien deen questie metten anderē heeft. Ghelyck Christus v vergeuen heeft, doe roock soe van gelycken. Dat meer is, men weet wel dat de oor-

a. Ps. 32. a. 5. &

&c. 51. a. 4. 5.

Luc. 18. b. 13.

&c. 15. c. 21.

Iob. 13. b. 15.

b Mat. 11 c. 28

c Iacob. 5. b. 16

Hist. tripar. ins

9. boeck ca. 25

Collo. 3. b. 13.

D. iij.

biechte

Den Paus.

VANDE BIECHTE

pen, en de bil-
choppen meer-
der dan heur
Priesters, ende
men kentliche
all te samen aen
heur vruchten,
Mat. 7. b. 20.

Men leest niet
dat Iesus Chri-
stus oyt yemā-
den bedwongē
heeft in hem te
gelouwen of te
voor hem te
biechten, syn
Apostelen en
hebben oock
van gelycken
niet gedaen.

* Ieghens de
Psalmist Da-
uid. 19 b. 13.
14. 15.

ende absolutie van sonden dan den slech-
ten ende sumpelen priesterē, de welcke man-
der van machte syn, ghelyck telue breeder
begrepen staet ende beschreuen inde heyli-
ghe Decreten ende Canones, ende sonder-
linghe int Cappitele, *Omnis vtriusque sexus
de penitentia & remissione extra.* daer en bo-
uen, een yeghelyck Bisschop ende Pastoor
behoort te bedwingen ten minsten alle
jaer eens te Paesschen, alle syne inghesetene
onder syn prochie, hen te verthoonen voor
hen ofte heuren stedehouders ofte vicari-
sen, om volcomene geheele ende generaele
Biechte te doene van alle haer sonden soo
secrete als openbare. * Daer na hen optele-
ghen ofte beuelen alsulcke penitentie ende
voldoeninghe als sy beuinden sullen hen
mit ende nootelyck te syne, tot Salic-
heyt van heurlieder sielen. Andersins, oft
het gheuuel dat de Inghefetenē van al-
sulcke Prochie niet en wilden ghehoor-
rich wesen heuren Prelaten: Onse moe-
der de Heylighe kercke wilt, dat sulcke
sullen veriaerecht ende gheexcommuni-
eert worden, ghelyck Iudas, ghemerckt
sy niet en hebben willen doen achtervol-
ghende

biechte by den menschen inghestelt, wesende sonder Het is maer
 Godts woordt, heeft in gebruyck geweest tot Cōstan- omtrent dry
 tinopele totter tyt toe dat sy oorfake gegeuen heeft van hondert iaeren
 hoererie, doen werste te niet gedaen en verworpen by dat de Paus van
 Nectarius bisschop vander seluer plaetse, ende dat meer Roomen be-
 is. Ghelyck de Historien beschryuen voor de tyden dwongē heeft
 des Paus Innocentius de derde, en wasmen gheensins de Papisten hē
 gehouden te biechten aende oore des Priesters. Waer- aende oore te
 om sonder langher te staen op menschen wy en wil- biechten, want
 len maer ons sonden belyden dan aen eenen G O D T, ten tyden van
 want de Apostelen ende de Gansche kercke na heur, en Paus Innocen-
 hebben noyt anders ghedaen: ghelyck vele Heylighe tius de. 3. oft
 Doctoren daer af ghetuyghenisse gheuen, Ende son- een luttel tyt
 derlinghe * Sinte Augustinus, segghende alsoo, wat te voeren, en
 hebbe ick dan te doene metten Menschen dat sy wasmen niet
 myn biecht hooren al oft sy myn cranckheyt soudē gheloude voor
 ghenesen? Het is een gheslachte seer curieux om eens den Papen te
 anders leuen te kennen, ende traech om heur selfs te biechtē ontrēt
 beteren. Waer om begheeren sy te hooren wie ghy den iare. 1200
 syt ghemerct sy van v niet en wille hooren hoeda-
 nich sy syn. † Sinte Chrysostomus en heeft cock * S. Au. int. 10.
 niet traech gheueest ons clærlycken genoegh waer boeck vande
 te schouwen, ten eynde wy ons consciëntien niet biechten.
 stellen en soudē in alsulcker slauernye inde welcke cap. 2.
 G O D T ons niet en heeft willen verbinden. Nu seyt † S. Chry. hebr.
 hy alsoo: Belydt v sonden ten eynde ghy die wt- ca 12. home. 3.
 wist. In dien ghy verslaghen ofte beschaemt syt & tom. 4. ho-
 eenen anderen te belyen dat ghy ghesondicht hebt, mel 41.

D. iiii. be. S. Chryf. super
 psal. 51. tom. 2. & in sermōon vande penitentie tom. 6. en vande on-
 begrypelycke natuerlyckheyt Godts. homel. 9. ende inde 4. tome. van
 Lazarus, ende inde homel. 12. vande Chananee.

Den Paus.

VANDE KERCKE.

De papistische ghende Godts ghebot ons beschreuen door
priesters en sint Iacob daer hy seyt, Belydt uwe sonden
heeten niet deen den anderen.
deen den ande
ren. want sy
dien naem in-
den doop niet
ontfangen en
hebben.

Vande Kercke.

LOnse heylige vader den Paus is van godt
gesteld een hoofd ende opperste prince
van dese heylighe kercke, ontfanghen heb-
bende

belytse altoos in v selfs herte : Ick en wil niet segghen dat ghyse bekennen soudt eenen dienaer uwes gelycke om v de selue te verwyten. Bekentse alleene voor godt die de selue genceft. Het is ghenoech dat Godt alleen v sie en hoore. Ick en wil niet dat ghy v sonden belyt voor den mensche de welcke daer na v soude moghen verwyten ende beschamen openbarende uwe ghebrenken. Maer thoont uwe wonden den heere, de welcke daer af de goedē medecyn is, dit is, dat onse dese goede Doctoren geleert hebben, hen onderworpende ende makende gelyckformich de leeringhe der Apostelen : welcke alleen ende egheen andere na hen en willen wy volghen gheloouen oft na doen . Want sy ons het woort gods suyuer ende Heylich ghegeuen hebben, de welcke niet onuolmaect wesende ons volcomelyck ghenoech onderwyft ende leert alle ghene dat noodich is tot onser salicheyt. Waer om alle mensche hoe heylich en wys dat sy ooch syn, Ia de Enghelen wten Hemel, en moghen ons anders niet ghebieden noch vercleeren dan het ghene dat goddelyck beschreuen staet inde gheapprobeerde boecken, by den heylighen propheten ende Apostelen.

Ezech. 20.

Galar. 1. a. 8.

S. Hier. Tom. 2
opden psal. 86

Vande Kercke.

Het huys vanden luenden Godt is de Kercke, Pileer- 1. Tim. 3. b. 15
ren ende een vasticheyt der waerheyt.

LWY geloouen a een heylighe ende Catholycke a 1. Ti. 3. b. 15
ende alghemeyne kercke, een huys vandē le-
uenden Godt, gewasschen ende gesuyuert door het
dicke

Den Paus.

VANDE KERCKE.

Sinte August.
seyt, Soo verre
Iesus Christus
heeft de sleu-
telen Petrum
alleen ghege-
uen, dat de
Kercke gheen
sleutelen na
hem en heeft.
Maer alsoo hy
voor allen ge-
sproken heeft,
heeft hyse voor
allen ontfan-
ghen. Homel.
11. ende. 124.
ende op Sinte
Iohannis Ho-
mel. 50.

* De Paus
heeft soo ghe-
dispenseert te-
ghens het E-

uangelium, dat het nu ter tyt is begraven, ende by na gheheelyck wt
synder kerck n geroeyt. Hierin machmen bemerken, de groote oor-
deelen 66678. Achternolghende Daniel. vij. cap. ende sint Paulus
21. Thessalonicensen. 2.

bende de sleutelen der seluer met een ghe-
heele ende onbegrypelycke macht van te
binden ende ontbinden, vergheuen ende te
houden de sonden: In sulcker manieren dat-
ter nyemant en is die hem derf segghen,
waeromme doet ghy dit oft dat. Want het
is een ontwyffelycke ende onverwinnelycke
waerheyt, dat onse heylighe Paus en groot
nauolgher van Sinte Peeter heeft sulcken
macht ende auctoriteyt, dat hy alle de we-
relt rechten mach, maer hy en mach niet ge-
recht worden van yemande: want syn macht
is soo groot ende wonderlyck, dat hy * di-
spenseren mach teghens het Euangelie, ende
het woordt Godts, ende voorts teghens de
Apostolische leere, ende teghens het recht
der Natueren, ghelyck wel breect ende claer-
lyck verhaelt ende beschreuen wordt inde
heylighe Decreten ende Canones, *In Cano-*
lector

dierbaer bloet van syn hooft beenighen ende allee- b Coll. 1. b. 18
 nen bruydegom IESVS CHRISTVS. Ende en Eph. 1. c. 22. &
 ghelooouen oock anders gheen hooft dan hem: want 4. b. 15. & 5.
 alle de andere kercken die in hem syn ghetondeert c. 23.
 syn li smaten inghelyft in syn kercke: inde welcke hy c 2. thes. 2. a 4
 toelaet door syn rechtweerdich oordeel, c dat den An-
 tichrist sittende inde kercke Godts als G O D T, hem
 seluen achtende Godt te syne. Want hy hem ver- d Dan. 7. b. 20
 heft bouen alle tghene dat G O D T ghelieeten is,
 ofte tghene darmen aenbidt. D Siet waer door hy die
 stouticheyt ghenomen heet door de behendicheyt
 van Satan te dispenseran teghens het Euangelium, s Esai. 40 a. 3.
 ende te vernielen de Heylighe gheboden Godis, ende & 5. 1. a. 6.
 syn woorte, s de welcke wy nochtans ghelooouen Psal 33. b. 11.
 inder Eeuwicheyt te blyuen. Maer die ghene die & 117. a. 2.
 daer teghens strydt, hem makende het alghemeyn & 119. k. 9.
 hooft vander kercken, die vercleert hem seluen syn vy- & 103. b. 17
 andt te syn ende den openbaren Antichrist. Ghelyck Math. 5. b 18.
 na vele ghetuyghenisse vande heylige scriftuere. s sinte Ioës 12. d. 34.
 Gregorius selue heeft ons daer af goede waerschou- f s. Greg. li 4.
 winghe ghegeuen daer hy seyt, dat het is een kerck- Episto. 76. ad
 seheynderye ende eenen voorganck vanden Antichrist, Mauriciû & li.
 als hem te makene eenen alghemeynen Bischop van- 7. Epist. 194.
 de geheele Kercke: Want ghelyck hy seyt, In dien dat & li. 6. ep 188
 de ghene die gheneynt wordt alghemeyne valt, S. Hylarius te-
 de heele kercke strunckelt. Ende achtervolghende gens Auxilius,
 het selue propoest, soo concludeert hy, segghende, Ick Sint Bernaert
 seggha stoutelyck dat alle de ghene die hem heet een opde Cant, ser-
 alghemeene Bischop oft begheert sulcx geheeten te mone. 33. ende
 worden, is een voorlooper vanden Antichrist, door int sermoen
 dien vande bekee-
 ringhe van Sinte Paulus. Sint Augustin op sint ian Homel. 50.

Den Paus.

Siet hier het
geschut des
Paus tegens
deuangelie.

VANDEN

*lector cum gloss. 34. distinct. cano. Presbyter cū
gloss. 82. distin. Apostolorum .17. quest. 4. Ca
non. Si quis distin. 40. Cano. Si Papa distin
ctio. 26. & eadem cano. Satis cano. simplici
cano. Incipitis.*

Vanden vryen WILLE.

MWY beschermen sterckelyck ende be
lyden eenenvryen wille, niet alleen
lyck inden staet onnooselheyt: maer oock
inden bedoruenē staet der sonden. wāt daer
geschreuen staet, hy heeft van aen beghinne
den mensche geschapen ende hem den keur
gegeuen. Wildy so hout de gheboden, ende
doet wat hem behaecht in recht betrouwen,
hy

le. Syrach. 15 b

14. 15. 16.

17. 18.

dien hy hem door houerdie bouen alle dandere stelt. Origen. super
Siet dan, hoe dat Godt toelaet nu ter tyt dat de duyel- Mat. hom. 2.
sche schalckheyt vande mensche der sonde geopenbaert Cano. Pudens
wordt, ende int licht ghebrocht door de ghene selue, da. 24. q. 1.
mette welcke hy hem meent te beschermen ende te be- Cano. Si Papa
decken. Het ghene wy wel breeder ende clærlycker 40. distinct.
souden moghen bewysen, soo door het getuyghenisse S. Aug. li. 3. vā
van Godts woort, als door de wilegghinge vande hey- de doop. ca. 3.
lighe Doctoren vander kercke. Maer de ghetrouwe De Paus hem
leler in dancke nemende desen onsen cleynen arbeyt, seluē makende
sal synen toeganck nemen totten seluen doctoren, de een opperste al
welcke wy expreffelyck inde marge beteecket hebbē. ghemeen bis-
schop van kere

Vanden vryen wille.

ke, heeft hē sel
uē verclaert An
tichrist te syn.

▲ **V**oorwaer, voorwaer, segghe ick v lieden, dat soo 2. Ioan. 8. d. 34
wie sonde doet is een slaue der sonden. 3 Het Ro. 6. c. 24.
is Godt die in v werckt den wille, en het volbringen 2. Pet. 2. b. 19.
na syn wel behaghen. Niet dat wy vermoghen yet van b. Phil. 2. b. 13;
ons te versinnen als van ons seluen, maer onse vermo- 2. Cor. 3. a. 5.
ghenthey is van Godt. Deute. 8. b. 18.

Eze. 36. c. 22.

MOP dit propoest moghē wy rechtelyck antwor- 27.
den, het ghene dat e sinte Hieronymus heeft c S. Hier. in syn
geschreuen tegens Pelagius daer hy seyt, de Philosophē Cōmēt. op Hie
patriarchen der ketteren, hebben ontsuyuert de suyuer- rem cap. 23. S.
heyt vande kercke door valsche leere, daerenbouen om Grego. op den
cortheyt wille, ons sal ghenoech syn by te brenghen Plalm. 7. Ende
ofte te allegeren. Sinte 3 Augustyn metten welcken o- S. Aug. lib. 30.
mer een commen vele doctoren, die versmaet hebben vā syn homel.
de dya-

Den Paus.

S. August. seyt
tot veel plaetse
dat wy eenen
vrye wille heb
ben tot quaet-
doen. In li. vā
de woordē des
Apost. int. 13.
sermoon.

Den vryen
wille is de ket
terie van Ari-
stoteles, ende
van allen den
ghenen die de
schilt heurs ge
loofs daer af
maken.

VANT HOVELYCK

hy heeft dy vier ende water voorghesettet,
grypt welck ghy wilt, de mensche heeft voor
hem het leuen ende den doot, welcke hy wil,
dat sal hem gegheuen worden, in sulcker wys
dat de mensche ryckelyck begaeft synde met
alsulcken vryen ende liberalē wille, hy mach
doen van hem seluen, ende door syn eyghene
beweghinghe goet ofte quaet, ende mach
verdienen de eerste gratie *De congruitate*,
Ghelyck breeder is beschreuen ende verhaelt
door onsen meester vande Sententien, ende
vande ghenen die het wtgheleyt hebben.

Van het houwelyck ende Belooften.

Den Paus.

ONse moeder de heyliche Kercke, vol-
ghēde onse heyligen vader, haer hooft
ende ouerste, merckende wel dat het houwe-
lyck

de dwalinghe van Pelagius, de welcke onse tegenspre- 41. & homel.
kers soo stoutelyck verantwoorden. Nu hy seyt al- in. 13. Jerm.
soo: En laet ons niet toestaen den ghenen die door & in syn En-
groote opgheblasentheyt hen veruorderen op te stel- chrid. ad Laur.
len en te verheffen eenen Vryen wille, de welcke sulcx cap. 25.
doende by brenghen meer quaets dan goets, ende en S. Bernard int
soecken anders niet dan den mensche tonder te bren- boeck vanden
ghen. Maer laet ons ootmoedelyck bemercken ighene vryen wille, en
dat de Apostele schryft. Godt is de ghene die in ons inde hem, vant
maect den wille, ende het volbrenghen na syn wel be- Bootschappen
haghen, Laet ons den Heere onsen verlosser louen, & de aende Maghet
welcke sonder eenige voergaende verdiēsten ons heeft Maria.
ghenesen van onse wonden ende sweeten, ende heeft f Phil. 2. b. 13.
ons versoent tot Godt, ende ons wigecocht wte ghe- 2. Cor. 3. a. 5.
vanckenisse ende ghebrocht wt duyternissen int licht, Deute. 8. b. 18.
ende gheroepen wte doot int leuen. Eze. 36. c. 22.

Van het houwelyck ende

Belooften.

AHet is den mensche goet aen gheen wyf te comē. a 1. Cor. 7. a. 2
Nochtans om hoererie te schouwē, een yegelyck
mā hebbe syn eyghen wyf, ende elck wyf heurē eyge-
nen man. b Het houwelyck is onder allē eerlyck, en een b Heb. 13. a. 4.
onbeuleckt bedde, maer god sal oordeelē de hoereerders
en ouerspeelders, Myn lof sal vā v syn i grooter gemeē- Psal. 22. c. 26.
tē: Ick sal myn beloofte betalē voor diē die hē vreesen.

De Apostelen.

NSInte Paulus een wtuercoren vat, versekert ons, c c Heb. 13. a. 4.
dat het houwelyck onder allen is eerlyck ende
een onbeuleckt bedde. Ende uwen Heylighen vader
seyt,

In. 4. senten.
 distin. 7. ca. 4.
 Cano. Cū loci-
 etas. 27. que. 2.

De Cousfyns
 moghen vrye-
 lyck heur rich-
 ten te houwe-
 lyck nemen, so
 wel met de
 Goddelycke
 rechten, als we-
 reldlycke. Le-
 uit. 18. ende in
 de institutioes
 Iustiniani, de
 nupr. filij duo-
 rum fratrum.

lyck niet en can gewesen sonder onreyni-
 cheyt smette ende vleeschelycke vuylicheyt:
 Om dier oorsaken wille, heeft sy rechtelyckē
 ende heylichlycken verboden ende verbiet
 het houwelyck den Priester Diaken ende
 onderdiakenen: want sy syn verbonden ēde
 verobligeert inde gheloofte vāde reynicheyt,
 vande welcke nyemāt en canse ontslaen. Dat
 meer is, onse moeder de heylige kercke heeft
 geordnōneert diuersche beletselen, door de
 welcke de mēsche belet wordt hē inden hou-
 welycke staet te stellene, als te wetene maef-
 schap van geboorten weghe ende gheeste-
 lyck. wāt de neuen en moghen niet trouwen
 met huere nichten. Noch de Peters met heur
 meters. Oock synder seker tyden binnen de
 welcke nyemanden geoorloeft en is te hou-
 wen, ghelyck breerder bescreuen staet ende
 verhaelt door de heylige Decreten ende Ca-
 nones, *Cano affini. cano. 35. q. 2. Cano. Non e-*
portet. cano. Omnium placet distinct. 32. cano,
Interueni. cano. placuit, cano. Licite. 32. q. 2,

Aengaende de beloften, onse moeder de
 heylige kercke ordonneert ende ghebiet, dat
 sy Godt togheeyghent worden sonder eeni-
 ghe faulte. De beloften syn in groot getale,
 maer daer synder dry de voorneemtste, ende
 de ma-

seyt geheelck ter contrarie. Te wetene, dat den hou-
welycken staet gheentsins en can gewesen sonder on-
suuerheyt ende vleeschelycke besmettinghe. Welcken
van twee, sullen wy nu houden voor een valsche ghe-
tuyghe? Aengaende Sinte Paulus wy syn seker, dat syn
ghetuygenisse coemt wten gheeft Godts: waer door
wy hem beter gheloouen dan aen uwen heylighen va-
der, hoe wel dat hy inde kercke Godts gheseten is als
Godt, hem selue thoonende dat hy Godt is. Van wel-
ken Godt, Sint Paulus selue heeft ons ouerlanghe ghe-
waerschout dat wy ons wachten souden, ons voor-
segghende door den heyligē gheeft, dat inde leste ty-
den sommighe sullen a van den gelooue afuallen, en-
de verleydende gheesten aen hangen ende de leeringen
der duyuelē, door de geueynstheyt der leugen sprekers,
der welcker cōscientie is als met een brant yser afge-
brant: f verbiëdende te houwelycken. Nu de kercke
Godts en heeft niet gheleert van Iesum Christum noch
synen Apostelen, eenighen persoon wie hy sy het hou-
welyck te verbiëden, dan den ghenen die welcke ge-
schreuen ende ghenoeemt staet int boeck Leuit. int. 18.
cap. Wacromme wy alsulcke duyuelsche leere niet aen
en nemen: want de Heylighe Apostelen selue hebben
gehoudt gheweest, ende de ghene die heur wettelyck
ofte rechtelyck na geuolcht syn, ghelyck sinte Clement
betuycht, scriuende teghens den ghenen die het hou-
welyck lasterden, seggende alsoo: Willen sy oock we-
derleggen de Appostelen, Sinte Peeter ende Sinte Phi-
lips hebben vrouwen gehadt, ende houden heur doch-
teren. Dat meer is, vele Conclien niet willende hem
veruremden vande leere der Apostelen, en hebben noyt

S. Paulins en cā
gheen valich
getuyghe syn
als de Paus.

d. 1. Tim. 4. 2.

1. 2.

2. Tim. 3. a. 1.

2. Petr. 3. a. 3.

Iude. 1 b. 18.

c Math. 24. b.

Dan 9. c. 26.

2. Thesl. 2. a. 3

f Dan. 11. d. 37

Euseb. lib. 3.

cap. 27.

S. Clement int
7. boeck van
syn opera.

Histor. Tripar.

lib. 2. ca. 14. ca

no. Nicena. 31.

dist. can. Si quis

dist. 28. car. o.

Si quis viderit.

den dist. 30. cap.

E.j.

Den Paus.

VAN THOVWELYCK

De Papisten verbinden hen in dese dry beloften, ende nochtas en onderhouden sy gheen vā dryen want sy syn ryck, hoerighers, ende wederspanich teghens Godt. de materialste, Te wetene, Armoede, reynicheyt ende gehoorfaemheyt. Ende so wie een van dien belooft heeft, daer is hy eeuwichlyck aen verbonden syn leefdaghe lanck, ghelyck dat seer wonderlycken ende goddellycken is verhaelt door onsen grooten meester vande Sententien.

Dese Paus Pi^{us} was een christene, dien aengaende gelycker heden-sdaechs vele he gelaten christenen te syne om den buyck al-
lcene.

Ick Paus geheeten Aeneas Siluius, segghe ende sustinere, dat met rechte en by goede redene, men den houwelycken staet den Priesteren heeft ontnomen, Maer datmen hen den seluen door een beter oorsake behoorde te restitueren.

Vanden va-

den Priesteren ende ministeren vander Kercken, het *Quonia. diff.*
houwelyck verboden. Maer dat meer is, hebben ge- *31. Cano. Qui-*
excommuniceert alle de ghene, die hebben willen op- *da. 27. distinc.*
stellen alzulcken veersierde duyelsche leeringhe. Als *Can. vāden A-*
te wetene, de Concilien van Nicene, van Gangres, van postelen. *61.*

Constantinople, van Antycire, ende het Canon van-
de Apostelen. Sullen wy dan beschuldighen ofte con- Datmen de hi-
demneren dese heylighe vaders ende Doctoren met storien ouerle-
de gantche kercke, ende heur goede Concilien, om te se men sal be-
rechtueerdigen uwen heyligen Paus met syn ordonā- uinden dat ten
cien? Suldy ghy wel konnen beproeuen, dat hy beter tyden van Co-
man met eeren ende meer vā God verlicht was dan alle ninck Lodoui-
de Apostelen ende oude Doctoren vander kercke? Wie *cus. 2. de prie-*
is soo wys, die se soude mogen rechielyck verdoemē sters in Viack-
als ghedoot ende tghelooue verloren hebbende, ende ryck ghehou-
dat uwen grooten Priestere van G O D T gelonden sy, waren.

om te straffen, afworpen ende te niete doen tghene sy
soo goddelycken gebout hebben? Waerom, op dit pro-
pooft vāden houwelycke toniechte verboden, loo cō-
cluderen wy met S. Ambrosius, dat de Maechdelycken
staet wel nach begheert worden, maer niet beuolen:
Want gelyck hy seyt, De dinghen die buyten onser
macht syn, syn eer te begheeren dan te beuelen.

Aengaende de versierde belootten, hebbende eenighe
ghelyckenisse metten Ceremonische belootten vande
oude wet: Het is seker dat *I H S V S C H R I S T V S* we-
sende het eynde ende voldoeninghe vande wet heet
ons daer af verlost ghelyck vande andere sacrificien. *Rom. 10. 2. 4.*

Volghende dan de leeringhe Pauli, Wy rusten ons *Aet. 3. 13. d. 38*
op de Vryheyt inde welcke *I H S V S C H R I S T*- *Lnc. 24. e. 27.*
T V S ons ghestelt heeft, sonder ons meer te verbinden. *1. Pet. 2. b. 12.*

E.ij.

inde Gala. 3. 2. 4.

Ori. op S. Mat.
homel. 23.

S. Amb. li. 1. vā
de Maechden.

Den Paus.

VANDEN VASTEN

**Vanden Vasten ende
SPYSE.**

Den Paus.

ONse eerste vader heeft ghesondicht
door gullicheyt, hem was vā Godt be-
uolen hē te onthoudene vāde vrucht
des booms. VVelck ghebot ouertreden ende
ghebroken hebbende, wert veriaecht ende
vermalendyt van Godt. VVaer door onse
moeder

inde slavernye vanden mensche, dat in dien wy Godt Rom. 14 c. 24 eenighe ghelooften doen, die moeten in syn woordt Titū. 1. b. 15. ghefondeert syn, ten eynde sy voor hem goet gheuen- * S. Amb. opde den worden. Want al wat buyten den ghelooue ghe- 1. epist. totten schiedt is sonde: Dat is te segghen, Alle tghene dat wy Cor. cap. 7. doen na onsen eyghenen sin meynende wel te doene S. Augu. int. 6. sonder de auctoriteyt van Godts woordt, alle dat selue boeck vande segghen wy te syne sonde, ende mishagende voor godt biechtē cap. 2. d'welck altemael wel ouermerct, wy houden met sinre en int boeck de Ambrosius segghende alsoo, * Nyemant en behoort de Virginitate bedwonghen te syne, ten eynde dat hy verboden heb- cap. 4 o. 4 r. bende een dinghen dat geoorlooft is, niet en vallen in S. Cyprian int onghoorloofde saken. 1. boeck int. 11

Vandē vasten ende Spyse.

BEkeert v tot my van gantscher herten, met vasten, met weenen, ende met leet draghen. De spyse voordert ons voor Godt niet: want ist dat wyse eten, soo en syn wy niet te ouerulocigher: En ist dat wyse niet en eten, soo syn wy niet te gebreckelycker. Maer siet toe dat dese uwe macht niet eenichsins een aenstoet en worde den genen die cranck syn.

De Apostelen.

OE kercke Godts en mispryft niet de vastenen die geschieden achteruolghende syn woordt, Want de Heere verbiedt ons onse herten te ouerladen met brassyen ende dronckenschap, ende sinre Peeter waerschout ons dat soberheyt is dē middele om Satan te wederstaen. Nochtans wy en laten niet toe eenighe

1. boeck int. 11
epi. de Cōci. vā
Tolete. 8. de
Gangres in Ga
latia & het Cō
vā Aurasiq.

Ioel. 2. b. 12.

1. Co. 8. 2. 8. 9

1. Co. 8. 2. 8. 9

1. Co. 8. 2. 8. 9

Luc. 21. d. 34.

Rom. 13. b. 13

Theff. 5. 2. 6.

1. Pet. 5. 2. 8.

moeder de heylige kereke, volghende het ex-
 emple Godts, syns Soons Iesu Christi, ende
 van synen Apostelen, gebiet te vastene ende
 abstinencie te doene op sommige sekere da-
 die de Mon- ghen daer toe gheordonneert op de straffe
 vande dootsonde. Ende op datmen gheen
 onwetenschap en pretendere van hare heyl-
 ghe ordonnantie, soo laetsy weten dat in ty-
 den vanden Vasten, Vighilien, Quatertem-
 perdaghen, vrydach ende saterdach is beuo-
 len te vastene, ende hem te onthouden van
 spysen, te wetene, Vleesch, Melck, Boter, en-
 de anderen suyuelen, ende in sonderlinghe
 inden Heylighen tydt vanden vasten, ende
 son wie soo stout sal syn haer gebodt te ouer-
 treden, die sal ghehouden worden voor een
 kint der Verdoemmenisse, ende van onsen
 Heylighen vader gheexcommuniceert, ghe-
 lyck het breeder ghescreuen ende verhaelt

Het gheschut
 vade Paus om
 hem te bescher-
 men, syn de Ca-
 nons, en men-
 schelycke in-
 ringhe iae vele
 eer duyvelsche
 ordonnantien.

staet inde heylige Decreten ende Ca-
 nons vande Kereke. *[ano. Sta-*

tu. distinct. 4. Et can. Sta-

tuimus distin. 75.

& toto ti-

tulo De obseruat. leu-

mor. extra.

Vande Beelden.

eenighe gheueynsde ende fantaſtycke vaſtenen, die daer ons willen beroouen vande vryheyt die wy hebben in **IESVM CHRISTVM**. Wy belyden ſekeryck, dat **Ieſus Chriſtus** ſyn **Apoſtelen**, ende de gantſche kercke hebben gheuaſt: Maer wy en beuinden gheen en tyt daer toe gheſtelt, noch gheen onderſcheyt van daghen, noch eenige verbiedinge vā ſpyle, d'welck te verbiedene, is een leere des duyuels, gelyck ſint **Pauſus** ſeyt, want tot allen tyden, is gheoorlooft alderhande ſpyſen te eten diemen vercoopt, ſonder eenichſins daer na te vrighen om der conſcientien wille.

A Sint **Athanafius** ſeyt opentlyck, dat de ghene die hen onthouwen van **Spyle** hebben ſoo vele gheprofiteert, als de ghene die hen aſcheyden vant warachtich gheſlooue. **B** Sint **Spiriden** Biſchop van **Cypren** ſeyde, Dat hy vryelyck vleech dorſte eten inden vaſten, als de andere hen daer af onthielden, door dien dat hy chriſtene was. **C** **S. Hiero.** ſchryft, datmen niet en ſal wycken ter rechter. noch ter ſlinker ſyde. **D** Maer ter rechter ſyde af te wycken, is hen te onthouwen vanden ſpyſen die Godt geſchapen heeft om die te ghebruycken. Sullen wy dan ſegghen, dat de geheel kerck heeft ghedooſt, ende uwen heylighen **Vader** is alleen rechtueerdich ende volmaect? **1** De **Concilien** van **Bracha**. **2**. Van **Tolede**. **13**. ende vande **Paufen** **Martin** ende **Eleuterius**, die excommuniceren alle de ghene die hen onthouden van eenichderhande ſpyſe te eten, die ghene die bequaem ofte behoeffelyck is totter natueren van eenen yeghelycken menſche. Dat meer is, Men weet wel dat de **Wet** ende verbindunghe van te **Vaſten**, is eerſt ingheſtelt door **Montanus** den ketter, kerckelycke

E.iiij.

Gala. 5. a. 7.

Het warachtich vaſte is vā godt gepreſen.

Gene. 1. d. 31.

Syrac. 39. c. 21

1. Tim. 4. a. 1.

Aēt. 10. b. 15.

Ro. 14. b. 14.

1. Cor. 10. c. 25

a S. Athanaſius

int boeck vāde

wtlegginge op

de Heb. cap. 13

Mat. 15.

b Spiride int. 1

boek vande hi

ſto. trip. ca. 10.

c S. Hier in ſyn

cōmen. op Ma

lac. int. 1. cap.

d Hiſt. eccl. li. 5

cap. 3. &. 11.

Ori. opde Leu.

ca. 6. hom. 10.

e Cō. Bracha. 2

diſt. 30.

f S. Augu. vande

kerckelycke

ghelyck manieren.

Vande

ghelyck hem wel verweten wert door S. Appollonius
den heylighen Martelaer IESV CHRISTI. Waer-
omme, wy en cōnen niet misdoen tot desen propoeste
bessuytende met sinte Augustinus, die daer seyt alsoo :
Ouermerckende met een vicricheyt des herren de god-
delycke ende apostelsche schriften, ende oock het
gantich Nyeuwe Testament, ick sie dat het vasten seer
gheloofte ende gepresen wordt: maer ick en beuinde
niet darter tyt toe ghestelt is door het gebedt des Hee-
ren ofte vanden Apostelen, op welcke tyden ofte da-
ghen men sal behooren te vastene ofte niet, waer om
ick hier doore wel verstaet dat het ghebeden van te va-
sten en is niet om gerechticheyt te verweruē: de welcke
van binnen is de schoonheyt van des Coninx dochtere.
Siet hoe dat de kercke Godts heeft godtvreesentlyck wy ons alleen
gheuaft om heur wel te bereyden tot Gods dienste, lyck om Godt
wy dan hebbende goeden wille die selue na te vol-
ghen, Laet ons de Pauselycke vasten als superstitiense
verworpen: want hy is ghelyck dien vanden Ioden,
De welcke de Heere Godt is veruloeckende, het wiert
hen lieden oock verweten door den Propheet Elaias.
Ende ten eynde dat sulcken verwyte ouer ons niet en
valle, hebben wy lieuer te vasten gelyck de hey-
lige Propheeten, Apostelen, ende Docto-
ren, dan te wycken ter rechter oster
slinker syden met den
verleyders.

S. Aug. tot Iasu-
lanus epi. 86.

Men cā gheen
rechtweerdig-
heyt vercryghē
door vasten,
Maer door den
seluen bereyde
lyck om Godt
te vryelycker
te dienen son-
der ons bouen
mate met spy-
se oft dranck
te ouerladen.

E.v. Van-

Den Paus.

Van de Beelden.

Den Paus.

De wet Godes
gheeft wys-
heyt den cley-
nen, maer niet
de doode beel-
den. Psal. 19.

PEn oppersten ende grooten priestere
van Roomen, heeft seer wel syn
kercke geordonneert soo wel voorde
gheleerde als ongheleerde, datter niet op te
segghen en valt. Den Clercken ende geleer-
den laet hy toe hen te oeffnen in boecken.
Maer dē ongeleerden en plompen de welcke
de gheestelycke sake niet begrypen en con-
nen: laet hy toe wt syn goedertieren gratie,
te studeren ende heure Salicheyt te leeren
aenden beelden ende schilderyen, het welck
seer lichtlycken te doene is. **V**Vaeromme,
volghende syne Heylighe Ordonnantien
is beuolen: Dat alderhande manieren van
beelden ende ghelyckenissen souden ghestelt
ende gehanghen worden inden Tempelen,
ende kercken der Christenen, de welcke te
eeren,

Vande Beelden.

38 De Apostelen.

Siet wel toe dat ghy niet en vergeet het verbodt vanden Heere uwen G O D T, het welck hy met v gemaect heeft. Ende dat ghy v gheen Beelden oft ghelyckenissen en doet maken noch snyden vā alle ighene dat de Heere uwen godt v verboden heeft, wat de Heere uwen god is een vernielende vier, ende eenen ialoertchen godt. Vermalendyt is de mensche die getneden ofte gegoten beelden maeckt. Want het is een atgrytelyckheyt voor den Heere.

Deut. 4. c. 23.

24.

De Apostelen.

P D E kercke godts en heeft so qualyck niet toegeno men in hare schoole, sy en weet wel datmen eer godt moet gehoorlaem syn dā dē menschen: uwen Paus van Roomen met syn cleyn ghepurpleerde Paul kens, ende heurs gelycke, gebieden te eeren, lae dat meer is, te aenbidden de beelden. Maer de Heere de welcke met luyder stemmen hem verclaert te syne, een ialoertich godt, verbiet ons eenighe beelden ofte ghelyckenissen te maken, in respecte van synen dienste. Welcken van tweeën dan sullen wy ghehoorlaem syn. De Propheet Davidt waerschout ons dat het teer forchelyck is, den menschen meer ghehoorlaem te syne dan Godt. Segghende, hy heeft verstroyt de gebcenten vande ghenen die den mensche behagen. Soo sullen wy dan veel eer luysteren na de stemme des Heeren, dan na den sondighen mensche, hoe wel dat hy geseten is inde kercke Gods, ghelyck G O D T, thoönende hem seluen dat hy Godt is, de welcke gheworden synde stom, ende den Beelden ghelyck, heeft * Ouerghegheuen ende

Act. 4 b. 19. et

5. c. 29.

Deut. 4. b. 16.

Exod. 20. 2. 4.

5. 6.

Psal. 52. 2. 7.

2. Theff. 2. 2. 4

* De Paus heeft

syn nampt van

te prediken o

uerghegeuen

verla- den Beelden.

Den Paus.

Het woodt
Godts beueelt
ganschelyck
contrarie.

De Bisschop vā
Marseille wert
gestraft om dat
hy gedaē had-
de achtervol-
gēde gods ge-
bot, waer wt
blyckt dat god
alcyts sōmighe
referueert, om
syn dienst ge-
trouwelyck te
onderhouden
na syn woort
ende niet na de
fantasiē der
menschen.

VANDE BEELDEN.

eeren, te kleeden, ende te lichten, als oock en
sal niet qualyck gedaen wesen die selue hen-
te booghē ende te nyghen met alder ootmoes-
dicheyt ter eeren vanden Heylighen, die sy
representeren. Het welcke beter ende god-
delycker is wtgeleyt inde Decreten ende Ca-
nones, ende sonderlinghe int *Can. Perlatum.*
Et Cano. Imagines, de consecr. distinct. 2. Al
waer verhaelt staet. Hoe dat een Bisschop vā
Marseille in syn prochie ghebroken ende af-
geworpen hebbēde de beelden wert te rechte
gestraft ende begrepen van onsen heylighen
vader door dien hy ouertreden hadde syne
heylighe ordonnantie.

Dat meer is, wy en willen niet verswyghen
noch verborghen het tweede heylich Conci-
lie van Nicene, gehouden ten tyden vanden
Alderchristelycxsten Carel de groote, en ver-
samelt deurt tbeuel van Irena de keyserinne,
het welcke heeft gheordonneert ende geslotē
dat het niet alleenlyck goet en profytelyck
is te hebbene beelden inde christene kercken
maer dat mense behoort te eeren ende te aen-
bidden in alle ootmoedicheyt. Ende op dat-
men

verlaten syn officie ende last van den Beelden te leeren, welcke hy de macht ghegeuen heeft syn onwettende te onderwyfen. Maer volghende den vloeck vanden Psalmist. Soo vele wenschen wy oock, Te werene, datse alle beschacmt worden die de Beelden dienen ende die hen verhueghen inde afgoden, de ghene diese maken sullen wesen hen gelyck en de ghene die hem daer op betrouwen. V vader den Paus doet v leeren by de doode beelden, maer wy hebben de Propheten Godts die voor ons antwoorden. Want Abacuc seyt, Wat sal dan dat beelt helpen, dat syn meester gebeeldet heeft, ende het valsche ghegoten beeldt, daer op hem syn meester verlaet, dat hy stomme afgoden make? Wee dien die totten houte spreeckt waect op, ende ten stomen steenen staet op, hoe soude het leeren? Ende Hieremias seyt op dit selfde point, Ende sy syn als beesten geworden ende doen sottelyck, dat het hout is onderwyfinghe der ydelheyt, wie is dan sulcx die soude beghereen onderwesen te worden.

Aengaende het tweede Concilie van Nicene gehouden ten tyden vanden Keyser Carel de groot, wy belyden dat Satan daer in gheseten heeft als ouerste, waer doore hy als hooft van alsulcke vergaderinge, heeft syn cilie van Nidmaten hem seluen ghelyck ghemaeft, waer op dat cene eyghentlyck wel dient tghene dat sinte Paulus beschryft, want daer sy hen seluen voor wys hielden syn sy dwaes geworden, Ende de eerlickheyt des onuerderffelycken Godts hebben sy verandert tot verghelykinghe eenes Beelden des verderffelycken menschen, ende verandert hebbende de waerheyt Godts in leughen hebben sy meer gheert ende ghedient het schep-

Psal. 97. 135.

a. 7. & 115. a.

4. & 135. c.

15.

Abac. 2. b. 18.

Hier. 10. 2. 4.

Satan opperste

hooft van het

tweede Con-

cilie van Ni-

cane.

sinte Paulus be-

schryft, want daer sy

hen seluen voor wys

hielden syn

Rom. 1. c. 22.

dwaes geworden,

Ende de eerlickheyt

des onuerderffelycken

Godts hebben sy

verandert tot verghely-

kinghe eenes Beelden

des verderffelycken

menschen,

ende verandert hebbende

de waerheyt Godts

in leughen

hebben sy meer gheert

ende ghedient het

schep-

O wat kenckē
doctore. o wat
blinde leydts
luyden der
blinden, het is
te verwonderē
hoe dat de stee-
nen niet op en
stonde regens
alsulcke plōpe
beesten, verga-
deren alsulckē
schandelycke
Monopolie te-
ghens de God-
delijcke waer-
heyt de welcke
meynende ge-
heelyck wite-
royē sy hebbē
te vergheefs ge-
arbeyt, wāt de
Heere behuedt

mē te lichtelycker eenich profyt oft vruchte
soude mede draghen wt dit heylich Conci-
lie, ende om te verstaen wat cracht ende
macht dat het heeft, wyen hebben niet wil-
len achterlaten, te verhalen de ghetuyghe-
nissē, geuoelen ende opinien aldaer ghealle-
geert door de heyliche Bischoppen, meesters
ende Doctoren van het heylich Conci-
lie, ghelyck dat breeder verhaelt staet int
boeck van de refutatie vā * Carel de groote.
Inden eersten, Iohannes Legate vanden oo-
stersche kercken, seyt alsoo, Godt heeft den
mensche gheschapen na syn ghelyckenisse,
Waer wt volght datmen beelden moet heb-
ben, door dien datter gescreuē staet, Thoont
my v aengesicht want het is schoon. Eenen
anderen bisschop seyt: Men ontfleecht gheen
Lampe om die te borghen onder het vat, soo
volcht daer wt, men moet beelden hebben:
Item een ander doctoer seyt, heer de clær-
heyt van v aengesicht is op ons gedrukt. wt
welcke alle sententien, als oock wt meer an-
dere, Theodosius bisschop van Mira besluyt
ende concludeert alsoo, de ghetuyghenissen
syn

de waerheyt inder ewicheyt doende de selue nu floreren. Psal. 145
* Dat is valsch, want Carolus de groote selue gescreuen heeft teghens
de Beelden ende jaenbieden der seluer.

fel dan den ghenendien geschapen heeft. Maer nu laet ons een weynich debateren de materie van dit Concilie. Ist heylich? Ist by Godt voor goet ghehouden? Sekerlyck dat en ist niet. Want in dien het den Turcken ende Saralynen voorgeleyt werde. Het waer seker sy soudent afgrytelyck veruloecken, waeromme wy moghen wel segghen, dat noyt te gheenem daghe dese valliche Propheete ende ketter Machomet en was noyt soo beestachtich ofte verblint als dese groue beesten dese bischoppen, de welcke gesloten hebben in dit Concilie. in een ghelickenisse, aen te bidden soo wel de beelden als den eenighen Godt in dry perloonen. O aerms miserable tyden, geuallen in alle duyternissen van dwalinge ende onwetenthey. Het is te verwonderen, dat binnen dien tyden, niet een godtlyck mensche gheuonden en wiert, om te gheescelen dese ketters, coopliden ende vercoopers van ronde coerkés, gelyck **IESVS CHRISTVS** dede inden Tépel den coopliden, diert niet soo wel verdient en hadden: Als dit Iudas ende Cayphas geslachte, maer mē moet denken dat het ghene dat ter geschreuen is ghepractiseert wiert in haren duuellichen raet. Want de waerheyt ons leert, dat de Heere Godt wonderlyck in synen raet ouer de kinderen des menschen seynde door syn rechtueerdich oordeel de werckinge der dwalinge, op datly die leugen geloouen: op dat sy alle geoordeelt worden die de waerheyt niet geloof en hebben: maer hebben een welbehagen gehad in der ongerechticheyt, dat is een woort geschreuen door het wtuercoren van coméde door den gheest Godts, 'twelck sal doen beuen alle de ghene die hen hornen teghē Godt opheffen willen, te-
gens

De valsche pro-
pheet Macho-
met ē heeft soo
ter niet ghe-
blasphemereert
oit gelastert in
synen Alchorā
Gelyck de bee-
sten bischoppē
int Tweede
Concilie van
Nicene gedaen
hebben.

2. Thes. 2. 2. 11

syn clare ende blyckelyck genoegh, datmen niet alleenlyck en behoort beelden te hebben, maer datmen die behoort te eeren ende te aenbidden. want mynen Eertsdiakene alfulcx meynt ende gheloofst. Theodosius bisschop van Amorra seyt, Ick excommunieere alle de ghene die niet en willen datmen den beelden aenbidde.

Item eenen anderen bisschop seyt, Alle ongheluck ende teghenspoet syn de Grieken ende die vande oosten ouercōmen door dien dat sy den beelden niet en hebben willē aenbidden.

Item eenen anderē bisschop seyt, Gemeret datmen wierooch ende andere ruecken hout voor de beelden vanden Keyfers, soo behoortmen oock wel soo vele te doene voor den beelden der heylighen.

Item Constans Bisschop van Constancien in Cipre seyt dese groote ende seer wonderlyck sententie, My aengaende ick protestere datmen ghelycke ofte euen groote eere ende

reue-

gens wien en vermach gheen wysheyt wetētheyt, noch
 raet. Om wt den propoost niet te gaen, ist dat alsulcke
 een Monopolium van Sathan met alle synē hoop (door
 een Heymeiyycke gehengenisse Godts) heeft het spel
 gewonnen voor sekeren tyt tegens I E S V M C H R I -
 S T V M, moet daer wt volghen, * dat de gātliche kercke
 Godts, achteruolghende de leeringhe van heuren mee-
 ster ende van synen Apostelen, gedwaelt hebbē, door af-
 worpinghe ende verbiedinge vanden beelden ende allē
 afgoden? De welcke aengebēden ende toegelaten we-
 sende door eenen vermaelendyden raet ende Concilie.
 hebben versmaet, verboden, ende afgeworpen geweest
 door dry heylighe Concilien, de welcke in deser saken
 nūt gedooit en hebben van de leeringe der Apostelen.
 Datmen lese het Concilie * van Cōstantinople, gehou-
 den door Constantyn de vyfde, ende het tweede Cōcilie
 vā Toledē, en oock het Cōcilie Elebertin aen. 36. dect.
 Men sal beuinden datse alle dry gesloten hebben, alsoo
 hier na volcht. Daer is ghesloten geweest, datter gheen
 schilderē en soude wesen inde kercken, ten eynde dat
 het ghene datmen moet aenbidden niet en sy op de wā
 den ofte mueren. Daer na volchter wy hebben den ge-
 loouighen wel willen vermanen, dat sy beletten sullē,
 soo seer als hen moghelyck is datter gheen beelden in
 hen huysen en syn, dat in dien sy vreesen voor tgewelt
 van heur diners, ten minsten dat sy hen seluen suyuer
 houden. Ende in dien sy sulcx niet en doen, dat sy ge-
 houden worden voor vremdelinghen vander kercke.

F. j.

Siet

De Concilien van Constan-
 tinople, vā To
 Jede her. 2. ende het concilie van Elebertin, hebben veruloeckt de beel-
 den, cōcludende dat alle de ghene die se aennemen souden syn vrem-
 delinghen vande kercke Godts.

* De kercke
 Godts den tyt
 geduerende vā
 ses hondert ia-
 ren en heeft
 gheen beelden
 ofte ghelycke-
 nissen inden tē-
 ples ofte kerc-
 ken gedoocht
 ofte toegelaten
 maer sedert
 diertyt heeft-
 menle toege-
 laten ende aen-
 gebēden, Daer
 wt en volcht
 niet dat de cer-
 ste kercke sy
 ketters geweest
 ende die vā nu
 ter tyt vā gode
 verlicht, want
 het is geheel
 contrarie.

* De Concilien
 van Constan-
 tinople, vā To

Den Paus.

VANDE BEELDEN.

Groote blasphemie.

reuerentie behoort aen te doene den Beelden vanden heylighen, als de dryuuldicheyt inden Paradyse. Ende soo wie van mynen sinne niet en is, den seluen excomuniere Ick ende verseynde hem totten Manicheen ende Marcioniten. Ende sekerlyck alle die heylige vergaderinge vā dien Concilie vant syn opinie voor seer goet, waromme voor cōcluyfie sy besloten allegader, syn seggen, approberende en seggende Allegader na hem. Amen

Merckt.

Item Iohannes Legaet vande Orientaelche kercke seyt dese weerdighe Sententie, het ware nutter alle de bordeelen vander weerelt in een stede te hebben dan te verworpen den dienst vanden beelden der Heylighen.

Ende tis openbare dat de Samaritanen ergher ende booser syn dan de ketters, maer die ghene die de Beelden verworpen syn booser dan de Samaritanen. Ende hebbende allegader gheconcludeert op dese selue opinie, Makende een eynde ende slot van dit Concilium, besloten alsoo hier na volcht.

Sekerlycke dese Cayphisten waren vergadert indē naem

Wy vergadert wesende in den name Godts willen ende beuelen dat dit heylich Concilium ende de Decreeten vandē seluen eeuwelyck onderhouden worde inde kercke.

Ende

Siet hoe dat dese heylige vaders onderhielē in heur cō. S. Epiphanius
 cilijē de kercke in alle luyuere leeringe, sonder eenighe een man leen
 nycuwe instellinge te versierē tegē godts woort. Indiē vermaert inde
 S. Epiphani^o een mā Gots, en seer vermaert binnen synē eerste kercke
 tydē, nu ter tyt leefde, hy soude seer vele te doene hebbē Godts heest
 met breken, en afworpē eenen ontallycken hoop beel- gescheurt het
 dē en afgoden, gelyck hy na godt wel stoutelyckē dede beeldt Iesu
 wiesende inde stadt vā Bethel, gelyck hy selue heeft ge- Christi. Sinte
 screuen inden brief aen Ioēs bisschop vā Hierusalē, seg- Hierc. sprekē-
 gende alsoo, En doen ick ingegaen was om te bidden, de vande selue
 soo vonde ick daer in een seyl ofte doeck hāgende aen Epiphani^o seyt
 de porte, geuerft ofte geschildert, hebbēde d'beelt en ge dat hy soo wel
 lyckenisse oft vā Iesus Christ^o ware oft vā eenen heyli- leuende was,
 gen want my niet wel voor en staet vā wien het selue dat de ketters
 beelt was. Alsoo ick dan sach inde kercke Iesu Christi selue hem eer
 de ghelyckenisse ofte beelt van eenen mensche hāghen toedroeghen
 tegens het toelaten ofte macht vande heylige scrijturen en bewesen.
 hebbe ick dat gescheurt, ende gaf den wachters vander Hiet is beter
 Plaetsen raet daer mede lieuer te omwindē eenē armen een werck van
 dooden mensche, en hem daermede wech te draghen. charitaten te
 A De selue Epiphani^o oock heeft opētyck verclaert dat doene dan de
 het een afgryfselycke abominatie ende leelicheyt is, ee- beelden inde
 nighe ghelyckenisse, ofte beeldt, isy van Christum ofte kercken vāden
 eenighe andere heylighen inder Christenen kercken te Christenen te
 sien. Het welck niet alleenlyck door eenen particul- lyden.
 eren persoon gheseyt is. B Maer dat meer is, heeft door a epip. inde e-
 een oudt Concilie gheordonneert ende ghedecreteert pist. ouergeset
 ghevrees, dat het ghene datmen aenbidt oft eerdt, door S. Hiero.
 en behoort niet betrocken oft geschildert te wesen.
 Ten anderen, c Iustinus de Maertelier seyt, Datmen b In Cō. Hli-
 o o d s den Schepper groote laster doet, als men hem bert. cap. 36.

F.ij.

(die in syn Apol.

Den Paus.

van allulcken
Godt als daer
Sint Paulus af
schryft. 2. Cor.
4. daer hy seyt
dat dē Godt vā
desen weerelt
heeft verblint,
het verstat der
goddeloose
ten eynde sy
met het licht
des Heylighe
Euangelium
niet ghelicht
en worden.

VANDE BELDEN.

Ende excommuniceren alle de tegensprekers
ongehoorfaeme ende rebelle tegens dē seluē
ende om te vermeerderen den schat vā onse
moeder de heylighe kercke, wy gheuen een
gulden iaer ende quyttscheldinghe van allen
sonden, allen den ghenen die tallen tydē by
hen sullen hebben het beelt van Iesus Chri-
stus, dē selue beelde doen sacrificie, eere, ende
reuerentie. Amen. Siet hoe dat dese heyliche
vaders en goede Doctoren, wesende altoos
ingeblassen vāden heyiligen gheest, hebbē ge-
regeert onse moeder de Heylighe kercke, de
welcke wy altoos willen geloouen ende na-
uolghen, en in haer gelooue leuen en steruen
Ende aengaende de andere questien ende ge-
schillen, wy rusten ende staen geheelyck op
de heyliche Concilien, Decreten, ende Canōs,
ghelyck dat breeder ende duydelicker wt-
geleyt is door onse meesters vande eerwerdi-
ge schoole vāde Sorbonne, sonderlinge by dē
grooten meester vande Sententien, welcke
alle te samen gheuen wel te verstaene de ar-
ticulen ende vraghen voortghebracht in dit
heylich Concilie, int welck wy hebben seer
wel ende goddelyck besloten ende gheresol-
ueert tot onser grooter eere ende glorie. ende
tot confusie ende schande van onse teghen-
sprekers,

(die onuerganckelycke is) wilt wtbeelden met verganckelycke stoffe. Oock seyt Clemens, die beelden te eeren, ter eeren Godts is valsich.

Wat sal daer op moghen by brenghen ofte allegeren uwen grooten Roomschen Paus, teghens soo vele wtnemende geleerde mannen, die te dier tyt inde kercke Godts bloeyden. Sinte Augustin⁹ en schaemt hē oock S. Augustinus niet stantuaftelyck te houden staen, dat het een ver- in syn Catha- uloeftē ketterie is dē gelyckenisse I E S V C H R I S T I, logus vande ofte vande heylighe eere te bewyfen. Want ghelyck hy ketterie en int selue seyt, Niemand en can ghebidden ofte aenroepen 4. boeck vande siende op de beelden, hy en wort beroert al oft hy ver- stede Godts ca. hoort waer van daer, van waer hy verhoopt tghene dat 9. & 31. ende hy begheert, dit dā wel ouermerckt synde in geender- op dē psal. 113. ley manieren, kennende uwen oppersten Roomschen priestere, besluyten met de gantsche kercke Godts, dat achteruolghende syn ghebot wy moeten ende willen aenbidden ende dienen G O D T inden gheest en waerheyt, ende niet door siennelycke ende versierde dingen ende beuolen sonder de autoriteyt van syn Heylich 2 Esa. 40. 2. 9. woort het welck wy geloouen inder A eeuwichheyt te & 51. 2. 6. blyuen ende verhopē dat hy door tselue eer lāghe tyden sal ter neder worpē, ende geheelyck vernielen dien grooten mensche der sonden, 2 geseten wesende inden tempel Godts, toonende hem seluen dat hy Godt is, het 2. 4. welck wy wenslichen ende begheeren ter eeren ende Dan. 7. b. 20. grootmakinge syns naems, c Ten eynde dat hy sy ge- c Mat. 6. 2. 10. heylicht, en dat syn rycke toecome, ende dat alle men- Iohn. 17. 2. 3. schē vāde gantschen vyde weercelt hen moghen stellen op den wech des eeuwich leuen, het welck is te kennen ende belyden eenen eenighen Godt, ende den ghenen

Den Paus.

VANDE BEELDEN.

De Apostelen
syn minder en
leegher dan de
grooten mee-
sters vande Sor-
bonne.

Blasphemie.

O onuerdrae-
ghelycke blas-
phemie, dat
Godt soude
meer geopen-
baert hebben
de verleyders
dan den Apo-
stelen en Euā-
gelisten, soo
veel seyt Ma-
chomet wel in
synē Alchoram
en alsoo hebbe
se hē alle bey-
de opgestelt te-
gens Iesū Chri-
stū, de welcke
door dē gheest
syns mōts salse
oock alle verni-
nielen. 2 Thess

2.

sprekers. Niet tegenstaende hoedanighe op-
positien geallegeert ofte voortgebracht van
weghen den Apostelen ende Doctoren van
de kercke. Want onder ons, wy houdē voor
ontwyfelycke en onuerwinnelycke waerheyt
(na dat het Euāgelium betuycht) dat het den
Apostelen niet al gheopenbaert en is, dat tot
onser salicheyt noodich is, de welcke en heb-
bent niet al cōnen beschryuen. Waerōme het
is nootsakelyck gheweest, dat het ghene dat
de Apostelen hebben vergheten ende ach-
tergelaten, wy tselue voleyndt en goddelyck
voldaen hebben door toeuoeghen van onse
heyliche insettinghen ende ordonnantien.
De welcke wy willen ende beuelen ten eeu-
wighen daghen onderhouden ende gade ge-
slaen te syne. Also volcomelyck als die van
Iesus Christus ende van synen Apostelen,
ende dat opde straffe van dootsonde, excom-
municatie, ende ewighe verdoemenisse. Nu
hebben wy een rechte oorlike den Heere
Godt te dancken, die ons victorie verleent
heeft teghens onse vyanden die welcke
wy excommunieren ende veruloecken als
hertneckighe ende verdoemde Kettters. Door
dien sy niet en willen gehoorich syn onse
Heylighen Ordonnantien. Hen seet

onuer-

dien hy gefonden heeft synen eenighen sone **I E S U S**
C H R I S T V S onsen Heere en salichmaker. Ende aen-
gaende het valich omhancksel en decksele, gheallegeert
by ons tegenpartie dat onse Heere Iesus Christus niet
altemael voor synen Apostelē geopenbaert en ondeckt
en heeft, het welck waer was, voor den tyden eer sy
den heyligen gheest ontfanghen hadden, opde sincken
dach, maer nademael dat sy veruult ende vanden seluen **Ioēs. 16. b. 13.**
onderwefsen waren, was de belooftē Christi volcomen,
belooft hebbende, dat den heylighen gheest hen soude
voorts inblaten, alle tghene dat hy henlieden niet ge-
seyt en hadde, en soude henlieden de volle waerheyt
leeren, dat alsoo gheschiet synde ende volcommen, sy
hebben het woordt Godts beschreuen, het welck sy ons
suyuer, net, ende heylich achtergelaten hebben: om ons
volcommelycken te leyden ende te brenghen totten
eeuwighen leuen. Soo en syn wy dan niet schuldich
andere te hooren dan de Apostelen. Want alle de men-
schen hoe Heylich ende wys datse soudē moghen
wesen. Ia dat meer is, de Enghelen wten hemel en
vermoghē ons anders niet te vercondighen ofte be- **Gala. 1. a. 8.**
uelen, Dan tghene dat goddelyck beschreuen staet
inde gheapprobeerde boecken vande Heylighe pro-
pheeten ende Apostelen. Ende egheen mensche hoe
heylich ofte wys dat hy sy, en heeft gheen macht na
den Apostelen, ghelyck Sinte Hieronymus beschryft. **S. Hiero. tom.**
Bouen dien. hoe wel dat wy onrechtelycken mispre- **8. opde psā. 86**
sen, vervolcht, verdoemt, verworcht, en vermoert wor- **Psā. 44. c. 23.**
den, vanden menschen, om **O D T S** woordt, nochtans **Rom. 8. d. 35.**
hebbende onse eenighe hope in hem die ons gheroe- **1. Pet. 3. b. 18.**
pen heeft soo verhueghen wy ons, wesende veruolcht **Mat. 5. b. 11.**

S. Hier. stelt hē
gheelyck te-
ghens uwe ver-
uloecte leuge-
nen, leryuende
op dē pla. 86.
tom. 8. cñ op
Hiere. int. 5. ca.
tom. 6.
Prou. 12 b. 16
Den wech van
de lottē is recht
voor hennen
ooghen, maer
de wyse die
hoorē na godts
raet, dē welckē
leert eenen an-
deren wech ge-
heelyck dien
contrarie.

onuerstandelyck te vreden houdende, mette
Euangelien ende de leeringhen der Aposte-
stelen. De welcke niemant en can verstaen
sonder onse heylighe glosen ende wtleggin-
ghen: ende voorts wy willen noch wel dit
woort daerby segghen, op propoost vander
heyligher Misse, de welcke, soo seer als onse
tegenpartie ketters die willen wtroyen ende
te niete doen, Soo oock ter contrarien, wil-
len wy ons verstercken ende vercloecken de
selue te houwen ende te beschermen totten
bloede ende totter doet toe. Te dier oorfake
hebben wy beuolen in lichte te brenghen de
groote gracen duechden ende eyghentheyd
vander seer heylighe Misse. Na tghetuygen
des eerwerdighen meester Jacob van Spaen-
gien, een sonderlingen Doctoor inder godt-
heyt, De Copie van de welcke wy willen ee-
nen yegelycken gethoont en ghegeuen te
worden, de welcke goede deuotie heb-
ben sal totter seer heylighe Misse
ende leuen ende steruen

willen int ghe-
looue der
seluer.

A M E N.

VANDE BEELDEN.

45 De Apostelen.

ende gehaet om syns naems wille, verhopende in lyds-
saemheyt de volcomentheyt des tyts, alst hem belicuen
sal door synen vromen arm, ende syn stercke hand: ons
te verlossen wt de genanckenisse ende slauernie vā on-
sen ende synen vyanden. Gelyck hy doen ende vol-
brenghen sal, alsoo hy ons belooft heeft spre-
kende door synen Heylighen Prophee-
ten ende Apostelen. De welcken
Heere ende G O D T, sy
alle Glorie, Eere,
ende Lof,
van eeuwicheyt tot eeu-
wicheyt.

Dan. 7. c. 25.

26.

1. Theff. 2. 2. 8

*Si hoc consilium aut opus ex hominibus
est, dissoluetur :*

Act. 5. d. 38.

39.

*Si vero ex Deo est, non poteritis dissol-
uere :*

Is dese raet oft dit werck wt menschen, soo sal
het ghebroken worden :

Maer is het wt G O D T, soo en condt ghy dat
niet breken.

F.v.

Copie

Dese Copie is
 geapprobeert
 door S. Paulus
 totten Gala. int
 eerste geheel
 cap. ende door
 Moyse Deute.
 18. c. 20 ende
 door Iustinian
 de keyser in li.
 1. tit. de summa
 trinitate & fide
 catholica. 3. bo
 eck der Co. 22
 * Desen droo-
 mer wt Spaeg
 nie doctoor in
 alle plóphyeit
 is den rechten
 nauolgher van
 Sedechias pro-
 pheet vanden
 afgod Baal,
 want ghelyck
 den eenen met
 syn twee ylere
 hoernen be-
 drogh de Co-
 ninck Akabeñ
 syn volck. van
 syn gelycken heeft
 dese anderē met
 den hoerne des

*Copie inhoudēde de groote gra-
 tien duechden ende eyghentheyte vande seer
 heylicke Misse, de welcke wel ouer-
 dacht ende gecontempleert synde
 is meer weert dan eenen om-
 priseerlycken schat.*

Meester Iacob van Spaegnien,
 een sonderlinghe Doctoor in-
 der godtheyt, verhaelt in syn
 scrifturen dat sinte Augullin-
 nus ende de andere Doctoor-
 ren comē ouer een tot dien
 eynde. Dat in dien de ghene die deuote-
 lycke Misse hoort, vercocht hadde en de pē-
 ningen ontfanghē van alfoo vele lants als hy
 binnen den tyt vā eender missen soude mo-
 ghen omgaen, en de selue pēningen den aer-
 men gaue, en soude so vele niet verdienē als
 oft hy deuotelyck een Misse gehoort hadde.

Item, de ghene die binnen den daghe met
 deuotie Misse gehoort heeft, ende verhoepse
 des anderen daechs weder te hooren, de son-
 den die hy tusschen die twee Missen gedaen
 sal hebben syn hem vergheuen, door een wa-
 rach.

rachtighe biechte die de heere hem verleenē
sal voor syn doot.

Item na datmen de Misse gehoort heeft, is
het eeten profytelycker den lichame, ende
men can niet failieren dien dach te hebbene
het tghene dat totter nature noodich is

* Itē alle vergeffelycke sondē nyeuwelyck
geschiedt synde en allē valsche eeden in haeste
gedaen, ofte door onwetenthey, hebbende
inden sin de selue te biechten, syn wtgewist
door de verdienste van deuotelyck Misse ge-
hoort te hebben.

* Item alle de stappen diemen doet om
Misse te gaen hooren sullen ghietelt wor-
den door den goeden enghel, om de selue
voor Godt geloont te worden.

Sint
sy de andere verleydē, en dat door middele van begheerlicheyt de wor-
tele van alle quaet, welcke sy begeerende hebben gedoot int gelooue.
1. Ti. 4. 2. 1. * 1. Samuel. 8. 2. 3. Dé desen comet wel eygentlyck tghene
datter gheschreuen staet, sy hebben hen ghekeert tot ghicrichey,
ende gauen ghenomen hebbende trecht verkeert, A Dit is gheappro-
beert by Sinte Lucas int. 18. cap. c. 29.

Paus, ende den
hoerne vande
Sorbonne ver-
leyt ende be-
droghen Co-
ninghen luy-
den en gant-
sche Natien.
hen doende
aenbidden den
afgodt Baal,
om den welc-
ken te bescher-
men en voor-
te staen hebbē
verfiert en ge-
leert leughenē
in alle hypocrī-
sie en geueyn-
steyt en duy-
uelsche leerin-
gen, de welcke
verblindē dees
aerne verley-
ders, ende door
de selue doen

COPIE VANDE

a So ist dā be-
ter datmen syn
goet niet en
vercoope, om
altoos ghelt te
hebben om
Missen te doen
spelen en dā f-
sen, dit is het
recht wit van-
den doele.

c S. Hier. ē was
noyt soo sot,
om alsulcken
Blasphemie te
spreken, want
den Bueseleer
vut Spaegnien
heeftier valsche
lyck aen ghe-
loghen.

d Dit is gescre-
uē int boeck
vanden Spin-
rock. want ge-
lyck ghy hier
bouen gelesen
hebt. S. Augu.
seyt wel con-
trarie.

Delen verley.

Sint Bernardus seyt, b dat de eerste duecht
van eenen Christenen mensche is, deuote-
lyck Misse te hooren, want sy is van sulcker
cracht ende weerdē, dat t'hooren van eender
Missen, is de Mensche nuttiger, dan oft hy
de gansche weereit om ghinck in Pelgrima-
gie, ende gaue alle syn goet den armen om
Godtswille.

Sint Hieronymus seyt, c dat als men een
Misse doet lesen voor eenen dooden we-
sende int Vagheuij, soo langhe als de selue
Misse dueren sal, en lydt hy gheen pyne.

Sint Augustin⁹ seyt, d dat int hooren vāde
Missen mē niet en veroudt, noch en crackt.
noch aenfiende het Lichaem onses Heeren
deuotelyck, en salmen dien dach van gheen
haestighe doot steruen, ende al storue hy
dien dach al waert wel soo dat hy gheexcom-
muniëert ware, nochtans en soude hy niet
verdoemt syn.

Sinte Pauwels seyt, e dat weerdigher is het
ghe-

ghebet van thoofst dan vande leden, ende ist
alsoo dat de Misse is het Ghebet ons heeren
ende wy de lidtmaten, ende daerom is de
Misse van meerder weerden dan onser aller
ghebeden.

der van Spaenien stelt synen geheelen potaige pot in twyfel, ghemerct hy spreekt onder conditie, seggende, ist alsoo dat de Misse is &c. Maer daer staet een list, voor het is.

Sint Beda seyt, dat in dien een vrouwe
groote gaende Misse gehoort hadde te dien
daghe dat sy van kinde verlossen soude, en
soude soo groote wee noch pyne niet hebben.

f De misse is een oorfsake om de vrouwen grooter van kint te wordene, want hopen de geholpen te worden door de selue, & vreesen so seer

Sint Lucas Euāgelist seyt, dat een sōdaer
hebbende groot leetwesen van syn sonden,
ende inden wille vande selue te biechten, in
dien dat hy storue te dien daghe dat hy Misse
gehoort hadde, soude gesalueert syn.

niet de pyne want t kint te baren.

g De leughen allegeert

S. Lucas de welcke spreekt tegens hem, igene dat voor den Menschen
hooch geacht is, dat is voor Godt afgryfselyck. Luc 16. b. 15.

Sint

COPIE VAND E HEY. MISSE.

h Gheē mēsche
hoe geleert oft
heylich hy sy
en heeft gheen
macht na den
Apostelen en
principalyck S.
Gregorius, de
welcke blind is
gheweest in
Godts woordt

S. Hier. seyt na
Godts woordt
dese syn opge-
blasen vā hoo-
uerdicheyt, en
niet wetende,
syn vyanden
vander waer-
heyt, opdē pro-
pheet Miche.
Int. 7. cap.
tom. 6.

Sint Gregorius seyt, h dat elcke Misse de
welcke met deuotie gedaen wordt, bekeert
eenen sondaer tot Godt, en verlost een siele
wten vagheuiet, ende is nutter ofte profyte
lycker den ghenen diese leest ofte doet lesen,
dan duysent na syn doot.

DE eeryveerdighe Meesters vande Sorbonne, hebben
toegelatē ende gheoorlooft Loys Hernaut boeck-
uercooper woonende te Parys op de Muelers brugge
int teecken van Sinte Loys te drucken dese Copie.

*Prophetie van Iesus Christus, de welcke van
daghe te daghe vervult wordt tegens de valsche
Houeniers, ende de ghene die de dieftelen ende
oncruyt sayen.*

Math. 13 b. 13.

*Omnis plantatio quam non plantauit Pa-
ter meus cœlestis, eradicabitur.*

Alle plantinghe die myn hemelsche vader niet ge-
plant en heeft, sal wtgeroyt worden.

Vonnisse interlocutoire ghe - 48

trocken wten registeren vanden oppersten
raet ende Parlement des Paradys.

Ttellinghe ende respyt is ge-
gheuen tusschen beyde de par- Eccle. 3. b. 11.
tyen, tot de volcomentheyt des Dan. 7. c. 25.
tyts als de weerelt sal syn son- 26.
der ghelooue ende ghecomen 2. Theff. 2. a. 6
tot thoohste vā alle boesheyt. Luc. 18. a. 5.
Het welcke aldan sal syn, als Dan. 7. 2.
den ouwer vā daghen sal rich- Apo. 18. vsq;
ter syn, en den steen gesneden vāden berch sonder han- finem.
den sal het hooft pletten vāden mensche der sonden: de 1 Cor. 7. c. 29.
welcke ghenaeht wort de sone der verderfenissen, op- 2. theff. 2. a. 3. 4
gheuoert int huys der boesheyt, Ende ghemerct den Apoc. 21. a. 5.
tyt seer corter is dan men meynde, hy sal vernielt Apoc. 22. b. 10
worden met groote straffe doort arrest ende onweder- Dan. 7.
roepelyck vonnisse yandē gheeft wten monde des lams Rom. 11. c. 26
sonder smette ende voorts het machtich ende vreedt-
saem Coninckryck sal gegheuen worden den Heyli-
ghen volcke vanden alderoppersten inder eeuwicheyt.
Den welcken sy cere, glorie, ende lof, van eeuwicheyt
tot eeuwicheyt. Amen.

Ecce venio cito. Amen.

Veni Domine Iesu. Apo. 22. b. 20.

*Van Benjamin het rycke wtgeroyeert
Iesse sal comen vanden Heere geordoneert.*

Den getrouwen Leser

sy Salicheyt.

HEt heeft ons goet gedocht beminde leser, by
dit cleyn saccken met de stucken te voeghē
Antithese is te een corte Antithese, mitsgaders het Ghe-
seggē als twee bot Godts tot allen synen getrouwen lidtmaten
dinghen deen ghemerckt iselue seer wel dient gheset te syne
teghen den an- by het voorgaende als om. het selue te beter te
deren ouer verstaene, het welcke cleyn boecxken de Au-
voor ooghen thoer heeft willen op dese teghenwoordighe op
gheset wordē. d'alder cortste vesaemelen, om hem te beter
te voeghen totten nyuvelinghen int ghelooue.
Wilt in danck nemen desen onsen cleynen aer-
beyt, biddende den Heere godt ons de gratie te
willen verleenē: dat alle ons doen ende wer-
ken sy tot grootmakinghe ende Eere syns
naems. Amen.

*Teghen stellinghe der Ge-
boden Godts ende des
Paus geboden.*

*Met die beproevinghe oft ondersoe-
kinghe vande geboden des Paus
een viant Godts en van syn
heylich woort.*

*Mitsgaders d'mandaet ende waer-
schouwen ons Heeren I E S V
CHRISTI, Tot allen
gheloouighen.*

De thien Gheboden des Heeren. Exodi. 20.

HEst op v hert, opent v ooren :
Ghy hardt volck end traech int verstaen,
Wilt uwes Gods, stemme nu hooren,
End syn geboden gade slaen.

Ick ben (seyt hy) v Godt end Heere,
Die v hebbe gemaeft gantsch vry
Van t'iock d'welck v beswaerde seere
Hebt gheen andren Godt neuen my.

Laet v gheen Beelt maken noch snyden
Van eenich dinck int aertsche dal,
Soo ghy die eert t'eenighen ryden,
Vwe Godt zeer zeloers syn sal.

Idelyck

De geboden vā Satan onsen

49

viant door den Paus experentie.

Hoort al na my, opent v ooren,
Myn volck cloeck end snel int verstaen,
Ontfanght myn wet (myn wtuercooren)
Ende wilt die wel gade slaen,

Ick ben voorwaer v God op aerden,
V feylt anders gheen en dan my,
Ghelooft dat vast, houder van weerden
Sonder yet meer te vraghen vry.

Maeckt v beelden van allen dinghen,
Want dat belieft my bouen al,
Soo ghy die niet eert, wil v dwinghen,
Wt dien dat my mishagen sal.

G.ij.

Eert

Idelyck synen naem gheprezen,
Sult ghy niet nemen inden mont,
Want hy sal niet ontschuldich wesen,
Die dien misbruyckt eenigher stont.

Aerbeyt ses daghen, end' met lusten
Viert den seuensten, Gods woort smaect
Want Godt wild' op dien dach selfs rusten,
Vant twerck dat hy hadde gemaect.

Vader end moeder sult ghy eeren,
Op dat ghy lang in voorspoet leeft,
End op aerden seer moecht vermeerden,
Die v Godt tot een herbergh gheeft.

Do ontslach end toorne sult ghy myden.
Al oncuysheyt vliet end albreect,
Steelt niet, al moest ghy gebreck lyden,
Gheen valsche ghetuyghenisse spreekt.

Van begheeren sult ghy v wachten
Des naesten huys end wyft nu voort:
Na syn knecht, oft vee wilt niet trachten,
Noch na al dat hem toebehoort.

O Godt, v woort seer groot van machten,
Luydt claerder dan eenich metael;
Gheeft ons die genaede ende crachten,
Om dit te houden al te mael.

Eert mynen naem, wilt hem groot achten,
Houdt my altydt in weerden syn,
Al sweerdy Gods lyden en crachten,
Sulcks sal v al vergheuen syn.

50

Werckedaghen hebb' ick verkeeret,
In feestdaghen sonder verdriet:
Rust dan, want v den tydt dat leeret,
Om te hooren Misse met vliet.

Wilt vader end' moeder vergheeten,
Om myn religioen t'onfaen,
Tis deerste point dat ick laet weeten,
Den ghenen die in cloosters gaen.

Hebt ghy moort of dootslach bedreuen,
Onkuyfcheyt, dieft, of valsche ghetuycht,
Ick sal v pyn end' schuldt vergheuen,
Soo ghy tot my met ghelde buycht.

Die syns naesten goet sal begheeren,
Huys, wyf, knecht, beest, end' wat hy heeft
Alle sonden sal ick hem weeren,
Valt hy met gheld' aen my beleeft.

Och hoe soet syn alle myn wetten,
Z'en brenghen noch verdriet noch pyn,
Alle diese te wercke setten
Sullen als ick behouden syn.

Psalm. 19. a. 8.

DE wet Godts is gantsch vernakende de sielen. De geboden vanden eeuwighen syn rechtuerdich verheughende het herte.

Deutero. 12. d. 32.

Apo. 20 b 18 Een yeghelyck en sal niet doen na syn goetduncken. Maer alleenlyck dat den Heere ghebiet sonder daer yet al oft toe te doen.

Deutero. 27. c. 26.

Gal. 3. b. 10. Vervloect sy, wie niet alle woorden deser wet en vervult, dat hy daer na doe.

Deutero. 6. a. 2.

Dese woorden die ick dy heden gebiede suldy ter herten nemen, Ende sulstse dyne kinderen leeren, ende daervan spreken wanneer ghy in dynen huyle syt. &c.

Esa. 40. a. 8. & 51. a. 6.

Het woort Godts blyft inder eeuwicheyt.

De waerschouwinghe die sint. Pauwels doet den Corinthen op dat sy den Antichrist souden leeren kennen.

2. Theß. 2. a. 3. 4.

Da. 11 d. 36 Dat v niemant en bedrieghe in gheender maniere: want hy en coemt niet, ten sy dat eerst den Afual kome, ende de mensche der sonde, namelyck die Sone der verderffenisse geopenbaert worde, hem seluen settende ende verheffende bouen al wat genaemt wort Godt, oft Godtdienst, soo dat hy al oft hy Godt ware, sit inden tempel Godts, hem seluen wtgeuende voor Godt.

Het

Het is den seluen vanden welcken oock godt gesproken heeft door synen Prophete.

Zach. 11. b. 16. 17.

Ick sal Herders inden lande opwecken die het versmachtede niet besien, het verslaghen niet soecken, ende het verbrokene niet heelen. Ende het gesonde niet versorghen en sullen: doch der vleesch der vetten sullen sy verblinden, ende haer clauwen verscheuren. O godekens herders, die de kudde verlaten. Het sweert komme op haren arm, ende op hare rechter ooghe, haren arm moet verdorren, ende haer rechter ooghe doncker worden.

De beproeuinghe ende ondersoeckinghe van de geboden des Paus vyandt van godt ende syn heyligh woort.

¶ Ondersoeckinghe ofte beproeuinghe is de rechte bewysinghe van alle dinghen, waer door een yeghelyck can lichtelyck bemercken, hoe dat de Paus door syn geboden ende ordonnancien, contrarie Gods geboden, teghens Godt orloocht.

DE Paus beueelt dat alle syn geboden van een yegelyck aengenomē worden, als hercommen vten hem: I. Hy verbiedt oock eenē yegelycken te twyfselen, dat alle tghene hy sal segghen, doen, ende gebieden en sy goet en recht. Waer in hy bewyst dat alle syn meyninghe ende voornemen niet anders en is, dan alleene te nyete te doen, ende te doen vergheten, de gedachtenisse van Godts wet, om in stede vande selue te stellen syn droomen ende onnutte ra-

G. iij.

sernye,

19. Dist. c. Si omnes.

17. q. 4. c. ne mini de pœnit. dist. 3. f. ex persona.

sernye, welcke nochtans den mensche schadelycker ende
hinderlycker syn dan eenige andere pestilentie, gemerckt
hy de salicheyt vander sielen, stelt op de verdienste, ende
niet op de eenighe barmherticheyt Godts, de welcke ons
mildelyck door Iesū Christū onsen Heere gelchoncken is.

C. quanto de
trauslat.

De sepul. su.
chap.

Stadhouder
Godts.

De iureiu.

In Clement.

Romana in
princ.

9. q. 3. c. cun-

cti nemus a-

liorum facta

Dau. 3. c. 20.

De Canons vāden Paus luyden op dese maniere, ick ben
den stadhouder Godts op der eerden. Item ick sine op den
stoel der hoocheyt. Item alle Roomsche princen hebben
mynen stoel aengebēden. Item ick hebbe de heerlicheyt
vande gantsche weerelt: want het my toebehoort te rech-
ten van alle saken, ende niemanden ouer my noch myn
vonnissen te rechten. Waer door men beuindt dat hy hem
onrechtelycke toeschryft den Tittele van Stadhouder
Godts te syne, hy gebruyckt nochtans geheelycken Godts
macht, in bouen G O D T, ghemerckt hy verbiet dat Godt
gheboden heeft, ende ghebiedt dat Godt verbiedt.

Siet hoe dat hy op den wech is om hem te thoonen
sulcx als hy is, te weten, den ontrouwen Nabuchodono-
tor, de welcke na dat hy de afgoden hadde doen oprechtē,
beual eenen yegelycken hen eer te bewyzen, op de straffe
van int vier gheworpen te worden, ghelyck waren Sy-
drach, Misach, ende Abdenago. Ende hoe wel dat alle de
schelmerye die hy de geheele weerelt heeft doen to: noch
toe verstaen, syn soo int licht gecōmen als was de schalck
heyt die Daniel openbaerde, de welcke de Priesters
vanden afgōdt Bel ghebruyckte om het volck te hou-
den in een afgoderye, soo ist nochtans dat hyse daer in
hout executerende syn wreede rasernye teghens de ghene
diese niet en willen aanbiddē.

Als des Paus gheboden ende ordonancien byden mens-
 chen voor goet aenghenomen werden, daer en is gheen
 twyfsle, dat godt eenich gelooue byden seluē meer heeft,
 want niemant en can twee heeren ghedienen, selfs als sy
 deen tegens den anderen cōtrariëren. Nu Godt wilt alleen
 alle macht hebben inden hemel ende op der aerden.
 Maer de Paus stelt hem daer teghen, segghende, Dat
 alle menschen onderworpen oft subiect syn den opperste
 Roomschen bisschop opt straffe vande verdōmenisse, ende
 moet onderdanich ende gehoorich wesen alle tghene dat
 hy ghebiet. Item alle glorie, eere, ende hoocheyt, too wel
 in weerdicheyt als in officien, peerden ende cleedinghen
 is ons gegheuen. Ende aengaende de eeden, seyt hy, Wy
 ontslaen alle gheestelycke, van alle eeden die sy gesworen
 hebben. Bouen dien, soo siemen alle eeden, valsche eedē,
 ende blasphemien inde Papisterye toegelaten te syne.

Extra de ma
 iori & ob. d
 c. vnam san-
 ctam.
 96. distinc-
 tion. Constā
 tinus.
 15. q. 3. Om
 ni.

Hy verclaert metter diet, het ghene dat hy met den
 monde niet en derf belyden, te wetene, dat ledicheyt hem
 behaecht, ende daerom breckt hy tghene dat Godt soo va-
 stelyck gherecommandeert heeft, nochtans hy handelt
 daer looselyck inne: want hy voortbrenght dit ghebot
 ende alle andere ghemaect te hebbene op syn goede
 meyninghe, al ofte die sekerder waren, dan tghene dat
 Godt met synen eyghenen monde heeft ghesproken.
 Soo veel is daer af dat hy daer opghericht heeft een an-
 dere afgryselycke blasphemie: de welcke hy gheput ende
 ghetrocken heeft wten diepen afgront vander Hellen, te
 wetene de Misse de welcke is den hoop, van alle boos-
 heyt.

Vader ende
moeder ver-
saken.

Hier door verclaert hy, wat vruchten ofte proffyt datter
spruyt wt syn goede meeninghe, de welcke hy leyt vol
heylicheyt ende Religie te welen : de welcke niemant en
can onderhouden sonder te versaken vader ende moeder,
niet alleen versakē, als te wetene misprylen, maer de selue
aftenemen, ende te blooten van heur goeden ende ryck-
dommen, ten eynde om intebrengchen myn heere de Mo-
nick oft myn vrouwe de Nonne in een boordeel, om met
beter moyeten ende ghemack te bedryuen afgryfselycke
blasphemien teghen Godt, omme te bederuen te vernielen
syn heylighe wet, soo goet en rechtuerdich, ende omme
aldaer als mestverckēs gehouden te wordē, hen ommate-
lyck houdende in alle vulpsicheyt ende ongoddelyckheyt
Het welck int cōte is des Paus religie.

Het Gulden
iaer gheeft
vergiffenisse
van sonden.

Sixtus. 4.

Quemadmo-
dum.

18. distin. de
euligijs. 13.
q. 2. quest. &
1. q. 2. Pla-
cuit. &c. quā
pie.

Wy gheuen seyt de Paus volcommen vergeuinge van
alle sonden, allen den ghenen die int gulden iaer sullen
gaen tot Roomen omme selue gulden iaer te vercrygen.

Item hy seyt : Wy willen dat de dinghen die ghene die
niet geoorlooft en syn om te begheeren : darmen die ons
betale, want het is geoorlooft te ontfangen het ghene dar-
niet geoorlooft en is te heyschen. Maer de tributen ende
incomminghen die hy alle weken ontfanckt vande boor-
deelen van Roomen ende Auignon, ende van vele andere
plaetsen en oock de rantsoenen de welcke hem betalen de
moordenaers, straetroouers, ende Godtslasteraers, thoonen
ende bewyfen claerlycken genoeck dat hy is een voester
heer van alle boosheyt.

Hy gheeft hem seluen oorlof ende macht te dispense-
ren, oock ouer de quade ofte boose willen, ofte gedachten.

Ende

Ende het is hem alleleens, wat men denckt, soo verre dat- 53
ter eenich quaet wt volghen, ende datmen altyts van quaet
tot ergher voortsvare, gelyck hy doet: ende ten eynde hy
altyts ghelt becommen mach, hy en schaemt hem niet
te beroemen: Dat hy macht heeft te dispenser van alle
tghene dat Godt gheordonneert heeft. Welcke macht hy
gebruyckt heeft, als hy de afgoden dede oprechten, de hey-
lige daghen ingestelt, de houwelycken ende spyte ver-
boden. Het welck S. Paulus seyt te heeten duyuels leere.

34. Distin.
Lector. & 15.
q. 6. Iuratos
& ext raug.
de voto &
voti redēpr.
per totum.

1. tom. 4. 2. 1

De Canons vanden Paus syn gheuoedert met pryfinghe,
de welcke hy syn eyghene ordonnancien toeschryft, sulcx
dat schynt dat hy hem seluen grootelycx verwondert, van
dat de duyuel hem so wel inde oore geblasen heeft, omme
hem door middel, vande selue soo grooten ghelooue te
doen hebben. Ende ten anderen door de grillen ende apen
spel dat de Paus ende synen aenhanck doen, tot onderhou-
dinghe van heur guchelerye: De welcke hy ghesmeert
heeft int werckhuys van Satan synen medegefelle, thoonen
wel in wat weerdē dat hem syn duyuelsche versieringe en
vindinghe syn vande welcke het honderste deel niet be-
grepen en syn in dese cleyne teghensettinghe, om de on-
grondeerlycke diepte van dese stinckende leeren te onder-
soecken. Als syn te wetene, stichtinghe van Missen, Iaer-
getyden, Vagheuij, Pelgrimagie, en andere verdoemlycke
superstitien. Waeromme ick oodmoedelyck bidde allen
Christenen, dat sy Godt willen bidden, dat het hem belieue
hen te willen leeren synen goddelycken wille, den welcke
hy geopenbaert heeft door syn goddelyck woort, ende hē
af te keeren van alle de bedriegherien die Satan ende sy-
nen Antichrist hen souden moghen te vooren leggen, om
hen

hen af te keeren ende te verleyden van de warachtighe
christelycke religie, het welck is te bekēnen den eenighē
warachtighen Godt, ende **IESV M CHRISTVM**, den
welcken hy gesonden heeft tot onser salicheyt. Amen.

- Myn broeders, en verwondert v niet als niet wetende
wt wat oorsake Godt heeft toeghelaten alsucken male-
dictie inder weerelt, commen: Want tselue is een rechte
straffe die Godt ghesonden heeft door dien de menschen
Ioā. 3. d. 19. meer beminden de duyternissen dan het licht. Nochtans
Iesus Christus heeft de syn wel willen wapenen teghens
alsulcke temptatien, ten eynde si niet verleyt en worden,
Mat. 7. d. 15. segghende: Wacht v vande valsche propheten, de welcke
16. tot v comen in schaepscleederen, maer van binnen synt,
grypende woluen: ghy sultse kennen aen haer vruchten.
Mar. 13. c. 22 Item op een ander plaetse Valsche christenē en valsche
propheten sullen opstaen, ende sullen reekenen
ende mirakelen doen om te verleyden
waert moghelyck oock de wtuer-
corene, weest dan voorsich-
tich, siet ick hebt v al te
mael voorseyt.

Dat Mandaet, Beuel ende

Waerschouwen, ons Heeren Iesu Christi
tot allen Christ gheloouighen.

Vooreden op dit Mādaet.

IN dit Mandaet oft beuel, is ten alder eersten,
met corten woorden betoocht, die oorsake ende
cause dat het kuddeken ons Heeren Iesu Christi,
soo iammerlyck gedwaelt heeft: Verlatende, dat
waer ende recht Christelyck ghelooue. Ende voort
hoe dat het selue, wederomme daertoe commen
mach. Ende ten laetsten so worter in bewesen, den
camp ende strijt der Christenen, teghens den vi-
ant der waerheyt, ende syn Lidtmaten. Ende daer
wort int corte betoocht, met wat wapenen
datmen daer teghens stryden sal. Waer
by dan, dattet een verhueghelyck,
ende vermakelyck Mādaet is,
voor die arme swacke cō-
scientien, der recht
gheloonigher.

Vaert wel beminde Leser.

Dat opschrift ende titel, ons Heeren Iesu Christi.

Luc. 1. c. 27.
Mat. 1. b. 18.
Rom. 1. a. 3.
1. Ti. 2. a. 5.

Ro. 8. d. 32.
Ioan. 1. c. 29

IESVS CHRISTVS, een Sone
van den leuendigen God, gespro-
ten afgecomen, ende gheboren,
wt dē conincklycke gellachte Da-
uids. Coninck der glorien, behou-
der der menschen, ende verloender
ende stilder des Toorens en gram-
schap G O D S. Middelaer tusschen
God ende den menschen: Een glorieus verwinder, en bo-
nen comer der sonde: Warachtich Lam gods sonder vleeke
die daer wt doet en afwaft de sonden. Tot alle myne lieue
ende seer beminde gelouighe Christenen, ende angenaeme
broeders. Myn onbegripelycke ghenade: mynen eeuwi-
ghen vrede, ende myn onophoudelycke barmherticheyt.
Amen.

Inhout des Mandaets.

Ioan. 3. b. 16
Psal. 8. a. 6.
Phil. 2. a. 7.

MYne wel gheachte ende wel beminde recht geloui-
ghe. Ghylheden weet ende verstaet, hoe dat ick, door
die eenige liefde, genade, en barmherticheyt, vā God mynē
Vader, ben gesonden geweest ouer. 1568. iaeren in dese
clendige weerelt, om uwer salicheyt: Aennemende men-
schelycke natuerē. Ende hebbe my seluen alsoo vernedert
totter gedaente ende gestalt eens knechts, om der liefden
dien ick tuwaerts draghe: ende hebbe v ghegheuen ghe-
weest van mynen vader, om v te verlossen, wt alle dienst-
baerheyt, iammer, ende elende des eeuwighe[n] doods: En
alsoo

alsoo v sonden wt te roeden, door myn bitter lyden : Om 55
v te genesen, ende te erstellen, in volder ghesontheyt des Ge. 22. b. 12
gheests, door myn wonden. Daerom ben ick gegheeft, Eia. 53. a. 5.
ghecreont, ghecruyst, ende met veel lydens omrinckt ge- Ro. 6. d. 32.
geweeft. Het welck ick al om uwen wille, en om uwer
liefden, ghedragen ende gheleden hebbe : Tot dien eynde
om v met mynē Vader te versoenen : Ende dy aengenaem
ende behaeghelyck te maken voor hem. Ende eyndelyck:
Om te verwinnen, te verderuen ende vertreden den doot,
als viant uwer naturen, ende de Helle, door mynen bitter-
ren doot te verslinden : Ende om v alsoo gherechtich te Osee. 13. b.
makē, door myn eerlyck verrysen. Waer mede ick dy oock 14.
eerlick make. Ende tot erfgenaem, van dat rijke Godts
myns Vaders.

Ro. 4. c. 24.

Ende voort soo en is v lieden oock niet onbekent : Hoe
dat ick v ghecocht hebbe, door veel lydens benautheyt, en
oanoemelyck iammer, tmijner grootē coste, ende met een-
nen hooghen prijs. Ende dat tot dien eynde, om v te ver-
cryghen tot myn eyghen ende by sonder volck : Ende om
v lieden alsoo voort te leyden, ende te ontfanghen, met my
in dat eeuwich ryck myns vaders. Want ick en hebbe v
niet gecocht om gout noch om siluer, ofte ander costelyck
ghesteente (alsoo v lieden wel kennelyck is) noch oock
door menichte van duyfendē krysvolck, ruyteren ofte toe-
gheruste ende ghebaerdeerde Hengsten. Item noch door
crachtighe steden, sloten, ofte Coninckrycken. Maer het
heeft my al veel meer gecost : Om v te verlossen, van ende
wt den poel der verdommenisse, ende des duyuels dienst.
Om v alsoo te bringhen onder mynen standaert en velt
teyken. Want ick hebbe myn lichaem ouer gegheuen, en
gheleuert, myn onnoosel leuen te buyten ghegaen: ende
myn

1. Co. 6 b 20
& 7. c. 23.

Heb. 9. b. 12

1. Pe. 2. b. 18

myn root bloet ghestort. Waarmede ick v lieden verlost hebbe ende ghecocht: ia goetwillich aenghenomen ende ontfanghen tot myn volck, Coninckrycke, ende bisonder erfdeel: Twelck my seer aenghenacm en behagelyck is.

Pla. 13 2. a. 2

Ende eyndelyck, loo is v wel bekendt, hoe dat ghy onder my beloofte ghedaen hebt: Ende gesworen in mynder tegenwoordicheyt in dat heylich doopsel. Al waer ghy v, aen my verbonden, manschap, ende ewighe gehoorlaemheyt beloofte hebt. Als tot ende onder uwen rechten Vorst ende eenich Coninck. Euen wel, en des niet teghen staede soo hebbe ick findert wel dickmael ghemerckt ende ouersien, uwe onnachtlaemheyt, wederstant, versmaden, ende ouertreden mynder geboden. Daer en toe, loo is tot mijnder kennisse commen. Hoe dat ghy ondancckaer sijt van myne weldaden, verachtende ende versmadende, myne voornoemde gheboden: Ende oock, hoe dat ghy lieden hebt ouer ghegeuen, geabandoneert ende verlaten in die handen, macht, beuel, en heerschappie van den viant uwer salicheyt, ende den synē, het wel bewaert slot des Christelycken geloofs in uwer herten: het welck seer wel voorzien ende met sterckte beuesticht was. Ende dat door myn verwinnen ende arbeytelyck stryden: V beuelende, dat selue te bewaren, niet alder vlydt ende neersticheyt: Want het seer wel voorzien ende beuesticht was, door myn Euāgelie ende woort: met welcken voorraet, sterckte ende munitie, ick tot noch toe, myn ghemeinte ofte kercke (ouder den gantsche aerthodem verstroyt) bewaert ende beschermet hebbe, ende die selue, onuerwinnelyck ende statuaestich behouden: Ia als verwinnende, teghens al heur vianden. Hoe wel nochtans, dat ick al te vooren vreesde doen ick noch by v was op der aerden, dat dit slot oft tooren, al te grooten aenual, storm, ende gheualt lyden soude

van uwen viant, ghemerckt dat ick te vooren voorfach 56
(alsoo ick alle dinghen van inder eeuwicheyt weer) door
wat bedroch ende schaelkheyt dat den seluen Viant, dat
slot bespringhen, betoouen, ende bestormen soude. Daer-
omme soo hebbe ick v dan beuolen deser saken gbedach-
rich te syne, oock ghestadich ende sonder ophouden te wa-
ken met alder vlyt ende neersticheyt, v daermede leerende,
hoe dat ghy dit slot soudt moghen bewaren, ende verse-
kert behouden, voor allen oploep ende viantschap. Om
deser saken wille, soo hebbe ick v ghestelt, ghegeuen ende
gheordoneert myn getrouwe amptlieden ende officiers,
namelyck myn Apostelen, Discipelen, ende Euangelische
Predicanten. De welcke ick wt bysonder genaden vercoo-
ren hebbe ende gesehickt om v te dienen, na mynen af-
scheyt. Oock om v lieden met predicken en schryuen te
vermanen om kloeckmoedich ende mannelyck te syn in
desen stryt. Daer en bouen sant ick v mynen Heylighen Act. 1.2. 8.
gheest (volgende het in hout mijnder belooften) door wiens
ingeuen die selfde myne Apostelen en predicanten v nut
bequaem ende wel bereyt ghemaect hebben: om Rid- Act. 7. f. 59.
delyck ende mannelyck wederstaen ende te stryden.

Dat meer is, ick hebbe door die selue soo veel ghedaen
soo dat ick v, veelderhande ende seer goede crych wape-
nen, als bussen, lancen, spicen, ende ander wapen, ofte in- 2. Cor. 6.
strumenten totten crych gegeuen ende gesonden hebbe, Eph. 6. b. 14
Met welcke Christelycke wapenen, ghy dat voornoemde 1. thes. 5. a. 8
slot seer wel behouden ende bewaren moecht: ia verse-
ker beschermen. Ende ten laersten soo hebbe ick v voor-
seyt, ende v lieden selue openbaer betooght, door wt ghe-
druckte woorden, onduyster ende claer: namelyck, hoe en
hoedanick dat sonder ophouden, de ghene namaels we-

H. j.

son

sen souden, die desen kamp ende stryft, teghens v voeren,
 leyden ende driuen soudē: namelyck, dat alsulcx gheschie-
 den sal, door wreede verscorende woluen, die wiewendich
 ouerdeckt wesen sullen met schaeps kleederen, ende schy-
 nen te syne een volck van goeder religie, heylich, gerech-
 tich ende veruult van alle goede wercken, maer inwen-
 dich synt, Pharizeen, Hypocryten, ende vol van alle ghe-
 ueynstheyt, huchgelrie ende verleytschap: ende dit voor-
 namelyck diemen noemt Paulsen, Cardinalen, Bischop-
 pen, Officialen, Canonickē, Abten, Priesters, ende Moninc-
 ken: Item Susters ende Nonnen.

Ende hoe wel dat myne Predicanten, ende ghetrouwe
 Ier. 14. b. 14 Dieuaers, als Ieremias, Ezechiel, ende die ander myne
 Ezc. 34. a. 3. Propheten, te vooren bewesen, ghepropheteert ende voor-
 seyt hebben, door onwederprekelycke teeckenen, den
 gantchen handel van dese voornoemde boose verleyders
 en Hypocryten: soo en hebbe ick daer en bouē niet opge-
 houden van v te ondecken ende openbaer te maken, haer
 valscheyt, listicheyt, ende verleydingen, ende sulcx hebbe
 ick v, als metten vinger soo naeckt betoocht: soo dat ghy
 die wel kēnen, (chouwen, wycken ende vlieden mocht. het
 wel v oock, mynen Cancellier ende waer ghetuyghe S.
 Mat. 7. b. 15. Mattheus na my, in geschrifte gelaten heeft int boeck syns
 23. a. 2. Euangely alsulcx hebben oock gedaen, myn ander Apo-
 24. a. 5. stelen ende Discipulen, ia selue, myn wtuercoren van Pau-
 1. Tim. 4. a. lus, tsamen met Petrus, Ioannes, ende S. Iudas de welcke
 1. 2. 3. v lieden ingheschifte gelaten hebben die teeckenen, om te
 2. tim. 3. a. 1. vollen te kennen alsulcke boose Antichristen, myn hooft
 2. Pet. 3. a. 3. vianden, ende wedersakers, namelyck haer hypocrysen,
 Iud. 1. b. 18. bedroch, verzieringhen, ende onuersadelycke giericheyt.
 Soo en hebben nochtans, alle dese saken v daer toe niet
 moghen

moghen beweeghen. Want ghy hebt myn godlyck woort
veracht, ende myn leeringhe niet aengenomen, noch my-
nen alder versekersten raet niet geuolcht, by v seluen niet
ouerlegghende, die weerde myns doots: die ick seer bit-
terlyck gheleden hebbe aen dat hout des Cruylen: my niet
willende aennemen voor uwen behouder, middelaer,
ende verlosser, sonder veel meer my verworpemde, hebt
ghy v salicheyt ghesocht door ander middel. Waermede
ick voorwaer onteert ende tot gramschap tuwaerts ver-
weckt ben: soo dat ick myn aenschyn ende ooghen van
v ghewendet hebbe. Soo hebbick v oock daeromme, laten
vallen in die handen, ende macht van uwe vianden: Die dy
viantlyck quellen ende lyden andoen: ende dat gheheel na
al haren wille, ende dat insulcker voeghe: Soo dat sy v ge-
heel ende gants van my ghewendet hebbē, namelyck door
heur instellingē van menschen, en duuelsche versieringen.
V leydende tot den Roomschen afgod Baal, Alwaer dat
ghy onderwesen syt vreemde goden te offeren. Soo verre
datter niemant onder v gheweest en sy (van al den ghenen
die my te vooren, beloofte, manschap ende trouwe int
doopsel toegheseyt hebt) die eenich ghedachte, memorie
ofte wederpeysen van my, noch van mynder genaden be-
houden heeft, om onderstant van my te begheeren.

Soo vol swaricheyts ende peryckels syn en hebben ge-
weest dese laeste tyden: ende hoe wel dat sy, alreede veel
iaren hebben gheduert, Soo en heeft niemant geweest
die dese elende ende iammer aengemerckt ende beclaecht
heeft. Dan alleen een weynich der wtuercooren: die
hebben voor die instellingen ende beuelen des Room-
schen Gods, bewaert ende beschermet gheweest: Als die
drye Iodische Kinderen in den brandenden Ouen,

H.ij.

door

door mirakel, bewaert ende behouden waren. Ende in desen iammer, O Christen volck, heeft v doencommen ende vallen v boose weghen, ende quade vindingen. Want ick
Iob. 22.2.5. hebbe v, al dese iammeren en straffen laten geschieden, om
Jerc. 2. b. 19 des wille dat ghy niet en hebt willen myn woordt hooren, noch dat selfde verstaen, maer hebt ouergetredē myne Gheboden. Ick hebbe tot v lieden alle myne Propheten ghesonden, maer ghy hebtse verworpen, ende niet willen hooren. Ende daer en teghens, soo hebt ghy veel eer die loghen ende droomen geloof, ende en syt tot my niet bekeert. Ick hebbe met langhen verdrach verwacht, ende
Esa. 30. b. 11 daer en is niemant geweest die my, inder waerheyt heeft aengeroepen met oordeel ende gerechticheyt, doende saken, die mynen hemelschen vader behagelyck syn. Ende dit niet tegenstaende, soo en syt ghy noch niet tot my bekeert, bewysende boete ende beteringe van v boos leuen, ende leetwelen hebbende van uwe sonden: Maer hebt verworpen myn woort ende mynen raet: Ende myn wysheyt en heeft niet by v ghegolden.

Om deser sake wille, so hebbe ick v bitterheyt te drincken gegheuen, ende hebbe v ghespijst, met onsmakelycke spyse, dat is soo veel te seggen, als ick hebbe ghedoocht en toegelaten, dat ghy ghespijst ende onderhouden geweest syt, met leeringhen ende gheboden van menschen. Ende daer neuens heeft v myn woort bedeckt, ende verborghen gheweest. Want ick hebbe v ghesonden den alder wttersten hongher van dien: In alsulcker voeghe, soo dat ghy gheloopen syt, ende ghereyft: Vanden auont totten morgen toe: Ende en hebt euen wel niet kunnen vinden: eenighe saken die v hebben moghen versaden. Ghy syt tot nu toe in ende tot veelderley beuaerden ende pilgrimagiē gheloopen

gelopen, en dat in verscheyden landen en vremde steden : 58
Namelyck, den eenen te Rome in Italia, den anderen tot
S. Jacobs in Spaeynen, ofte tot Hierusalem int lant Iuda.
Sommighe tot dat heylich bloedt van Brugghe in Vlaen-
deren, ende ander, tot onser Vrouwe optstoccken tot Ant-
werpen in Brabant. Item eenich ander tot S. Willeboordt
diemen in Zeelant versoeckt : Oock tot den Heylighen
vriend Godts S. Saluator tot Duystburch in Cleuen. Eenighe
hebben Bonifacius in Vrieslant, keersen ghestelt ende
ander dat soete Cruyce, datmen in Hollant versoeckt: Ende
alsoo tot meer ander onnomelycke plecken. Al waer ghy
lieden nochtans gheen waer Spijse noch dranck gheuon-
den en hebt, om uwe hongherighe ende dorstighe ziele
mede te vermaken. Want in alle die plaetsen, ende der
ghelijcke dinghen, en is v mijn woort niet vercondight
gheweest. Met welck dat ghy terstont sout hebben ont-
lost geworden, van uwer sonden en gebreken. Waer door
ghy oock haddet mogen leerē, den rechten wech en eenigē
padt, om te commen tot dat rijke Gods. Maer ghy syt
gheplondert ende berooft van al v substantie ende goet.

Ende hoewel dat ick als nu in dese uwe laetste ende
wtterste veruoluinghe, persecutie, ende benautheyt ende
elende (waerin, ghy tot my gheroepen hebt ende gheleyt,
Heere Ihesus helpt ons, hadde mogen met recht antwoor-
den ofte vragen. Waer syn nu uwe goden, die ghy liedē *Esa. 48. 2. 5.*
hebt vercooren, ghedient, aengheroepen, ende aenge-
beden? Dat sy nu opstaen ende v helpen: Ia v verlossen
wt deser elende, waer in ghy nu benaut ende bedwongen
synt. Want na het ghetal van uwe steden, soo haddet ghy-
lieden vremde Goden. Ende hoe wel nochtans (O Chri-
sten volck myn bruyt, dien ick ghetrouw hebbe, ende my *Eph. 5. c. 23*

H. iij.

belooft

belooft heeft, die trouwe des houwelicks) dat ghy so dick
mael geuallen en ouer getredē syt in eerbreck en ouerspel,
my latende ende v begheuende tot veel meer ander qua-
den. Soo en wil ick my nochtans daeromme aen v gheen-
sins wreken, alleene keert v, als heden wederomme tot
my, ende ick wil v ghewillycken ende ouergheren ont-
fanghen. Ick en wil gheensins myn aenschyn daeromme
van v keeren, noch myn barmherticheyt van v wenden.

Pla. 22. 2. 4. Want ick ben die heylighe Israels, saechmoedich, ghoe-
dertieren, en barmhertich, ende myn granschap en sal niet
eeuwich duren. Bekeert v dan tot my, ende hoort, luy-
stert, ende verstaet my, op dat uwe siele eeuwich mach le-
uen. Want ick wil een nieu verbont, aliantie, vrientſchap

Ier. 31. d. 31. ende eenicheyt met v maken: Namelyck des troosts, des
blyschaps ende des vreedts ende geensins des benautheyts.
Want ick ben ghedachtich ende ghedinck der belooften,
die ick warachtich en onweder roepelyck belooft hebbe:
namelyck der ontfermherticheyt, die ick hebbe vercōdich
door myne ghetrouwe Dienaers die Propheten, tot dat

Eze. 34. 2. 10 Christen volck, Ende eyghentlyck door den Prophee Eze-
chiel, hem seggende in deser forma ende manieren: Ick
sal myne schaepen verlossen wt de hant ende ghewelt der
verschorender Woluen: Ende die herders en tullen niet
meer haer seluen weyden. Maer ick sal myn schapen ont-
lossen, ende wt haer lieder bewaetinghe ende weyde
trecken. Ende voort noch clacder door den Propheet Ie-

Ier. 15. remiam segghēde, in dien daghe sal ick my tot v keeren,
ende uwer barmhertich syn, als mede lyden met v heb-
bende. Ende als dan sal ick v aennemen, voor myn volck,
ende sal v God syn, v ghoede weyden gheuende na myn-
der herten, die uwer sielen vermaken en verſaden, voeden
ende

ende onderhouden sullen door myn leeringe. Want ick en
verblyde my gheen sins, in uwe verderuen oft doot. Son-
der ick hebbe al veel lieuer, ende es my een sake ser aenge-
naem dat ghy bekeert wort ende leeft. Daeromme soo
verlaet dese oude putten ende dorre Cisternen, die ghy v
seluen hebt ghemaect, en ick sal v gheuen, die soete neso-
teynen ende leuenden wateren: Vanden welcken, indin-
ghy daer af drinckt, sult versaedt worden tot inder eeu-
wicheyt, ende gheen tyt meer dorsten. Ende weest geen-
sins beureest noch in eenigher manieren besorcht, sonder
coemt betrouwelyc tot my, met vaster hope: want ick ben
saecht, ootmoedich ende goetwillich vā herten. So soeckt
ende begheert my dan ter wyle ick mach gheuonden syn:
Aenroep my, want ick ben bereyt, ende verlaet v boose
weghen, v verkeerde studien ende v ongoddelyck le-
uen. &c.

Soo ouerleckt dan wederomme in uwer herten, myn be-
loof ten tot v ghedaen, ende het verbont, dat tusschen v en
my gemaect is. Doet ende laet wederōme, vā nieuwes wt
roepen, dat selfde verbont, t'welck altyt gheduert heeft, en
doet vercondighen, in allen plecken der Christheyt me-
ter trompetten: segghende, men laet v lieden weten, ende
doet v lieden kondt, van wegghen der eerlicheyt van GOD
mynen Vader, oock van my, ende van mynen heylighen
gheest, dat alle die ghene, die onder v dorstet, ende begheert
die ware gherechticheyt. Coemt tot die leuendige wate-
ren mynder heyligher schriftueren: alleenlyck aengrypēde
myn Euangely, ende verworpēde al ander leeren, syn hoe
sy oock willen, vwerelts ofte duuels. Ende ghy lieden, die
gheen gelt en hebt, namelyck der goeder wercken en ver-
diens ten, sonder beuint, v seluen vol van sonden, iammer

H.iiij.

ende

59

Eze. 18. c. 23

Mat. 11. c. 28

Eze. 16. a. 2.

Iesa. 58. b. 11

Apo. 21. a. 6.

Math. 11. c.

28.

Isa. 55. a. 1.
Apoc. 22. b
17.

ende elende, bekennde v seluen arm ende snoo, sonder alle gherechticheyt, ofte eenighe duecht. En toeft noch en vertrecht daeromme niet in eenigher manieren, sonder loopt ende comt veel eer met alder neersticheyt om vā my te ontfanghen den alder besten ende lieflycksten wyn, en begheerlycste melck, ende dat om niet ende sonder alle wissel, oft eenich verghelden, sonder gout, siluer, oft gelt. Namelyck myn barmherticheyt, myn ghenade, mynen vrede ende gherechticheyt. Ick en begheere niet vanden uwen: Sonder ick wilt v al goetwillichlyck geuen, niet met allen en moet ghy bringhen. Coemt alleene tot my het en sal v niet v costē. Ontfancet met blyschap, het ghene dat ick v geue. Daeromme soo vermane ick v, ghy alle myne ghelouighe door de cracht ende inhouden van dit teghenwoordich mandaet, tot allen tyden ende sonder op houden van weerden. Dat ghy (dese saken gehoort ende gelesen hebbende ende dit mandaet, vercondicht synde in uwen lāde, stad, ende pale) myn genade, ende bystant die ick v voorhoude, niet verachten verwoipen, noch versmaden en wilt door ongehoorsaem onnachsaemheyt. op dat den viant uwer salicheyt, met synen dienaers als valliche Propheten, hypocryten, valliche Predicanten met haer mēschē leere, boose Antichristē en Pausche Pharisee, voort aen geen volle macht vercryghen om v te verleyden ende bedrieghen door onnachsaemheyt. Want sy omringhen v als eenen brieschenden Lecuw ende soecken oorsaeck en middel, door bedroch vallicheyt ende boose listē, om v te verscheuren te verderuen ende verdommen. Ende ghy en moghet hen lieden gheensins wederstaen, indien hy wederom rooft wint ende inneempt dat voornoemde Castle, slot ende stercke des gheloofs: Dat is, ist dat sy van v nemen

1. Pet. 5. a. 8.

v nemen, ofte oock verduyfteren myn woort ende v alsoo, 60
afwenden van dat recht gheloouich betrouwen tot my.

Want alle den gantschen handel, weere, sterckte, eere ende
verwinninghe. Ende oock inder contrayen dat gheheel
verlies der salicheyt hanget alleen aen ditte eenich slot
sterckte oft Casteel. Sulcx dat het gheheel ommoghelyck
soude geweest syn, dat de Christelycke kercke in eenigher
voeghe soude mogen behindert, beschadicht, of te hebbē
moghen ouerwōnen welen: Indien dat selide slot vanden
viant, niet inghenomen bewoont ende beseten en ware.
Ende nochtans soo ist een sake, noch al veel hinderlycker,
dat ghy al dees perikelen ende scanden niet en gheuoelt,
niet en ouerdenct, noch by v seluen niet en aenmerckt:
Sonder daer en tusschen gheeft ghy v seluē wt, voor goede
Christenen. En bouē al ander volcken, Godsalighe mens-
chen, ja als oberispelyck Euangelische menschen. Hoe wel
nochtans dat daer en tusschen, desen viant van uwer salic-
heyt, wint verderft ende verstroyt dit voornoemde slot,
door uwer onnachtaemheyt: T'welck soo wel voorsien
was van allen gheweert, sterckte ende voorraet totten stryt,
Ende dit ghetchiet (d'welck seer te beweenen is) door
moedeloose, weeke ende onnutte stryders ende krygs-
volck, die noch herte noch macht en hebben. Want ick
hebbe v ghelaten, die Christelycke wet, seer wel voorsien,
beueſticht ende versterckt met onwedersprekelycke ende
onuerwinnelycke getuygen der heyliger scriftueren: Soo
dat alle die vianden ende teghensleggeren, daer teghens
gheensins en konden ghetegghen. Ende des niet teghen-
staende, soo hebt ghy soo onnachtaem ende slaeperich
geweeſt, dat ghy wel na die geheel hebt laten verwinnen
vernien en wtroeden vanden Sophisten, Hipocriten,
valsche

valsche predicanten ende boose menschen, voorwaer een volck geheel vyfsachtich, onwetent, machtloos, ende van geender weerde: anders dan door ende met hemlieden, die verleydinghe werck ende boosheyt des duyuels regneert.

Psal. 81. a. 8.

Ende daeromme soo doen ick v kondt, ende vermane v oock myn ghetrouwe vrienden ende broeders: door den eedt, belooft ende verbont, dat tusschen dy ende my ghemaeft is, dat gemerckt dat dit slot soo wel beuesticht ende voorsien is, ende geheel onuerwinnelyck, dat ghy lieden verlekert, ghewis, ende door het inhouden ende cracht vā desen, sonder allen twyfel syt van uwer salickheyt roep en gerechticheyt, soo verde als ghy v seluen begheeft, onder dat beschermen ende bewaren vant voornoemde slot des geloofs. Gheheel ende al gehoorsaemheyt bewysende, tot het inhouden des tegenwoordich madaets, en aengrypende myn heylich Euangely, tot een eenich ende volcomen beschermen. Want ick hebbe voorgenomen bestelt, geordonneert ende gestatueert, door myn eeuwighen voorsichticheyt al myne vianden onuersiens te verstroyen, verderuen, te dooden ende tot niet te maken alle myne wederstakers, ende alsoo met cracht ende ghevelt, wederome aen myn slot ende Casteel te comen: het welck alsoo van myne voornoemde vianden (door uwe onnachtsaemheyt ende versuymen) gehouden ende beseten is. Ende daeromme, soo spoet v, sonder eenich vertreck, Ende en vertoeft niet langher myn lieue ende ghetrouwe vriende. Vergadert v ende coemt te samen, in rechter liefde, ende eenicheyt des geloofs, v lieden wederom seickende onder mynen standaert, ende my alsoo nauolgende als uwen vorst, Hertoge Prince ende Capitain, doort gheluyt der Trompetten myns ghetrouwen velt hoofdmans en kloeken

ken stryder. M. L. ende syn met ghesellen. Door wien dat 61
ick, binnen dese naeste. 30. ofte. 40. iaren, hebbe doen ver-
nuewen ende wtuercondigen, dit myn beueel ende man-
daet ouer al de weerekt. Namelyck, myn heylich woort:
Het welck ick v wederom seynde, door den seluen in myn
heylich Euangely. Het welck door uwe onachtsaemheyt
soo iammerlyck heeft verscoort, verdoruen, vertreden en
veronreynicht gheweest, van die valliche Propheten ende
onnutte Papisten. Soo coemt dan hastelyck met grooter
diligentien, ende volcht my na wakende, en opmerck heb-
bende in myn woort, doorliefde, minsaemheyt, ende een
recht gelooue. Want ick sal seer haest comen sonder meer
eenich vertrech, om te volbringhen, dat gheineyn oordeel
ende laetste iugement. Voorwaer vreelelyck ende lastich,
Ende dat om my te wreken aen mynen vianden, teghens
de welck ick in uwer tegenwoordicheyt woderlyck ha-
delen sal: V bewyende myn groote barmherticheyt, v
verlossende tot inder ewicheyt van die macht ende ghe-
welt der ghender die v benaudē. En dat in alsulcker voege
dat ghy te recht sult moghen seggē, lof, cere, ende glorie,
sy onsen behouder, die ons heeft verlost wt de hant ende
macht van onse vianden. En des gelycx soo sullen die an-
der bedwongen wesen, te belyden en te bekēnen ende en
oock te seggen: O Heere Hesus, dese hebbē in v gehoopt
ende en syn niet beschaemt gheworden: Haren toevlucht
hebben sy gehadt tot v ende uwen name aengeropen, en
ghy hebtse verhoort ende behouden, Sy hebben verdre-
ghen ende veel lydens onder worpen gheweest, ende die
Heere heeftse wt alle dijn verlost. &c. Want ick sal in
als, ghenoech doen voor v, ende v ontfanghen als myn
licue beminde Broeders. Ende v eyndelyck

Apo. 22.2.7

Apo. 19.2.1.

VCE-

- verlossen van al v wederpartie, die v voort daen niet meer en sullen moghen hinderen. Sy sullen wel stercke ende machtighe stryden, teghens v opbringhen, maer sy en sullen niet moghen verwinnen. Want ick ben met v, om v te behouden. End ick sal v welen, tot eenen yseren muer ende onuerwinnelyck teghens haer. Waerōme ghy oock niet en behoort te vreesen, noch cranckmoedich te syne, sonder vroom cloeckmoedich ende sterck: Manlyck stry-
 Iere. 1. b. 18. dende sonder eenighe vaere ofte beureestheyt: Want ick sal al uwe vianden sonder bringhen: recht soo ick voor ryts
 Actu. 14. b. 19. hebbe den onsalighen Pharaο ghedaen, ēde alle die ghene die haer vermeten hebben, myn volck Israel te benouwen: En hemlieden sal het ghene gebeuren, dat ghy int boeck Exodi leest, gheschiet te syne den Amalechiten. Ende int
 Ex. 14. a. 17. boeck der Rechteren, den Midianiten. Ende ten lasten soo en behoort ghy oock gheensins versaecht te syne, om dat
 Ind. 8. c. 28. ghy kleyn lyt van ghetale. Als ment gelyckt, by die groote menichte der andere die niet met allen en ghelt voor my-
 Luc. 12. d 32. nen ooghen. Want het is my alsoo doenlyck, die groote menichte te verwinnen, alst is een weynich. Want den se-
 2. Par. 25. ghen ofte victorie niet en ligget in veel oft weynich, maer hanght alleen aen myn hulpe ende macht van bouen. Het welck ghy voorwaer wel bekēnē moecht, door die vaste ende ghevulle teeckenen der historien des gantschen Bi-
 bels. Ende bysonder, aen den getrouwen ende cloeckmoedighen Capitein Gedeon, die door myn beueel, raet, ende bystant, den gantschen hoop der Midianiten, verschoort, ende sonder ghebracht heeft, alleenlyck hy, met dry hon-
 dert van mynen volcke Israel. Het welcke ick daeromme hebbe gedaen, dat hem niemant en soude verheffen, insyn-
 der cracht ende macht. Want van my comt alle macht en
 verwinn-

verwininghe. Ick alleen mach v ontflossen van uwen vi- 64
anden, ende niemant en can my wederstaen, noch hinde-
ren. Ende dat meer is, dese battaille ofte teghenwoordighe
stryt, is myne, ende gheensins uwe. Ende het slot, dat alsoo
vanden vianden bestormet ende beuochten wort, behoort
my toe, ende gheen anderen. Ende daerome soo en sult
ghy de ghene niet wesen diet verwinnen sult, maer ick in
v, die alle gheloouighe de Victorie ende het verwinnen
gheue. Alleen heysliche ende begheere ick dit van v, dat
ghy volstandich ende onwanckelbaer blyft, wakende in
volle ende vaster hope, totter bewaringhe van dat slot ofte
Casteel des gheloofs: Ende tot dat ick komme daer ghy
my sien sult in totter tyt, om te volbringen uwe salic-
heyt. Maer daer en tuschen, soo ghelooft ende betrouwt
vast in my versterckende v herten: versterckt wesende, van
alle die belofte die ghy beuindet in alle die voorbeelden
ende troost salighe gelyckenisse mynder Schriftuere. Wāt 2. Tim. 3.
sy v daeromme ghelichreuen is, ende achter ghelaten tot
uwen troost, blychap ende vermaninghe. Aenmerckt ende
ouerlecht myn ghetrouwe dienaers: als Abraham, Isaac,
ende Iacob, Moytes, Daud, Gedeon, ende al v ander voor Ps. 22. 2. 6.
vaders. Hebbe ick hemlieden verlaten in haerlied neot?
En ben ick hemlieden niet te hulpe gecommen, soo dick-
mael sy my aengheroepen hebben? Alsoo wil ick v oock
doen, myn gheloouighe vrienden. Want ick ben alleene
de ghene die door ende wederom leuendich maken can.
Ick ben die vasticheyt, bewaringhe, versekertheyt ende
verlosser, ia behouder van alle geloouighen. Ende dese sa-
ken hebbe ick openbaer genoech betoocht, door veel ende
menigerhande teykenen, soo wel inden hemel, als inder
aerden: waarby ghy oock gheen anderen en behoort te
soecken.

soecken. Of ander sijn soo en moghet ghy in gheender
manieren, bestaen noch staen blyuen, voor uwen vianden.
Want alle v macht ende vermoghentheyt en sal v niet be-
wysen: waer ick myn hulpe ofte bystant van v weere. Ghe-
merckt dā dat dē tyt des strydens voor die doore ende ge-
duerich is, ende dat die Vianden, wederomme aenualen
ende haer pynen tot uwen verderuen, meer dan oyt te vo-
ren: Soo ist nootzakelyck, dat ghy ghewapent lyt ende
wel voorsien van alderley wapenen totten stryt, om die
Vianden door myn hulpe mannelyck te wederstaen, op
dat sy v niet en ouerwinnen ende verderuen, waer sy v
naccht ende onghewapent vinden, sonder spysse, sweert
oft stock. Nochtans, om dietswille dat dese oorloghe ende
stryt, niet en is teghens vleesch ofte bloet, dat is, teghen an-
der menschen, maer teghens die macht ende moghenthey-
den, ia voorstanders der duyternisse deser weerelt, die
boose ende verkeerde gheesten. Soo en sout ghy niet met
allen doen: ende en mocht gheensins te bouen comen,
of ghy en hebt die wapenen des gheests, welcke gestelycke
wapenen, den cloecken Ridder, ende den voornaemsten
velt hooftman mynder krygs handel. S. Paulus beschryft
ende claer betooght int. 6. Cappitle synder Epistel, tot
die van Ephesen, daer hy seyt: Weest ghetrouwe vast ende
volstandicht int: gelooue ons Heerē Iesu Christi onsen be-
houder: v wapenende met die geestelyck wapenen der ge-
rechticheyt ende des lichts: op dat ghy moghet bestaen,
teghens dat aenualen ende hittich rasen des viants uwer
sielen. Soo wapent v dan met al die wapenen Gods, ende
en laet gheen dinck achter, van het ghene dat v behulpe-
lyck wesen mach, tot alsulck een wederstaen ende versee-
kert bevrytsel: op dat ghy alsoo door my ghesterckt wort
ende

ende vast in my gehecht, gegront ende gefondeert (In my 63
segge ick) die den onbewegelycken gront, ende stant va-
stich fondament ben, ende den vasten steen. Ghy siet ende
merckt hoe dat hemlieden totten krygh wapenen en toe-
rusten. Die lantknechten, Zwieters en ander Ruyters: na-
melyck, Pantshyser, Zweert, Hellem, kreeft, spyse, schilt,
busse, ende meer ander geweer, op dat sy gheen fins gewot
oft gequest en wordē. Alsoo behoort oock ghy op geeste-
lycker wyse te doen, ghy die den krych des gheests vooren
wilt teghens die boole, ende verkeerde geesten. Want ten
alder eersten soo moet ghy hebben die waerheyt, die v sal
welen tot een wapē gordel, waermede uwe siele sal om-
gort syn, ende voort het lichaem gewapent met warer ge-
rechticheyt, op dat ghy niet afghestoten en wort vanden
rechten wege door valsche leere. Daer en bouen die voete
gewapent ende geschoeit, in die ghereytschap des Euā-
gelys, dat is, dat ghy geduerich voor v neemt, v gedachten
te oeffenen en gelyckformich te maken myns Euangelys,
ende dat sy geleyt beweecht ende beuesticht syn, in ende
door myn woort, op dat ghy door die selfde niet beweecht
wort tot quaet doē, begherende oft staende na cenige sake
die stryden en contrarie syn den wille Gods. En dat alsoo
uwen viāt, des te grooter corsake hebbe, om v te versoec-
ken en anteechten. Maer bouen alle dinck so moet ghy
hebbē, dē schilt des geloofs waermede ghy v vlytich hou-
den en wachten sult en neerstelyck waken dat ghy gheē- Eph. 6. b. 17
fins en twyfelt, aen myn beloften, want op desen schilt en
beukelaer des geloofs sult ghy moete lyden, verbeyden en
wachten, alle die schichten, tantsen, en vierighe Pylen, des
boosen gheests. Maer sy en sullen v niet moghen won-
den noch quetsen. Want dit is den schilt mynder hulpe,
ende

ende dat verſekert tecken van mynen goeden wille tot v
 namelyck, dat ghy vaſt in my ghelooft. Verſekert, onuer-
 winnelyck, ſtantvaſtich (als eenen ſtercken muur) ende
 onbeweghelyck tegens alle leeringe vā menſchen: welcke
 menſchen leere, ouerleyt ſynde by myn woort, niet anders
 en is dan eenen droom, abus, ende bedroch. Ten laeſten,
 ſo moet ghy hebben den hellem der ſalickheyt, verwach-
 tēde met onophoudelycke hope, die beloofte, die ick v vā
 die eeuwighē ſalicheyt hebbe beloofte. Ende cyndelyck ſo
 moet ghy in uwer rechter hant grypen, (als een dinck bo-
 uen mēten noſakelyck) dat Sweert des gheests, namelyck,
 myn godlyck woort. Waermede ghy ſult moghen van v,
 weeren, ſlaen ende keeren al uwe vianden wedersprekers:
 die v wederſtaen ende eenichſins wederspreken in deſen
 ſtryt: Oock al ander teghenheyt lyden ende onghēual. Soo
 wort oock te recht, ende met leer goede redenen, dat god-
 lyck woort by dat materiael ſweert gheleken. Want het
 ſcherp, vierich ende totter ſielen toe ſnydende, door drin-
 gende tot die deelinghe des gheests in gaet. Ende mer dat
 telfde ſult ghy in alle dinck te bouen commen. Waer by
 indien daer yemant quame van onder v, die v een ander
 ſweert voorhieldē en bröchte, anders dan dit om v te wee-
 ren teghens uwen viant (dat is, die v wil voorhouden en
 leeren, weereltſche leeringe ende gheboden van menſche
 om dat rijke Gods daermede te verdienen, ende te weder-
 ſtaen des duyuels aenloop ende liſticheyt) en ontfackte die
 niet, in uwer vergaderinge ofte ghemeynthe: En hebt oock
 gheensins nieth gemeyns met hem. op dat ghy niet deel-
 aethich en woort van ſyne wercken, die verkeert verdoemt
 ende verworpelyck ſyn. Acht alle die ghene voor droom-
 ers te ſyne, die deſe ſelde leere niet en brenghen noch
 leeren.

Gal. 1. a. 8.

Apo. 18. a. 4

12. 5 2. b. 11.

2. Cor. 6. b.

17.

leeren. Want door dat selfde woort hebbe ick den hemel 64

ghelcapē, oock die aerde en alle creaturen : de welcke alle
heur cracht macht ieucht en vruet hebben, door dē geest
myns monts, ende daeromme soo en doetter gheen dinck
toe, noch oock niet af, maer gebruyct dat selde, soot v o-
uergegeue en nāgelaten is, vā myne Secretarisen en Can-
celiers, so ick v oock dickmael hebbe geboden ende be-
uolen. Maer her is noot dat ghy v dickmael oeffent in
ende met dit siveert, om dat selde recht ende wel te leeren
ghebruycken, namelyck, dat ghy vlitich, dickmael ende
neerstelyck studeert doorsoeckende ouerlecht die boecken
van mynder heylgiher scriftueren, op dat ghy den roep
moghet leeren ēde mynen wille kennen, ende dat v voor-
nemen daer benen streckt, gheen dinck te doen ofte aente-
grypen buyten myn beueel ende sonder myn woort. En
alldā soo en sal ick v niet meer knechten heeten, maer veel
meer vrienden ende wel beminde broeders. Ende myn
woort sal v wesen, als een wolcke des daechs, ende een vie-
righe sulle ofte callōme des nachts die v verlichtē sal ende
clærheyt geuen, gaende ende kerende uwen wech : ende
daeromme en sult ghy inder duysternisse niet kōnen wā-
delē, noch v oock gheēfins stootē, ist dat ghy sulcx volcht.

Nu (tot een slot eynde, ende kortheyt der redenen dat
ghyt te lichter moghet verstaen ende volbringhen) soo
hebbe ickt voor goet aenghesien en v dit willē senden, en
wederom te kennen gheuen, v (legge ick) al myne gelo-
uige en wtuercore, dat ghy myn vriendē syt en beminde
broeders en dat ick v ontfange in mynder genadē, soo veel
alser my liethebben en alleene myn woort aengrypen. En
dat ick des gelicks oock hebbe voorsē, ja sie en weet oock
alsnoch : Alle v tribulacien, nooden, ende iammeren met

I.j.

ver-

Gen. 1. a. 3.

Ioā. 1. a. 1.

Pro. 3 o. a. 6.

Apo. 22. b.

19.

Deu. 4. a. 2.

& 12. d. 32.

1. tim. 4. a. 7

Io. 15. b. 14.

Ex. 13. c. 21.

Mat. 12. c.

56.

Io. 14. b. 14

Io. 15. b. 18.

Io. 15. b. 18. veruolch, vāde welcke al ick v verſekert beloue eyndelyck
 te verloſſen. Ende daer en bouen uwe ghebeden te ver-
 hooren ende aenremercken, ende dat ſoo dickmael ende
 wanneer, dat ghy my aenroepen ende bidden ſult, inder
 waerheyt ende na myn beueel. Ende des gelycx oock v te
 beuryden van die valliche Herders uwe wederpartie ende
 verleyders. Verhueghende ende ontlafende uwe confi-
 encien van alle boole ſuſpicien ende valſch bemoeiden, ia
 van alle aenclaghende ende peryckel der ſonden, ende dat
 door myn ſeylich woort, het welck ick alſnu wederom
 doe wtroepen tot allen gheſlachten ende vercoͤdighen alle
 volcken, ende dat door myn ghetrouwe dienaers. Ende
 dat om den menſchen openbaer, ondeckt, naect ende ke-
 nelyck te maken het bedroch verleydinge den aſual, die
 ſcādelyckheyt, onredelyckheyt ende ſmaet der valſcher ēde
 verkeerder predicanen, ende verworpen hypocriten. Eenē
 yghelick dan die my begheert te volghen ende dat rycke
 myns Vaders te beeruen, die wycke en vliede haestelyck
 ende ſonder vertoeuen, alſulcke een verkeerde en verdoe-
 melycke verlamelinghe, ende onchriſtelicke kercke. Want
 Apoc. 3. b. 11. ick wil ſeer haestelyck ende in coter tyt (na dat myn
 &. 22. b. 12. woort, wederomme allen menſchen ſal geopenbaert we-
 ſen) cōmen, met aller ghebenedydinge verhueghen ende
 Mat. 25. d. barmherticheyt, om myn wtuerkooren te behouden. En
 32. &. 3. b. daer en teghens, oock met verſchrickelycker ruydicheyt
 12. ende wreetheyt om te verdommen, veruloecken, ēde totter
 eeuwiger verdoemmenis te oordeelen, alle onboetueer-
 dighe boole ende verkeerde ſondaers, die my verlaten, en
 myn woort verworpen hebben, ende dat meer is, veruol-
 ghende myn arm geloouich kuddeken.

Waerby, ick v hier mede vermaent hebbe, ende mits de-
 ſen,

fen, voor het laeste vermaene, myn wel beminde broeders: 65
dat ghy niet meer verſwymelyck, ſlaeperich, noch onach-
ſaem en weeft om v ſeluen alſoo jammerlyck te laten ver- Ro. 13. b. 14
leyden door die boofe ende verkeerde predican- ten. Maer
waecht met alder diligentie, vlyt ende neerſtichey- t, wande-
lende ende handelende in dit licht myn Euangelys: ver-
wachtende in corter tyt, myn verhueghelycke toe-
comſte, maer ghy en weet noch hure noch tyt.

Ghegeuen ter rechter hant Gods myn Vaders, int iaer Coll. 3. a. 1.
mynder menſchwordinghe. 1568 Onderteeckent. Hebr. 1. a. 6.
Ieſus Chriſtus Sone des leuendigen Gods, waer God & 10. a. 5.
ende menſche, Salichmaker des vveerelts.

FINIS.

Den getrouwen Leſer ſy ſalicheyt.

Chriſtelycke Leſer, door dien dat hier ſommighe bla-
deren wit bleuen, ende ten eynde die niet en ſouden
ydel blyuen, hebben wy hier by geuoeght, de geboorte en
doop des Antichriſts, een ſake de welcke ſeer wel dient,
op tghene dat in dit boeckken ghehandelt is, het
welcke ghy in dancken nemen ſult, het ſelue
toeſcryuende tot grootmakinghe ende
Eere **G O D T S**, de welcke
v beware. Vaert wel.

Iij.

Dat

Dat boeck der gheboorten, des

*woesten ende grouwelycken Antichrist, een
Sone der duyternisse, een Sone des duyuels.*

- Ephe. 6. **D**E duyuel heeft voort gebracht Duyternisse.
Act. 17. En Duyternisse heeft voortgebracht Onwetenheyt
1. Tim. 4. Onwetenheyt heyt heeft voortgebracht Dwalinghe
ende syn broeders.
Esai. 10. Dwalinghe heeft voortgebracht den Vriē wille en hooch
moet: van liefde totten ryckdommen.
Esa. 58. En den Vrien wille heeft voortgebracht verdienste.
Rom. 10. Verdienste heeft voort gebracht Vergetēheyt der ghenadē
Rom. 1. En Vergetēheyt der genade, heeft voortgebracht ouertredē
Gene. 3. Ouertredinghe heeft voort gebracht Mistrouwen.
Mat. 17. Mistrouwen heeft voortgebracht, Voldoeninghe.
Dan. 11. En Voldoeninge heeft voortgebracht dat Offer der Misse.
2. Theff. 7. Dat offer der misse heeft voort gebracht Saluinge der papē
Mat. 15. Saluinghe der papen heeft voort gebracht, Superstitie ofte
valschen Goddienst.
Mat 23. Superstitie heeft voort gebracht den Koninck Hypocrisie.
1. Tim. 6. Den Koninck Hypocrisie heeft voort gebracht Winstucht,
vanden vrouwe Offertorium.
Apoc. 9. Winstucht heeft voortgebracht het Vageuiet.
2. Cor. 15. Ende het Vagheuiet heeft voortgebracht, besetten ende
iaerghetyden.
Deu. 32. Besetten der iaerghetyden, heeft voortgebracht Kercken
ryckdom. **26 AP 65**
Luc. 16. Ende Kercken ryckdom heeft voortgebracht den Schat
der Boosheyt.
Iob. 12. Den Schat der boosheyt heeft voortgebracht Ouernloet.
Esa. 23. Ende Ouernloet heeft voortgebracht Satheyt.

Satheyt

Satheyt heeft voortgebracht Wreetheyt. 66 2. Tim. 3.
 Ende Wreetheyt heeft voortgebracht Wnementheyt. Math. 23.
 Wnementheyt heeft voortgebracht ghewelt. Eze. 34.
 Ghewelt heeft voortgebracht, Grooten Pracht. Eze. 16.
 Grooten pracht heeft voortgebracht, Eerghiericheyt. Ioan. 5.
 Ende Eerghiericheyt heeft voortgebracht Symonie. Act. 8.
 Symonie heeft voortgebracht, den Paus ende syn broeders 2. Theff. 2.
 Cardinaelen, in die Ouerueringe der Afgryfelyckheyt.
 Ende na die Ouerueringe der Afgryfelyckheyt heeft den Paus voort gebracht, verholentheyt der boosheyt. Math. 7.
 Ende Verholentheyt der Boosheyt, heeft voort gebracht 1. Tim. 4.
 verleydende Sophisterie.
 Verleydende Sophisterie heeft voortgebracht, Verwor- Iere. 17.
 penheyt der heyligher schrift.
 Ende Verworpenheyt der heyliger scriftueren heeft voort Math. 24.
 gebracht Tyrannie.
 Tyrannie heeft voortgebracht, het Dooden der heyligen. Act. 7.
 Het Dooden der Heylige heeft voort gebracht verachtinghe Gods. Psal. 23.
 Ende Verachtinghe Gods heeft voortgebracht Ghedooch Psal. 50.
 tot quaet.
 Ghedooch totten quaden heeft voort gebracht Oorloof Apo. 15.
 totter sonde.
 En oorlof totter sode heeft voortgebracht Afgryfelyckheyt Esa. 1.
 Afgryfelyckheyt heeft voortgebracht lasteringhe. Apo. 13.
 Lasteringhe heeft voortgebracht Verwoestheyt. Mich. 7.
 Ende verwoestheyt heeft voortgebracht Questien, ghekyf, 1. Tim. 1.
 ende trydt out der waerheyt. Waer door dat gepenbaert is. Desen Roomschen verderuer die
 genoemt wordt Antichrist. Amen.

Vander Doopinghe des Antichrists.

TE Roomen (soo men voorwaer scrijft ongemist)
Is nyeuwelyck ghebooren den Antichrist,
De welcke tot dē doop weerdelyck was ghedregen
Met grooter triumphen na keyserlyck pleghen,
Ierst ghinck al vooren selfs in persoone,
Als vroevrouwe een seer oude Matroone
Diedt al na haer wyse meynt te doen geruyme,
Ende hier (soo men seyt) vrouwe Costuyme,
Daer na ghinck Weereltlycke Wysheyt, vry vranck,
Die niet al te haestich en was in haren ganck,
Maer hielt heur grauiteyt seer statelyck pronckende
Met ryen ghebare wel scherplyck lonckende,
Ende droech het zaut dat totten doopsel diende
Doen volghde (herwaert noch derwaert ziende)
Al schoonskens beleefdelyck na haer gerye,
Met geneychden hoofde vrou Hypocrisie,
Zy hadde volle sorghe des kinds (soot schieen godtweert)
Want sy droech r'water tot den dienst bereet,
Daer na quaem deuotelyck met grooter ootmoet
Sotte Imitatie al properlyck voet voor voet
Draghende thuyfken gewrocht (twas blyckelyck)
Al met brodduersel, versteent seer ryckelyck.
Waer op ront om (ghelyck een werck van pryse)
Stont geschreuen (als voor een oude deuyse)
Zeer ardichlyck in bullatysche letteren,
Tuier den ghenen die hier regen quetteren.
Daer na quamen aen triumphantelyck genoegh,

Abuys

Abuys den Peter die t'kindeken droech
Verzelschap met Hereſie een ionghe nichte
En Tyrannye met haeren wreeden aenſichte,
De welcke ouer deen en dander ſyde
T'cleet ophielden met ſinnen blyde
Dat (ſoo ick) dies kenniſſe heb gecreghen,
Op t'kind was geſpreet en ouerſleghen,
Daer achter quam Erreur dien goeden Antyckſchen Heere
Al miſmaectt, half blind gebult en hincende zeere,
Als tweede Peter om tkint te brenghen weder,
Al en cont hy op platten wech nau op noch neder
Daer na ghinghen de twee drollighe peten
Die neerſtich voort te gaen niet en vergheten
Me vrou Symonie ende me vrou ghiericheyt
Cautende ſamen met neerſtighe viericheyt
Vry van wat anders dan van het doopene,
Haer propooſt was moghelyck van by een te hoopene,
De Roomſche borgherinnen volchdenſe onbeſchaempt
Diemen Menſchelycke inſettinghen naempt
Afgoderie ende Blaſphemie waerender mede
Singhende een liedeken met accordighen ſnede,
Om de geboorte Antichriſtu te celebrerene
En t'volck blydelyck te doen recreerene,
T'welck van deſen ſtucken niet en was verſtoort
Ende in teecken van liberaelheyt alſoot behoort
Soo vierdt t'lubileum voormaels wel dier vercocht
Nu elcken om niet alomme toeghebrocht,
Soo mildelyck dat bullen en pardoenen,
Min geacht waren dan brillen en outchoenen.
Nu alſmen tkint ſoude gheuen den name,
Sulck als hem ſyn ſoude van eeuwigher fame,

Soo rees daer geschil vry niet seer cleene
 Want na synen appetit wilde daer elck eene
 T'kindt genaemt hebben. De moeder propys
 Wilder heylich vader heeten na heur aduys
 Hpocrisye oock (steeckende haren wilch op)
 Soudt hebben genaemt depperste bischop.
 Ende de Peters machtich int vooren vechten
 Gauen hem den naeme Knecht der knechten.
 Maer Afgodcrye daer wesende groot van vveerden.
 Wilder geheeten hebben, God op der eerden.
 De Pape die daer bereet stont int lamoen.
 Ende dit kint Antichrist sou doopen alsdoen.
 Siende deses naems groote vericheydenheyt.
 Ende oock den twist wt synder autoriteyt.
 (Midts dat hy was vanden Godtschen geslachte.)
 Stelde hem eenen naem seer groot van machte.
 Want wat naem datmen hem toeleyde mer veel gesnans.
 Hy hiet ende gaf hem den naeme. P A V S.

FINIS. Den. 19. Nouembris.

26 AP 65

LONDINI.

In ædibus Henrici

Bynneman.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525